

Літаратура Мастацтва

Год выдання 19-ы
№ 48 (2509)
ПЯТНІЦА
28
жніўня 1970 г.

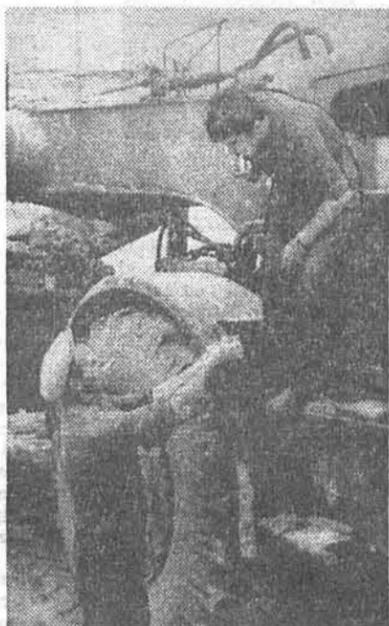
ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ СЯЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІТЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

Цана 8 кап.

Ветэран маладой будоўлі экскаватаршчык Міхаіл Хоміч.

Вадзіцелі магутных магілёўскіх скрэпераў Іван Бабко (злева) і Сяргей Валкевіч.

Адзін з лепшых экскаватаршчыкаў камсамлец Тадэвуш Валкевіч.

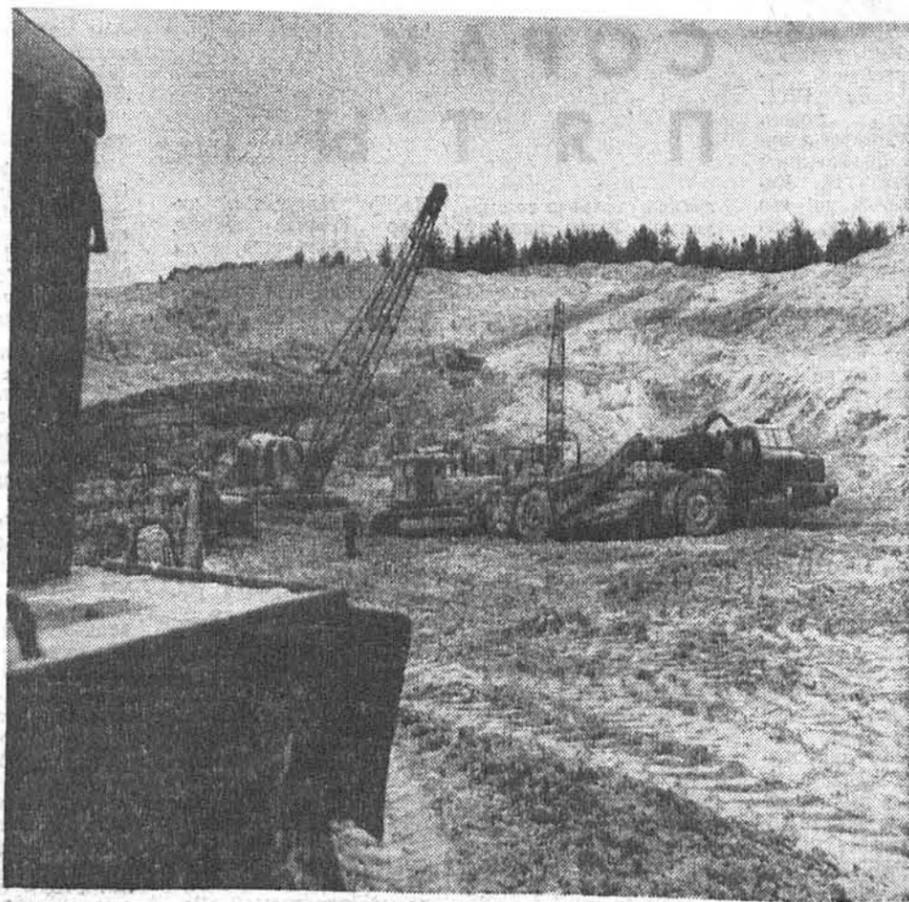
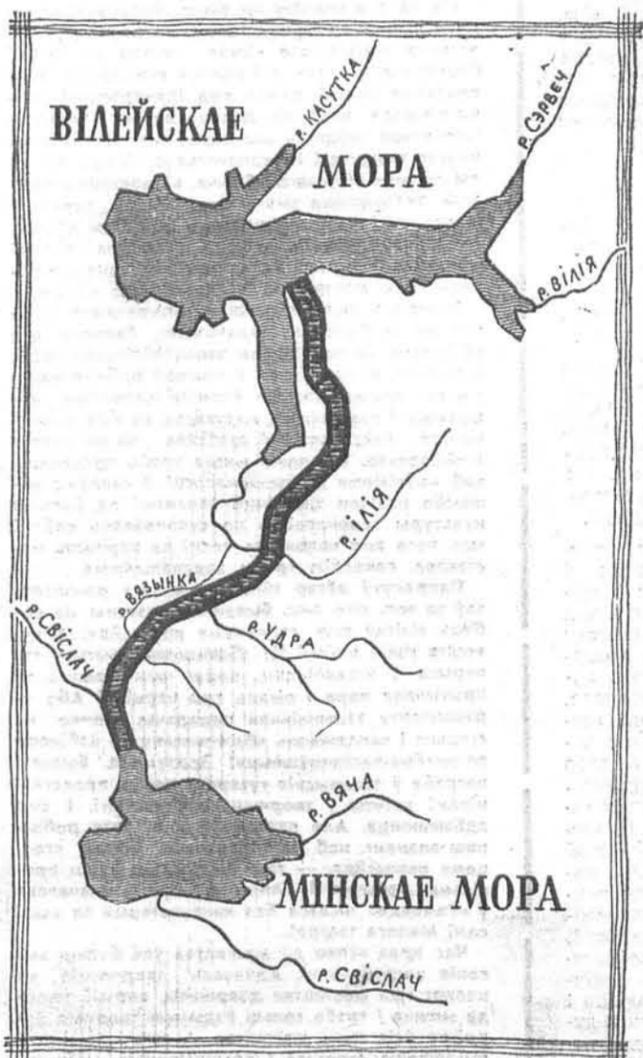

А гэта добры гід нашых карэспандэнтаў, начальнік механізаванага атрада Мікалай Граноўскі.

ВІЛІЯ НАПОІЦЬ СВІСЛАЧ

Размоў пра будаўніцтва Вілейска-Мінскай воднай сістэмы ідзе шмат. Ды гэта і зразумела: цяжка знайсці чалавека, які не цікавіўся б гэтай найбольш важнай, па вызначэнні Савета Міністраў БССР, будоўляй. Вельмі ж ужо многа спадзяванняў ускладаюць мінчане на гэтую сістэму, многа мар'яны звязваюць з чыстай і гаючай вадою Віліі і яе прытокаў—Дзвіносы, Іліі, Сэрвечы, Канатопкі, Гуйкі, Ледзвянэўкі, Шчаркі, Рыбчанкі, Бярвячанкі, Вязынкі.

Пра тое, што дасць сталіцы Беларусі канал Вілія—Свіслач, пра будні новабудоўлі, праблемы і клопаты будаўнікоў расказваецца сёння на 4—5 старонках.

Тут будзе помпавая станцыя.

З няці дзесяці краін...

СЕННЯ Беларусь наша славіцца на ўсёй свет сваёй прамысловасцю, сельскай гаспадаркай, высокай навуковай і тэхнічнай думкай. Які адно з сведчанняў гэтага — міжнародная канферэнцыя эканамістаў-аграрнікаў, якая праходзіць у Мінску. Дарэчы, такая сустрэча эканамістаў-аграрнікаў упершыню праводзіцца ў Савецкім Саюзе. У Мінск з'ехалася каля 800 буйных вучоных і спецыялістаў з 50 краін свету. Асноўная тэма гэтай дзелавой сустрэчы — «Эканамічная палітыка, планіраванне і кіраванне развіццём сельскай гаспадаркі — нацыянальныя і міжнародныя аспекты».

На здымку — у зале пасяджэнняў канферэнцыі.

У ГЭТЫЯ ДНІ

...ЗАКРЫЎСЯ

У Ліепай (Латвійская ССР) Усеаюзнае фестывальнае самадзейнае эстраднае калектываў «Бурштын Ліепай-70». Пяць дзён на адкрытай эстрадзе Ліепайскага парку культуры і адпачынку выступалі самадзейныя майстры пантэмімы, вакалу, эстраднага ансамбля з Літвы, Латвіі, Грузіі, Арменіі і Беларусі. Самадзейнае мастацтва нашай рэспублікі на фестывалі прадстаўлялі эстрадныя калектывы Барысаўскага гарадскога Дома культуры, Кобрынскага раённага Дома культуры і Мінскага эстраднага аркестра «Зялёны агеньчык».

Галоўны пераходны прыз фестывалю «Бурштын Ліепай-70» заваяваў эстрадны калектыв «Экранас» з горада Панявежыса. Вялікі поспех выпай на долю самадзейнага аркестрантаў з «Зялёнага агеньчыка», якому журы прысудзіла дыплом другой ступені сярод эстрадных аркестраў («Біг-Бэнд»). У репертуары мінчан былі творы беларускіх кампазітараў

Я. Глебава, Ю. Семянякі, І. Лучэнка, Я. Грышмана. Дыплом прысуджаны і салісты «Зялёнага агеньчыка» Кацярыне Загорскай. Яна ўзнагароджана таксама Ганаровай граматай Ліепайскага гарадскога аддзела культуры.

У будучым годзе у Ліепай зноў адбудзецца фестываль «Бурштын Ліепай-71». Права ўдзельнічаць у ім заваяваў эстрадны аркестр «Зялёны агеньчык».

...ПАДВЕДЗЕНЫ

вынікі конкурсу на жытло і гандлёвыя цэнтры для вёскі, які аб'явілі Дзяржбуд і Саюз архітэктараў БССР.

Сярод праектаў жылых дамоў журы прызнала лепшымі тыя, якія былі адзначаны дзвізамі «Комплекс», «Вожык», «Лістапад», «Рыга», «Марс», «Дзямуханец».

Прэміямі адзначаны праекты гандлёвых цэнтраў, якія ішлі пад дзвізамі «Зубр», «Блок», «28» і іншыя.

Ускрыццё дзвіжных канвертаў паказала, што

ў конкурсе прыняло ўдзел шырокае кола праекціроўшчыкаў з Мінска, Масквы, Кіева, Брэста і іншых гарадоў краіны.

Мінскі архітэктар В. Крывашэў аказаўся аўтарам трох прэміраваных праектаў, а яго зямляк архітэктар І. Елісеў — двух.

...ВЯРНУЛІСЯ

з Габрава (Балгарыя) самадзейнага артыста Магілёўскага ансамбля песні і танца «Дружба», які выступаў з канцэртамі ў акруговым цэнтры, у Траўне, Дракаве, Сеўніве і ў многіх сёлах акругі.

...АДКРЫЛАСЯ

ў Маскве ў Манежы Усеаюзнае выстаўка народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. На ёй экспануюцца работы народных умельцаў з Расійскай Федэрацыі, Украіны, Грузіі, Малдавіі, Азербайджана, Літвы, Латвіі, Беларусі.

Сярод экспанатаў беларускіх майстроў — работы разьбярцоў па дрэве С. Гудкоўскага «Дэкрэт аб зямлі», Ул. Альшэўскага «У свеце жывёл»,

скульптура Ул. Ульянава «Дэкрэт аб міры», керамічныя цацкі гамяльчанкі С. Малатковай «Шчаслівая сям'я», «Верныя сябры».

Асабліва многа наведвальнікаў у аддзеле, дзе выстаўлены вырабы Гродзенскага шклозавода «Нёман». Яны падоўгу затрымліваюцца каля «Сялянскага прыбора», які выкананы спосабам «нёманская нітка» майстрам-шкларобам А. Федарковым — аўтарам новага спосабу.

У беларускай экспазіцыі прадстаўлены таксама ткацкія вырабы, бытавая і дэкаратыўная кераміка, вырабы з бярозсты і іншыя экспанаты. Толькі ў першы дзень беларускі аддзел наведала больш 15 тысяч чалавек.

...ЗАНОНЧАНА

ў інстытуце «Белмясцпрампраект» распрацоўка ўзораў новых вырабаў з дрэва, якія будуць запушчаны ў масавую вытворчасць. Сярод іх — набор для піва і віна, дзіцячыя цацкі, жаночыя ўпрыгожванні. Ва ўзорах ўмела выкарыстаны традыцыйныя народныя формы і нацыянальны арнамент.

Мы яе ставім. Рэжысёрам будзе Барыс Луцэнка, якога мы запрасілі на гэту пастаноўку з Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы.

У партфелі тэатра ёсць і такія рэпертуарныя навінкі, як «Амністыя» Мікалая Матукоўскага, «І вечны бой» Міхаіла Герчына, і «Начное дзяжурства» Анатоля Дзвалензіка.

Такім чынам, перспектывыныя планы ў нас як быццам і добрыя. Трупамі імкнення даць глядачу спакойну і для сур'язнага роздуму, і для вясёлага адпачынку. Зразумела, тэатр помніць пра грамадзянскі абавязак мастацтва, і кожны творчы будзем раскрываць з ваяўнічых пазіцый савецкай маралі і ідэалогіі. Луначарскі ў свой час гаварыў: калі мастацтва — «дзіця земна-народнай маці-эканомікі, калі яно фарбамі, песнямі арганізуе раскі непазбежнага заўтра, які нараджаецца і дужае ў людскіх душах, — тады яно, несумненна, паглыбляе, аблягчае сацыяльныя працэсы». Мара нашага калектыву — удзельнічаць у стварэнні такога антыўнага і прычыповага мастацтва.

САМААЦЭНКА — ТАКСАМА МАСТАЦТВА

Вялікі Станіслаўскі быў ужо прызнаным артыстам і адным са стваральнікаў МХАТа, слава ўжо ляцела наперадзе гэтага імя, калі ён аднойчы задумаўся пра зробленае і пачаў «адкрываць даўно вядомыя ісціны». Так і называецца раздзел у яго кнізе «Маё жыццё ў мастацтве» — «Адкрыццё даўно вядомых ісцін». Гэта прыклад бязлітаснай самаацэнкі, без якой нельга паспяхова працаваць ні ў літаратуры, ні ў тэатры, ні ў архітэктуры, ні ў кіно. Патрабавальнасць самая лепшая тая, якую прад'яўляе да сябе сам мастак. «Сядзячы на фінляндскай скале, — піша Станіслаўскі, — я ў думках перазгледзеў... ролі... Божухна! Як скалечылі маю душу, цела і самую ролю бласія тэатральнага звычайна, акцёрскія штучкі, бязвольнае жаданне дагаджаць публіцы, няправільны падыход да творчасці, дзень у дзень, на кожным паўторным спектаклі!» Ніхто ў тыя гады не асмеліўся б сказаць так цудоўнаму акцёру і рэжысёру-шукальніку. Божухна! — здзіўляў ён сам, уважыўшы непрыкметнае для іншых.

Ставіцца самакрытычна да плёну сваёй дзейнасці — гэта далёка не тое самае, што займацца самабічаваннем. Вядома, што бывае прыніжэнне вышэй за гордасць, і яно не можа выклікаць павагі. Дзіўна было б, калі б рэжысёр пасля кожнай пастаноўкі гаварыў калектыву тэатра, што труп нікуды не варта, што акцёры разам з ім толькі спігаюць па паверхні жыццёвых з'яў і драматычнага твора, што штамп пануе на сцэне. Смеху было б варта выступленне аўтара жывапіснага палатна на пасаджэнні выставачнага камітэта, калі б ён назваў сваю работу чарговага «мазней». Не верым мы і літаратару, калі ён з іранічнай усмешкай аддае ў рэдакцыю «павястуску» і дадае, быццам сам не ведае, што з ёй рабіць — ці то спаліць, ці то друкаваць... Есць сапраўдная павага да зробленага і, на жаль, бывае і самазадаваленасць, якую не схавае нікая іронія.

Самазадаваленасць — дрэнны дарадчык мастака. Калі ж яна робіцца атмасферай дзейнасці калектыву, яна прыкрывае ўдвая.

Нядаўна на гэтым жа месцы газеты «Літаратура і мастацтва» быў надрукаваны трывожны сігнал. У некаторых тэатрах усё часцей акцёры дэманструюць дзіўную і недарэчную цягу да штампаваных і тлумачыцца часцей за ўсё адраванасцю калектываў ад агульнага тэатральнага руху, калі артысты не маюць магчымасці параўнаць сваё з суседзямі, паглядзець спектаклі сталічных труп, сумесна абмеркаваць надзённыя праблемы. Здаецца, ніхто не будзе аспрэчваць, што і сапраўды такая пагроза ёсць. І патрабавальна абдумваючы зробленае, не адзін з рэжысёраў і акцёраў у Магілёве і Гродна, у Брэсце і Гомелі мае часам падставу паўтарыць вокліч Станіслаўскага: «Божухна!»

Не, такога воклічу не было. Рэдакцыя атрымала пісьмо ад аднаго галоўнага рэжысёра абласнога тэатра, дзе сігнал газеты не толькі бярэцца пад агонь, а і наогул скажэнецца прывезена вышэй думка пра [падыражэнне] некаторых акцёраў. Аўтару пісьма здалася, што такой заўвагай мы сцвярджаем, быццам наогул тэатр, які ён узначальвае, «самы адсталы, не мае ні свайго аблічча, ні мастацкіх пазіцый, знаходзіцца амаль што ў стане творчага маразму» (цытуем дакладна). А затым дзецца самарэклама — наш тэатр з пачуццём грамадзянскай і творчай адказнасці імкнецца выконваць сваю мастацкую і ідэалагічную місію.

Імкненне высакорнае і натуральнае. І ніхто яго не бярэ пад падазрэнне. Гаворка ідзе аб іншым — якім чынам ажыццяўляецца такое імкненне, ці заўсёды і ў кожнай рабоце нашы тэатры трымаюцца на ўзроўні сапраўды народнага і партыйнага мастацтва ва ўсіх кампанентах паставак? І асабліва па-акцёрскім майстэрстве. Тут яшчэ многа трэба працаваць, каб наблізіцца да дасканаласці. І галоўны рэжысёр павінен заклікаць калектыв да ўздыму культуры творчасці, а не супакойваць сябе і тых, каго яму належыць весці да вяршынь мастацтва, салодкім тонам задавальнення.

Папракную аўтар пісьма і нашых рэзэнзентаў за тое, што яны, бываючы ў тэатры, не робяць візітаў яму, галоўнаму рэжысёру. А навошта такія візіты? Ці абавязкова крытыку гаварыць з жывапісцам, перш чым брацца за крытычнае піра і пісаць пра карціну? Або — рэзэнзенту тэлевізійнай перадачы бегчы на студию і наладжваць абмеркаванне ў кабінце рэжысёра-пастаноўшчыка? Зразумела, бывае і патрэба ў таварыскіх гутарках паміж прадстаўнікамі газеты і творчымі работнікамі. І яны адбываюцца. Але патрабавачы, як гэта рабіць наш апанент, каб ты абавязкова бываў «госцем» рэжысёра, — гэта наўна і не зусім правільна. Артыкул В. Бялінскага пра П. Мачалава ў «Гамлеце» пісаўся без кансультацый за купісамі Малага тэатра!..

Час прад'яўляе да мастацтва ўсё больш высокія патрабаванні. Адказаць творчасцю на клопат пра мастацтва дзяржавы, партыі, народа можна і трэба толькі ўздымам творчага ўзроўню ўсіх галін мастацтва. А гэта магчыма ў атмасферы строгага і прынцыповага самакантролю. Варта людзям мастацтва вучыцца глядзець на свае дасягненні і страты нібы «збоку», адкідаць таннае самалюбства і пераадолюваць недахопы рашуча. Без самакрытыкі рух наперад немагчымы!

21 ЛІСТАПАДА

1926 года адкрылася з'ява Другога БДТ, які цяпер носіць назву Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Я. Коласа. У гэтыя дні яго труп сабралася, каб пачаць сорок пяты тэатральны сезон. Адразу пасля традыцыйнага сходу артысты выпраўляюцца са спектаклямі па раёнах Віцебчыны. Гастролі па вобласці — гэта адзак калектыву на заклік Пленума ЦК КПСС мабілізаваць увагу грамадскасці на ўздым сельскай гаспадаркі. Культурнае абслугоўванне калгаснікаў заўсёды было клопатам коласаўцаў, а цяпер яны з гэтага пачынаюць сезон.

Карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» звярнуўся да галоўнага рэжысёра тэатра лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Сямёна Казіміроўскага з пытаннем: што вовага будзе ў дзейнасці коласаўцаў? — Па-першае, нас вельмі ўзрадавала сё-

СОРАК ПЯТЫ

летняя сустрэча са смялянамі. Тэатр паказаў лепшыя спектаклі рэпертуару, і Скаленск з цікавасцю сустракаў і нашага «Несцерну», і «Клапа», і «Уладу цемры». Шкада, што мы не змаглі з-за арганізацыйных цяжкасцей выступіць у Мінску. Мабыць, у будучае лета прыездзем. Тады пакажам і навінкі. Яніл?

Разам з Андрэем Макаёнам працуем над канчатковай сцэнічнай рэдакцыяй яго п'есы «Трыбунал» (пад назвай «Калабок» яна заваявала другую прэмію на рэспубліканскім конкурсе па лепшую п'есу, які праводзіўся ў гонар ленинскага юбілею). Ставіць «Трыбунал» даручана мне, мастаком прызначаны Яўген Нікалаеў. Галоўныя ролі будуць выконваць заслужаныя артысты Зінаіда Канапелька і

Іосіф Магусевіч, акцёр Георгій Дубаў. Спадзяемся, што пасля доўгага перапынку новая сустрэча з Макаёнам прынясе цікавы творчы плён.

Рэжысёр Леанід Кавалёў рыхтуе спектакль «Маскоўскія канікулы» па п'есе Андрэя Кузнецова, перакладзенай на беларускую мову Уладзімірам Ганчаровым. Мастаком будзе Аляксандр Салаўёў. Тут тэатр прадставіць у новых ролях сваю моладзь, выхаванцаў Беларускага тэатральнага — Віктара Котава, Мікалая Трухана і Святлана Акружную.

Для аматараў дэтэктыўнага відовішча будзе цікавым спектакль «Семнаццаць імгненняў вясны» па рамане Юліяна Сямёнава. Яго ставіць народны артыст рэспублікі Фёдар Шмакаў. Сучаснай амерыканскай трагедыяй «Рамеа і Джульета» называюць часам п'есу «Вестсайдская гісторыя» Артура Лорэнца.

ДЗЯРЖАВА І КУЛЬТУРА

З 24 жніўня па 2 верасня ў Венецыі (Італія) праходзіць міжурадавая канферэнцыя міністраў культуры па арганізацыйных, адміністрацыйных і фінансавых пытаннях палітыкі ў галіне культуры. У канферэнцыі прымае ўдзел дэлегацыя Беларусі на чале з міністрам культуры БССР М. А. Мінковічам.

З дакладам на гэтай канферэнцыі выступіла міністр культуры СССР Кацярына Фурцава. АДН прапануе ўвазе чытачоў пераказ гэтага даклада.

САВЕЦКАЯ сацыялістычная дзяржава з першых дзён свайго існавання прыняла на сябе ўсе клопаты і адказнасць за развіццё культуры ў краіне. Яна вытокаў зараджэння і развіцця сацыялістычнай культуры стаяў палыміны рэвалюцыянер, найвялікшы вучоны нашай эпохі, стваральнік і кіраўнік Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы Уладзімір Ільіч Ленін. Ён не толькі распрацаваў тэорыю і праграму культурнага будаўніцтва, але і асабіста кіраваў яе ажыццяўленнем.

Адным з першых прынцыпаў ленінскага плана культурнага будаўніцтва з'яўляецца палажэнне аб пераемнасці ў развіцці культуры. Новая сацыялістычная культура не можа ўзнікнуць на пустым месцы. Яе стварэнне немагчыма без цвёрдай асновы на класічную спадчыну, на лепшыя прагрэсіўныя традыцыі мастацтва, якія да гэтага часу захавалі сталую эстэтычную каштоўнасць і гуманістычную сутнасць.

Адкрываючы шырокі доступ народу да твораў мастацтва, дзяржава спецыяльнымі ўрадавымі дэкрэтамі за подпісам Леніна нацыяналізувала і аб'явіла агульнанароднай уласнасцю ўсе карцінныя галерэі і музеі, кансерваторыі, мастацкія вучылішчы, тэатры, кінематаграфічную і фатаграфічную прамысловасць, усе скарбы і помнікі культуры. Дзяржава забараніла вываз з межаў краіны мастацкіх каштоўнасцей, выдала дэкрэты аб строгай іх ахове.

Былы царскі Зіміні палац у Петраградзе ператварыўся ў музей, і хутка пасля рэвалюцыі ў яго Гербавай зале рабочыя, маракі і чырвонагвардзейцы слухалі «Рэквіем» Моцарта — у памяць аб загінуўшых героях рэвалюцыі. Унікальны музычныя інструменты былі сабраны ў Дзяржаўную калекцыю; іменна на гэтых інструментах, у тым ліку на скрыпках Страдзівары і Гварнеры, іграюць нашы маладыя музыканты, якія не раз перамагалі на міжнародных конкурсах.

У цяжкія гады блакады і замежнай Інтэрвенцыі, калі ў краіне не хапала хлеба і паліва, Ленін пастаянна нагадваў, што народ нам не даруе, калі мы не здолеем выратаваць для будучага лепшыя ўзоры класічнай культуры.

Савецкая дзяржава і цяпер робіць усё, каб скарбы нацыянальнай і сусветнай культуры былі здабыткам мас.

Ленін гаварыў, што «ўздым агульнага ўзроўню стварае тую цвёрдую здаровую глебу, з якой вырастуць магутныя невычарпальныя сілы для развіцця мастацтва, навукі і тэхнікі». Гэта стала адным з важнейшых прынцыпаў культурнага будаўніцтва.

Савецкая дзяржава выканала гэту задачу ў наймаверна цяжкіх умовах: беднасць матэрыяльнай базы, непісьменнасць трох чвэрцей насельніцтва. Больш 40 народнасцей нацыянальных ускраін не мелі нават свайго пісьменнасці.

І што ж? У выніку ажыццяўлення культурнай палітыкі прыкладна праз 20 гадоў пасля рэвалюцыі, у канцы трыццаціх гадоў Савецкі Саюз стаў краінай суцэльнай пісьменнасці. Больш 60 працэнтаў працоўнага на-

сельніцтва СССР мае вышэйшую, сярэдняю і няпоўную сярэдняю адукацыю. Прыкладу адзінага глядзю прыклад: у былых ускраінах Расійскай імперыі — цяпер у рэспубліках Сярэдняй Азіі і ў Казахстане — да рэвалюцыі не было ні адной вышэйшай навучальнай установы, а цяпер больш як 90. У іх вучыцца каля 500 тысяч студэнтаў. Навучанне ў нашай краіне выдзецца на роднай мове кожнай нацыянальнасці і народнасці. Адной з галоўных завабў сацыялістычнага ладу з'яўляецца бясплатнасць усіх асноўных відаў адукацыі ад ніжэйшага да вышэйшага.

На аснове хуткага ўздыму адукацыі створана новая народная інтэлігенцыя, ліквідавана культурная адсталасць мас. Тым самым вырашана задача далучэння працоўных да скарбніц сусветнай духоўнай культуры.

Прынцыпова новым у дзяржаўнай культурнай палітыцы з'явілася таксама тое, што з першых дзён свайго ўзнікнення Савецкая дзяржава прыняла на сябе арганізацыйныя, матэрыяльныя і фінансавыя клопаты па развіцці культуры і мастацтва.

Мы па праве ганарымся тым, што культура Савецкага Саюза развіваецца ў поўнай незалежнасці ад нейкай грашовай выгады і камерцыйнага разліку. Яе натхняюць, як гэта прадказваў Ленін, «не карысць, і не кар'ера, а ідэя сацыялізма і спачуванне працоўным».

Нашы тэатры, аркестры, мастацкія інстытуты і кансерваторыі не ведаюць прыняцальнай залежнасці ад багатых мецэнатаў. Малады музыканты, артысты, мастакі растуць, не ведаючы горьчы прыніжэння, пакутлівых крыўд непрызнання. Дзяржава ўсяляк дапамагае ім, падтрымлівае заканама, дае лепшыя выкладчыкаў, стыпендыі і Інтэрнаты.

Стварэнне трывалай матэрыяльнай асновы развіцця культуры, яе планаванне і фінансаванне, падрыхтоўка і ўдасканаленне дзейноў культуры сталі справай агульнадзяржаўнай. Дзякуючы гэтаму культура стала сапраўды ўсенароднай, даступнай сотням мільёнаў працоўных. Аб'ём фінансавання развіцця культуры з дзяржаўнага бюджэту ў нашай краіне расце год у год. У цэлым выдаткі на сацыяльна-культурныя мерапрыемствы складаюць каля 40 працэнтаў дзяржаўнага бюджэту.

У Савецкім Саюзе працуе 534 прафесіянальных тэатраў, з іх 37 тэатраў оперы і балета, дзейнічаюць каля 400 тысяч бібліятэк, больш 1000 дзяржаўных музеяў.

Дзяржаўныя выдавецтвы выпускаюць штогод больш 75 тысяч выданняў, іх агульны тыраж дасягнуў у 1969 годзе 1 млрд. 300 мільёнаў, што складае амаль чацвёртую частку сусветнай кніжнай прадукцыі. Дадам да гэтага, што дзяржава рэгулюе цэны на наведванне відэаічных мерапрыемстваў, фактычна даючы кожнае месца ў тэатры, канцэртнай зале, цырку. У нашай краіне самыя нізкія па сусветных стандартах цэны на білеты, кнігі, перыядычныя выданні і грамплацінкі.

Такая дзяржаўная палітыка садзейнічае таму, што ўсё больш людзей

наведваюць музеі, кінатэатры, тэатры. Колькасць наведвальнікаў музеяў узрасла, напрыклад, з 50 мільёнаў у 1960 годзе да 100 мільёнаў у 1969 годзе. Толькі Эрмітаж летась наведала больш 3 мільёнаў чалавек.

Тэатры, канцэрты і цыркавыя прадстаўленні летась наведала больш як 300 мільёнаў чалавек. Дарэчы, пры бурных тэмпах развіцця тэлебачання ў нашай краіне ў тэатры і кінатэатры за апошнія гады сталі хадзіць не менш, а больш.

Нельга вырашаць праблему пастаяннага росту сеткі ўстаноў культуры без кваліфікаваных спецыялістаў. Савецкая дзяржава стварыла сістэму іх падрыхтоўкі, якая выдзецца ў 61 вышэйшай навучальнай установе і ў 430 сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў пры бясплатным навучанні. Усе выпускнікі навучальных устаноў культуры забяспечваюцца дзяржаўнай работай па спецыяльнасці.

Ленінскі план культурнага будаўніцтва вызначыў і ідэяна-эстэтычныя прынцыпы развіцця мастацкай творчасці. Сацыялістычнае шматнацыянальнае мастацтва выконвае новую па сваім змесце і мове сацыяльную функцыю ў параўнанні з мастацтвам папярэдніх эпох.

Мастацтва сацыялістычнага рэалізму ў разнастайных мастацкіх формах праўдзіва адлюстроўвае гераічныя дзеянні народа ў стварэнні новага грамадства, нясе людзям высокую ідэю рэвалюцыйнага гуманізму, інтэрнацыяналізму, заклікае да актыўнай барацьбы за мір, за дружбу народаў, выхоўвае паучоць патрыятызму і высокай грамадзянскасці.

Сацыялістычнае мастацтва стала магутным сродкам ідэяна і маральнага выхавання мільёнаў людзей.

Адной з важнейшых аб'ектыўных асаблівасцей і ўмоў развіцця мастацкай культуры нашай краіны з'яўляецца яе шматнацыянальнае характар. Больш як 100 нацый і народнасцей аб'яднаны ў нашай краіне ў добраахвотны саюз раўнапраўных і суверэнных рэспублік, пабудаваны на прынцыпах інтэрнацыяналізму, на агульнасці сацыяльна-эканамічнага і культурнага жыцця.

У культурнай палітыцы Савецкай дзяржавы з першых дзён яе існавання адно з вядучых месц займала задача захавання і развіцця нацыянальных форм і прагрэсіўных традыцый культуры ўсіх народаў, ліквідацыі культурнай адсталасці, народжанай палітыкай царскай Расіі.

За гады Савецкай улады створаны тэатры оперы і балета ва ўсіх саюзных і радзе аўтаномных рэспублік. Упершыню ў гісторыі культуры многіх народаў нарадзіліся драматычныя тэатры і нацыянальная драматургія. У драматычных тэатрах краіны п'есы ставяцца на 46 мовах народаў СССР. Ва ўсіх рэспубліках развіваецца кінамастацтва. Мастацкая і грамадска-палітычная літаратура выходзіць на 89 мовах народаў СССР.

За мінулыя дзесяцігоддзі паспяхова развілася шматнацыянальная мастацкая культура і адзінае цэлае пры захаванні ўсёй непаўторнай своеасаблівасці нацыянальных форм і асаблівасцей мастацтва братніх наро-

даў. Мы імкнемся да таго, каб яшчэ шырэй уцягнуць працоўных у радасны працэс мастацкай творчасці, навучыць іх не толькі разумець і спажываць мастацтва, але і непасрэдна ўдзельнічаць у стварэнні эстэтычных каштоўнасцей. Скарачаючы рабочы дзень, паляпшаючы матэрыяльна-бытавыя ўмовы рабочых і сялян, вызваляючы больш вольнага часу для задавальнення іх асабістых духоўных патрэб, мы адкрываем новыя бізнесныя магчымасці для творчай самадзейнасці мас. Гэта датычыць і харавога мастацтва, і народных тэатраў, і выставак самадзейных мастакоў. У нас у краіне больш 12 мільёнаў удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Ва Усесаюзным фестывалі самадзейнага мастацтва, прысвечаным 50-годдзю Савецкай улады, удзельнічала больш 80 тысяч драматычных і больш 300 тысяч харавых, інструментальных і танцавальных калектываў.

Савецкая дзяржава ўсяляк падтрымлівае і накіроўвае развіццё самадзейнага мастацтва і маральна і матэрыяльна: будзе клубы і дамы культуры (зараз іх налічваецца каля 140 тысяч), рыхтуе кіраўнікоў самадзейных мастацкіх калектываў, забяспечвае іх музычнымі інструментамі, рэвізіям, неабходнымі матэрыяламі і інвентаром, арганізуе дапамогу прафесіянальных калектываў і майстроў мастацтва.

З першых дзён свайго існавання Савецкая дзяржава ўсімі мерамі развівала міжнародны культурны сувязі, улічваючы іх ролю ў справе дружбы, збліжэння і ўзаемаразумення народаў і іх ролю ва ўзаемаўзбагачэнні нацыянальных культур.

У сучасны момант культурны сувязі нашай краіны падтрымліваюцца больш чым са 120 краінамі свету. У іх удзельнічаюць прадстаўнікі культуры ўсіх нацыянальнасцей нашай краіны. Больш 100 тысяч савецкіх дзеячоў культуры і мастацтва былі ва ў зарубежных краінах за апошнія 10 гадоў.

Савецкі Саюз уносіць дастойны ўклад у міжнароднае культурнае супрацоўніцтва, удзяляючы ўвагу правядзенню розных міжнародных мерапрыемстваў. Толькі сёлета ў нашай краіне з поспехам прайшоў міжнародны кангрэс арганізацыі эстэтычным музычным выхаванні дзяцей і юнацтва (ІСМЕ). Днямі ў Маскве адкрываецца міжнародная канферэнцыя бібліятэчных работнікаў (ІФЛА). Мае адбыцца сесія Міжнароднага савета музеяў. Добрай традыцыяй стала правядзенне такіх буйных міжнародных мерапрыемстваў у нашай краіне, як музычны конкурс імя П. І. Чайкоўскага, Маскоўскі кінафестываль, конкурс класічнага балета, Міжнародная выстаўка кнігі, кінафестываль краін Азіі і Афрыкі ў Ташкенце і іншыя.

Пашырэнне міжнародных культурных сувязей дае нам упэўненасць, што яны будуць садзейнічаць развіццю сусветнай культуры ў цэлым, далейшаму ўздыму нацыянальных культур, збліжэнню, умацаванню ўзаемаразумення, міру і дружбы паміж народамі.

ШЧАСЛІВАЙ ДАРОГІ!

Выйцай у свет першы нумар біюлетэна «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі»

Пастаянныя пакупнікі не адразу забавяжалі яго на вітрынах газетных кіскаў. Яго — гэта першы нумар інфармацыйнага навукова-метадычнага біюлетэна «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» — орган Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры.

Што вы знойдзеце ў першым нумары? У сваім слове да чытачоў рэдакцыя падкрэслівае галоўны напрамак біюлетэна — знаёмства з матэрыяльнай і духоўнай культурай Беларускага народа ва ўсіх яе аспектах.

Адкрываецца першы нумар артыкулам старшын Таварыства І. Ф. Клімава «Слава бязькоў натхненне моладзі», які дакранае праблему патрыятычнага выхавання нашай моладзі на традыцыйна рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы старэйшага пакалення. Супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР В. Церашчатава ў артыкуле «Выдадзены ў Беларусь» расказвае пра трагічнае афармленне ленінскай літаратуры ў Беларусі. Ленінскай тэме прысвечаны таксама артыкул мастацтвазнаўцы В. Крэпава — «Ленінскі план манументальнай прапаганды».

Цікава расказвае пра архітэктурную спадчыну Беларускага народа і праблему яе асаваення доктар архітэктуры, прафесар Ул. Чантурыя. Над рубрыкай «Скарбіна сусветнай культуры» надрукаваны фотанарыс «Ленінградскі Эрмітаж». Над рубрыкай «У

свецце працы і прыгажосці» — матэрыялы пра развіццё архітэктуры і рамстваў.

Пра адкрыццё музея народнага мастака Беларусі і Р. Ф. С. Вітольда Казанавіча Бяліннікава-Бірулі расказвае А. Пысіп, доктар гістарычных навук А. Хацкевіч прапануе чытачам нататку «Дзяржынскі і Беларусь».

Ёсць у выпуску літаратурныя матэрыялы, карысныя, нататкі, інфармацыя.

Мы звярнуліся ў рэдакцыю біюлетэна з просьбай расказаць пра планы на будучас.

— Біюлетэні будзе выходзіць раз у квартал, — расказвае нашаму карэспандэнту. — У гэтым годзе падпісчыкі атрымаюць яшчэ тры нумары. Зараз падпісаны да друку другі нумар. У ім будуць змешчаны артыкул намесніка міністра культуры БССР А. Ванькіна пра захаванне помнікаў гісторыі і культуры; метадычная распрацоўка «Ленін і культурная спадчына», якую падрыхтаваў намеснік старшын Таварыства Ф. Барысевіч; артыкул Ю. Якімоўча «Камянінае дойлідства Брэсцкага раёна» і іншыя артыкулы, успаміны, весткі з пірычных арганізацый Таварыства.

ВІЛІЯ НАПОЇЦЬ СВІСЛАЧ

Тут будзе дно будучага мора.

Крыху гісторыі з геаграфіяй

Паньляя цяпер, пакорлівая і ціхая наша Свіслач. Нават не верыцца, што яшчэ параўнаўча нядаўна рака была светлай і мнагаводнай. Але ведаюць яе мінчане і бурнай. Не раз Свіслач выходзіла з берагоў, заталпячы дугі і палі, гарадскія вуліцы. Вясной 1931 года пад'ём вады быў настолькі нечаканым і імклівым, што людзям давялося ратавацца на стрэхах дамоў. Пра вялікія страты, якія прынесла навадненне, пісала газета «Звязда» 24 красавіка 1931 года.

Тады і было вырашана ўтаймаваць Свіслач. Да 1937 года былі выкананы ўсе практна-вышукальныя работы і пачалося будаўніцтва вадасховішча «Ганалес». Але пасля года работ будаўніцтва было закансервавана. Адно на ўскраіне Мінска Свіслач была перагароджана невялікай плацінай, і ў дзень пачатку Айчынай вайны адкрылася Камсамольскае возера. Той даваенны праект быў ажыццэўлены толькі ў 1955 годзе. У 15 кіламетрах ад сталіцы рэспублікі рэчышча Свіслачы перагародзіла жалезабетонная плаціна. Шырока разлілося Мінскае мора...

Але на змену адной бядзе прыйшла другая. Рэчка залілася, абмяле-ла. І не толькі таму, што на рэчышчы паўсталі плаціны. Шматлікія прадпрыемствы кожныя суткі высьмятваюць з рэчкі дзесяткі тысяч кубаметраў вады. А ўзамен снідваюць вялікую колькасць шкодных адыходаў прамысловасці. Трапляюць у Свіслач і бытавыя сцэкавыя воды. Рэчка, фактычна, ператварылася ў гарадскі калектар. Сталіцы стаў пагражаць водны голад.

Зараз у Мінску жыве ў чатыры разы больш насельніцтва, чым да вайны. У 1965 годзе сталіца спажывала 355 тысяч кубаметраў вады ў суткі (трэцяя частка яе ўзята са Свіслачы). Гэтак было пяць гадоў назад. Сёлета патрэба горада ў вадзе ўзрасла ў два разы. Пакуль што вырчуваюць падземныя крыніцы. Велізарная колькасць чыстай і вельмі смачнай вады аддаецца заводам і фабрыкам. Падземны міжмарэжны гарызонт у 35-кіламетровай зоне вакол Мінска можа даць 740 тысяч кубаметраў вады ў суткі. Гэта якраз столькі, колькі патрэбна будзе ў перспектыве траціць на пітныя і бытавыя патрэбы насельніцтва. Для заводаў і фабрык спатрэбіцца яшчэ 400 тысяч кубаметраў. Але дзе іх узяць?

Вучоныя прапаноўвалі некалькі варыянтаў перакідкі вады ў Свіслач. Называліся Нёман, Бярэзіна, Сож і іншыя рэкі, якія павінны былі стаць донарамі. Спыніліся ж на рацэ Вілія. 14 навукова-даследчых і практычных арганізацый на чале з інстытутам «Урводканалпраект» займаліся падрыхтоўчымі работамі. І вось у жніўні 1967 года Савет Міністраў СССР зацвердзіў практычнае заданне на будаўніцтва Вілейска-Мінскай воднай сістэмы працягласцю звыш 200 кіламетраў.

Вілія — адзін з буйнейшых прытокаў Нёмана. Як і ў Нёмана, дно

Віліі, пясчанае, гравійнае, а вада прэрыстая, халодная, смачная. Як і Нёман, яна велічна нясе свае воды сярод мурожных лугоў, сасновых лясоў, дуброў, бярозавых гаёў. На берагах можна знайсці бабровыя паселішчы. А вось на рыбу Вілія небагатая.

Не адна гэтая рэчка будзе донарам Свіслачы, не адна яна напоўніць будучае Вілейскае мора. (Мора ў сваё ўлонне павінна прыняць 260 мільёнаў кубаметраў вады — толькі крыху менш, чым у Нарачы). Яшчэ да таго, як уліцца ў вадасховішча, Вілія прыме з левага боку рэчку Дзвіносу, а справа — Сэрвеч. Вада ў Сэрвечы сцюдзёная, крынічная, тут водзіцца стронга. Захапляцца прыгажосцямі мясцовых краявідаў прыязджаюць нават з Прыбалтыкі і Ленінграда. Большасць спыняецца на прыватных кватэрах, а некаторыя ў гасцініцы ў пасёлку Людвінава (зверсаўгас «Беларускі»). Побач кафэ-рэстаран, кухні якога можа пазайздросціць любы гарадскі рэстаран. У будучым пад самае Людвінава падступіць рукаў Вілейскага мора.

Непадалёку адсюль цячэ Орпа. За тры кіламетры ад вусця яе загародзіць глухая плаціна, і рэчка паверне ўлева, пойдзе да мора новым шляхам — па спецыяльна пракапаным нагорным канале. А ўчастак старога рэчышча Орпы паміж плацінай і правабярэжнай дамбай будзе выконваць ролю калектара-зборніка дрэнажных вод з асушанага тарфяніка. Орпу акружаюць прыгожыя сасновыя бары, паветра тут чыстае, настоенае на хвойным паху. Наступная рэчка, якая ўпадае ў Вілію, — Касутка. Яе балюдстая пойма цалкам трапіць пад заталпенне.

Амаль ад цэнтра басейна на поўдзень адыдзе дзесяцікіламетровы рукаў вадасховішча. Яго вада затыніць рэчышча Ілі і ўсю нізкую пойму. Ад правага берагу Ілі, непадалё-

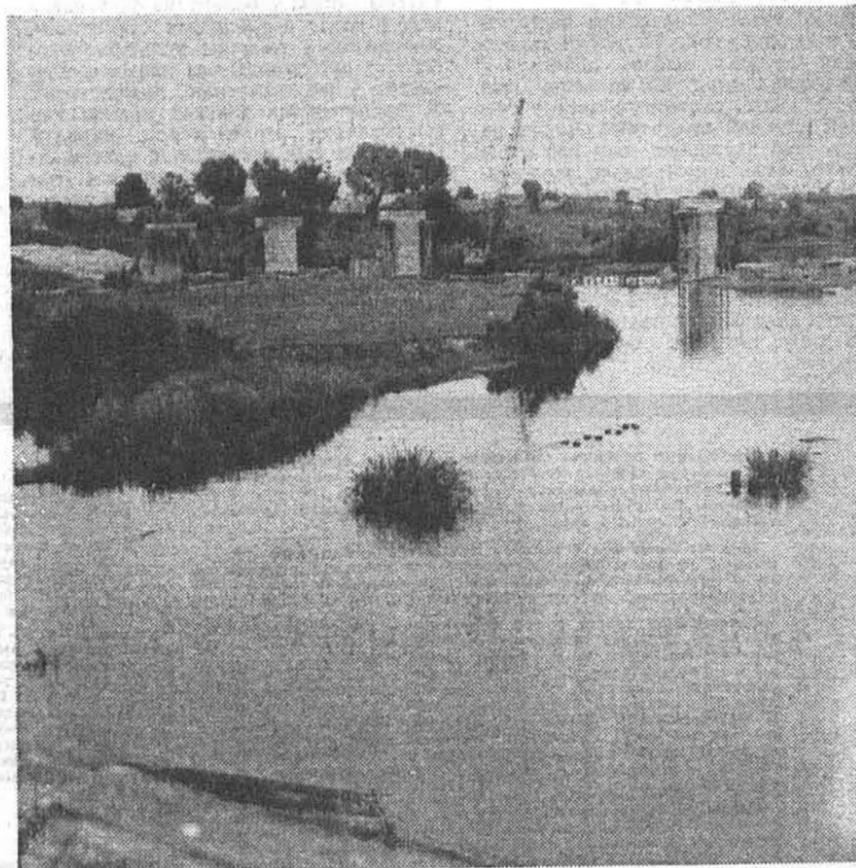
ку ад месца, дзе яна ўпадае ў Вілію, возьме пачатак 62-кіламетровы канал. Праз дваццаць кіламетраў Ілія зноў перабярэць дарогу каналу. Каб развінуцца, канал пойдзе па жалезабетонных трубаводах пад Іліяй. Па такіх жа трубаводах канал пройдзе пад рэчышчамі Канатоўкі і Гуйкі. Рэчку ж Удру жалезабетонная труба-вадавод з каналам перагародзіць. Труба, дадаткова ўмацаваная бетонам, стане своеасаблівай плацінай. Каля яе разальцецца маляўнічае вадасховішча.

Але вернемся яшчэ да рэчкі Ілі. Перад тым, як сустрэцца з каналам, яна ўбярэ ў сябе з левага боку ваду Ледзвянёўкі і Шчаркі, а толькі развінецца з каналам — Рыбчанкі, Бярвячанкі і Вязынкі.

Канал пройдзе па тэрыторыі Вілейскага, Маладзечанскага і Мінскага раёнаў. З дапамогай помпавых станцый вада адолее Мінскае ўзвышша. Ад вёскі Вязынка Маладзечанскага раёна вада пойдзе ўжо самацёкам у Свіслач. Рэчышча Свіслачы да Мінскага мора і пасля яго на ўчастку ў 120 кіламетраў, да самага ўпадзення ў яе Волмы, будзе паглыблена, а на асобных участках выпраямлена. У межах Мінска берагі апраўдана ў жалезабетон. Дно Свіслачы, а таксама Мінскага мора і Камсамольскага возера зараз ачышчаецца ад хламу і ілу.

Што ж дасць Вілейска-Мінская водная сістэма?

Сталіца рэспублікі атрымае дадатковую колькасць вады. Прыток вады ў Свіслачы павялічыцца ў пяць разоў, у будучым яна будзе скарыстоўвацца на пітныя і бытавыя мэты. Памаладзёюць Мінскае мора і Камсамольскае возера, спыніцца наступленне балота на вадаёмы. Свіслацкая вада напоўніць Лошыцкі і Сляпянскі ручаі, запоўніцца прыродныя ўпадзіны на ўскраіне мікрараёна Зялёны Луг і каля пятага млынкамбіната.

Па гэтых магутных быках перакінецца праз вадасховішча мост.

З'явіцца сажалкі і ў іншых раёнах горада. Водная сістэма падштурхне рэканструкцыю і ўдасканаленне каналізацыйных і ачышчальных збудаванняў Мінска. Усе гарадскія і прамысловыя прадпрыемствы вымушаны будучы пабудаваць унутрызаводскія ачышчальныя ўстаноўкі і арганізаваць зваротнае водазабеспячэнне.

Вілейскае мора, канал і сама Свіслач ператворацца ў зону масавага адпачынку працоўных Мінска, Маладзечна, Вілейкі і многіх іншых населеных пунктаў. У навакольных лясах з'явіцца новыя санаторыі, дамы адпачынку, турыстычныя базы, піянерскія лагеры. Некаторыя з іх ужо будуюцца.

Сёння на будоўлі

...Мы едзем па цудоўнай гравійцы. Па абодва бакі ўзвышаюцца векавыя сосны. Нават праз зачыненыя дзверцы пранікае цёплы пах смалы. Гаспадар машыны, інжынер Мікалай Гарноўскі, раскавае пра сённяшнія справы на новабудоўлі. На выгляд Гарноўскаму не больш трыццаці, твар загарэлы, мужны. Ён тры гады назад закончыў політэхнічны інстытут, практыку праходзіў, на будаўніцтве Брацкай ГЭС. На берагі Віліі малады інжынер прыехаў адным з першых. Цяпер узначальвае на Вілейскім участку механізаваны атрад, у склад якога ўваходзіць 250 чалавек. Гэта — машыністы экскаватараў, скрэпераў, падымальных кранаў, бульдозерысты, трактарысты, шафёры, слесары-рамонтнікі. Яны тут галоўная, рашуючая сіла...

Машына выскочыла з зялёнага тунэлю і спынілася на высокім беразе. Перад нашым поглядам разгарнулася велічная панарама будоўлі. Унізе пабліскавала блакітная стужка Віліі. За рэчкай, на смарагдавым фоне поймы жаўцеў авальны насып, каля якога снавалі трактары, самазвалы. Жоўты земляны насып ішоў і далёка ўправа. Над ім маячылі стрэлы падымальных кранаў, на схілах раз-пораз успыхвалі агні электразваркі. Ні на мінуту не змаўкаў гул матораў. Людзей заўважаеш не адразу. Ды іх і мала. Усюды працуе тэхніка. Такого скопішча машын сінявокая Вілія ніколі не бачыла на сваіх берагах. Міжволі ўспамінаюцца гады першых пяцігоддзяў будаўніцтва першых асушальных сістэм на Любаншчыне, калі дзесяткі тысяч людзей уручную капалі каналы, тонучы ў тлустай гразі...

Нечакана моцны выбух устрасянуў паветра. За ім пачуўся другі, трэці... Над зарэчным хмызняком паплыў рудаваты дым.

— Валуны падрываем, — сказаў Мікалай Савельевіч. — Іх тут — на кожным кроку. Ачышчам дно мора, а заадно і будаўнічы матэрыял здабываем, які ідзе на абліцоўку адхонаў дамб. Звярніце ўвагу на той насып, што за рэчкай, — паказаў ён. — Гэта плаціна, у яе засыпалі звыш мільёна кубаметраў грунту. Не засыпана толькі месца, дзе паўстане водаскід. Ён будзе абсталаваны сегментнымі засаўкамі, стотоннымі падымальнымі электракранамі, устаноўкамі сігналізацый сувязі і г. д. Перакрываць рэчышча Віліі будзем на прадвесні 1973 года, Запаўніцца мора будзе галоўным чынам за кошт паводкавых вод, уверх па рацэ разальцецца на 30 кіламетраў.

Едзем па насыпу левабярэжнай дамбы. Каляіна глыбокая, выбітая цяжкімі самазваламі. Але «УАЗ» пераадоляе перашкоды. З вышыні нам добра праглядаецца мясцовасць. Справа да самага насыпу падступае лес, а злева відаць, як магутныя трактары з карчавальнікамі вырываюць з зямлі тоўстыя разлапістыя пні.

— Тут да нас ужо леснікі прайшлі, — заўважыў Мікалай Савельевіч. — Дзелавую драўніну вывезлі з паўтары тысячы гектараў, а мы рэшткі прыбіраем. Трэба, каб дно мора было чыстае.

На ўсю вышыню схілу выкладзена з жалезных прэнтаў рашотка. Яе квадраты выразна відаць на фоне дробнага шэрага каменю. Тут гаспадарыць электразваршчыкі. Нават пры яркім сонечным святле ўспышкі слепяць. Спыняемся, выходзім.

— Знаёмцеся, мой цёзка Мікалай Шытнікаў — майстар участка з першага будаўнічага ўпраўлення, — прадстаўляе маладога русавалосага чалавека Мікалай Савельевіч. — Яго людзі абліцоўваюць, адхоны, а тэхніка працуе наша.

Каля нас плаўна праплыла металічная бодня. Секунда — і ўніз на рашотку шамнула вялікая порцыя бетоннай масы. Некалькі хлопцаў і дзяўчат разроўняваюць раствор вібратарамі. Атрымліваюцца бетонныя пліты па сто квадратных метраў. Паміж імі, на стыках, — фільтры з гравію. Такая абліцоўка называецца маналітнай. Фільтрацыя вады праз яе будзе нязначная, абліцоўка вытрымае самыя моцныя ўдары хваляў, нават штормы, якімі можа пагражаць будучае мора. Умацоўваюцца таксама адхоны і званку дамбы.

— Многа цяжкасцей, — уздыхае Мікалай Савельевіч. — Раствор даводзіцца вазіць ажно з Маладзечна: наш бетонны завод усё яшчэ будзеца. Умацоўваюць адхоны абавязкова трэба закончыць сёлета. Нам тут нават студэнці атрад з Мінскага тэхналагічнага інстытута памагае. Стараюцца хлопцы, перавыконваюць заданні.

Ужо седзячы ў машыне, якая паволі спускалася ўніз па адхоне, зацелася яшчэ раз паглядзець на аб'ект. Ён працягваў жыць у гуле матораў, успышках электразваркі. А ў далечыню, да самага гарызонта, ішла ахоўная дамба, апрауната ў новыя светлашэры бетонныя панцыры.

Цяпер наш шлях — на правы бераг Віліі. Кружым ажно цераз Вілейку. За горадам «УАЗ» звярнуў улева, паймаўся па шырокай бліскачай ад сонца шашы. Кветы жаўцелі свежай, акуратна прыгладжанай зямлэй. Насустрач нам несліся аўтобусы, лесавозы, самазвалы, легкавікі, трапчалі матацыклы. Напружаным жывцом жыў гэты новы, толькі што пабудаваны кавалак шашы. Яна ішла ўздоўж берагу будучага мора.

Праз кіламетраў сех, падбегшы ўдотык да насыпу дамбы, асфальт скончыўся. Сюды раз-пораз пад'язджалі самазвалы з зямлэй. Бульдозеры, экскаватары «падпрацоўвалі» грунт, фармавалі адхоны.

— Апошнія метры насыпаем, — сказаў Мікалай Савельевіч, — гэтая дамба самая доўгая. Яна будзе ахоўваць ад мора асушаныя трафіянікі, палі і лясы, прыбярэжныя населеныя пункты.

Цераз праём у дамбе выехалі на старую дарогу, выбрукаваную каменнямі. Над ёю скліліся магутныя кроны стогадовых бяроз. Нават сонечныя праменні не маглі прабіцца скрозь іх густую лістоту. Дарога гэта, якая так добра паслужыла людзям, дажывае свае апошнія дні. Яна трапіць у зону заталення.

Мост цераз Вілію. Стары. А побач з ім узвышаюцца велізарныя жалезабетонныя быкі. Восем гігантаў, як на парадзе, выстраіліся цераз усю пойму ракі. Будучы новы мост... Ён перакінецца з аднаго берагу вадасховішча на другі, па ім пройдзе новая шаша.

Праехалі стары мост, зноў апынуліся на левым беразе Віліі. На ростанях звачваем управа, у лес. Хутка бор пачаў радзец, вылілася вялікая паліяна. Па самым ускраіну яе стаялі шэрыя, зялёныя, блакітныя вагончыкі, нейкія збудаванні з дошак. Трошкі далей — скрэперы, бульдозеры, экскаватары...

— Гэта паліяны стан будаўніцтва канала, — тлумачыць Мікалай Савельевіч. — Тут інтэрнат, і сталовыя, і часовае майстэрня па рамонту тэхнікі. Гэтыя машыны, што вы бачыце, пастаўлены на прафілактыку.

Мы не сталі затрымлівацца тут доўга, а паехалі проста на гул матораў. З кожным метраў ён нарастаў, пашыраўся, рабіўся больш магутны. І вось перад намі пачатак трасы канала. Яго глыбіня тут не менш дзесяці метраў. Сям-там дно заліта вадою. Яе адпампоўвае земснарад. А з абодвух бакоў — цэлыя горы пяску і суглінку. Экскаватары, бульдозеры,

скрэперы раскідваюць, расцягваюць, разроўняваюць зямлю.

— Колькі ўжо тут вынята грунту? — цікавімся мы.

— Амаль мільён кубаметраў, — адказвае ён.

Усё гэта — злева. А справа бяжыць Ілія. Толькі двухметровая перамячка аддзяляе яе рэчышча ад вусці канала. Бераг, дзе мы стаім, высокі. Каля самага абрыўу раскінуўся арэхава гай. Сярод зарасніку ўзвышаюцца дубы-веліканы. Крыху далей — асновы бор. Райскі, непаўторны па прыгажосці куточак прыроды!

Супрацьлеглы бераг ракі адлогі, да яго прымыкае роўная, шырокая пойма. У кіламетры адсюль у Вілію яра і ўпадо Ілія. Калі разалецца мора, яно запоўніць вадою і гэты падводзячы ўчастак канала. Па яго рэчышчы вада самацёкам пойдзе да першай помпавай станцыі, дзе ўжо выкапаны велізарны катлаван.

Каб у канал не трапілі паверхневыя сцёкавыя воды, прадугледжана насыпаць на раўнінах высокія набярэжныя, а там, дзе траса пройдзе ля падножжа ўзгоркаў, пабудуюцца спецыяльныя водазборнікі. З іх па трубах, пракладзеных пад каналам, будзе адводзіцца сцёкавыя воды. Вілейская вада не будзе забруджвацца.

Каля ахоўных дамб, там, дзе раскінуліся асушаныя трафіянікі, прадугледжана пабудоваць дзве дрэнажныя помпавыя станцыі з прыёмнымі басейнамі. Сюды будзе сцякаць вада з калектарнай сеткі, а таксама тая, што прафільтруецца цераз дамбу. Як толькі яе ўзровень у басейнах дасягне вызначанай адзнакі, помпы аўтаматычна, без умяшання чалавека, уключацца і перакачаюць ваду ў мора. Гэтыя станцыі з'явіцца надзейным абарончым урадлівых земляў ад забалочвання.

Абліцоўваюць дамбу памагаюць і студэнты.

Для эксплуатацыі Вілейска-Мінскай воднай сістэмы намечана стварыць спецыяльнае ўпраўленне, якое размесціцца ў Мінску. Адсюль, з цэнтральнага дыспетчарскага пункта, абсталяванага пультам дыстанцыйнага кіравання, складанымі электроннымі і тэле механічнымі ўстаноўкамі, будзе ажыццяўляцца кантроль за работай галоўнага гідравузла і помпавых станцый.

Шмат цікавых людзей працуе па будаўніцтве Вілейска-Мінскай воднай сістэмы. На адным Вілейскім участку занята зараз звыш 600 чалавек. З некагортнымі лепшымі механізатарамі мы пазнаёмліся.

Вось машыніст экскаватара Міхал Хоміч. Міхал мясцовы, з-над Вілейкі. Прафесійны механізатар авалодаў яшчэ дзесяць гадоў назад, калі служыў у арміі. Пасля дэмабілізацыі пракладваў каналы, асушаў балоты на Мядзельшчыне. Ён таксама адзін з першых, хто прыйшоў на бераг Віліі вясной 1968 года. Першы кубаметр грунту ў левабярэжную дамбу, з якой пачыналася будоўля, насыпаў імяна ён, Міхал Хоміч. За няпоўныя два з паловай гады механізатар выняў амаль 300 тысяч кубаметраў зямлі — больш 100 цяжкавагавых чыгуначных саставаў. Яго машына ніколі не ведае простаю. Заўсёды дагледжаная, адрагуляваная, яна добра служыць свайму гаспадару. Паўтары дзве нормы за змену — штодзённыя працоўны паказчык Міхала.

А ў камсамольца Тадэвуша Валковіча стаў яшчэ невялікі. Ён толькі год назад скончыў сельскае прафтэхучылішча ў Друі. Сюды прыехаў адразу ж пасля вучобы. Спачатку быў памочнікам у вопытнага механізатара Пятра Пагуды, а цяпер самастойна кіруе экскаватарам, працуе на трасе канала. І добра працуе, яшчэ

не было дня, каб ён не перавыканаў нормы. Шмат добрага можна сказаць пра вадцеляў магутных скрэпераў Івана Бабко і Сяргея Валканюка. Далёка ідзе слава пра бетоншчыкаў Эдуарда Кухарэнка, Кіру Мароз, пра цесляра Ілью Соніча і многіх іншых. Кідаецца ў вочы, што працуе ў асноўным моладзь — энергічная, багдэрая. Яна многа ўжо зрабіла, і маглі б зрабіць яшчэ больш, калі б не...

Вось пра гэтае «калі б» і хочацца пагаварыць асобна.

Праблемы, праблемы...

Яшчэ ў пачатку 1968 года Савет Міністраў БССР даручыў Міністэрству меліярацыі і воднай гаспадаркі рэспублікі стварыць спецыяльнае ўпраўленне на правах трэста для будаўніцтва Вілейска-Мінскай воднай сістэмы. І яно было створана — «Віліямінскводбуд». Яму былі выдзелены неабходная тэхніка, матэрыяльныя сродкі. Па праекце патрэбна перамясціць каля 40 мільёнаў кубаметраў грунту, укладзі каля 300 тысяч кубаметраў зборнага і маналітнага жалезабетону, зманціраваць тысячы тон металаканструкцый і арматуры, выканаць шэраг іншых работ. На усё гэта саюзны ўрад асігнаваў звыш 60 мільёнаў рублёў.

Здавалася б, што ёсць усе магчымае будаваць хутка, зладжана, высакакасна. Аднак прайшла ўжо амаль палова тэрміну, намечанага для ўводу ў эксплуатацыю сістэмы, а зроблена толькі шостая частка аб'ёму работ. Асабліва прыкметна знізіліся тэмпы будаўніцтва сёлета. Заданне сямі месяцаў выканана ўсяго на 63,6

падрадчык, не патрабуе па-сапраўднаму з субпадрадных арганізацый, і тыя не выконваюць дагаворных абавязальстваў. Так, Мінскі ўчастак трэста «Гідрамеханізацыя» (начальнік А. Марозаў) паўгадавое заданне на аб'ектах сістэмы выканаў усяго на 30 працэнтаў, а ўчастак трэста «Саюзшахтаасушэнне» (начальнік С. Майскі) — усяго толькі... на 7 працэнтаў. Па віне апошняга дасюль не пачалі капаць катлаван пад будоўніцтва водасіду, там трэба папярэдне прабіць некалькі свідравін для адводу падземных вод.

Зрывае заданне па будаўніцтве высокавольтнай лініі электраперадачы, якая павінна прайсці ўздоўж трасы канала, трэст «Захадэлектрасеткабуд». Не выконвае ўстаноўлены план будаўніцтва дарожна-маставых збудаванняў і Галоўнае ўпраўленне шасейных дарог пры Савеце Міністраў БССР.

У зоне заталення стаяць яшчэ сотні гектараў лесу — каля 70 тысяч кубаметраў дзелавой драўніны і драбналесся. Але Міністэрства лясной гаспадаркі марудзіць, не высыкае і не вывозіць іх.

З дня будучага мора патрэбна знесці каля 500 індывідуальных дамоў, шмат калгасных, саўгасных, кааператывуных і дзяржаўных памяшканняў. А раз знесці, то і пабудоваць. Але дасюль гэта вялікая работа фактычна яшчэ не пачыналася. Не ўсе людзі ведаюць, куды ім давядзецца перасяляцца. Пераносіць будынкі з зоны заталення, акрамя ўпраўлення «Віліямінскводбуд», павінна Міністэрства сельскага будаўніцтва БССР і Белміжкалгасбуд. Справа гонару іх калектываў праявіць максімум увагі да перасяленняў. Дамы трэба будаваць так, каб людзі сказалі дзякуй за клопаты, каб прыбярэжныя населе-

ня пункты выглядалі прыгожа і сучасна. Хацелася б звярнуць увагу і на такія факты. Людзі, як кажучы, жывуць не хлебам адзіным. Пасля работы яны хочуць культуры, карысна адпачываць. Але на аб'ектах, асабліва аддаленых, па некалькі дзён не бывае свежых газет і часопісаў. Перад будаўнікамі не выступаюць прафесіянальныя і самадзейныя калектывы. Вілейскі раённы аддзел культуры і Дом культуры чамусьці забылі аб будаўніках гэтай сістэмы.

Нам давалася чуць ад будаўніцтва папрыхі і ў адрас Вілейскага райспажыўсаюза, які кепска забяспечвае іх прадуктамі харчавання. У сталовы, якая знаходзіцца на канале, якасць страў нізкая і вельмі абмежаваны іх выбар.

І такіх нявырашаных праблем у будаўніцтве сістэмы многа. Сёлета ім трэба асвоіць 7,5 мільёна рублёў капіталаўкладанняў. Пакуль што асвоена менш паловы гэтай сумы. Такая расчэтка да добра не давядзе. Пасля веснавой паводкі 1974 года сістэма павінна быць здадзена ў стацыйную эксплуатацыю. Аб гэтым запісана ў рашэнні ўрада рэспублікі, у праектных заданні.

Хочацца верыць, што цяжкасці хутка будуць адолены і ўсё, што намечана, ажыццявіцца: наш прыгажун — Мінск атрымае ў дастатковай колькасці ваду, а працоўныя — цудоўную зону адпачынку, сапраўдную беларускую рыб'еру.

Мы пераканаліся, што ўпраўленне «Віліямінскводбуд», як генеральны

прадэнт. Такое становішча склалася перш за ўсё таму, што Міністэрства даручыла «Віліямінскводбуду» весці работы на іншых аб'ектах, якія не адносяцца да воднай сістэмы. З асноўнай будоўлі знята многа людзей, тэхнікі. Будматэрыялы, якіх і без таго мала, распыляюцца. У чым жа справа? Аказваецца, Міністэрства перш за ўсё зацікаўлена ў меліярацыі, асушэнні балот. А будаўніцтва сістэмы адсоўваецца на апошнія месца, будоўля жыве на правах пасынка.

У галоўнага падрадчыка зараз у падначаленні чатыры самастойныя ўпраўленні: адно механізацыі і тры будаўніча-мантажныя.

Мы гутарылі з начальнікам БМУ-1 В. Лузікам.

— Наша вытворчая база фактычна яшчэ ў стадыі стварэння, — сказаў ён. — Два з дзішн гады будзем бетонны завод. Маглі б яго даўно ўжо здаць у эксплуатацыю, але толькі нядаўна атрымалі абсталяванне. А без бетону на такой будоўлі, як наша, няма чаго рабіць. Ад гэтага і частыя простаі на аб'ектах. Не хапае ў нас і рабочых. Не затрымліваюцца яны галоўным чынам таму, што няма дзе жыць. Сродкі на будаўніцтва часовых памяшканняў ёсць, але для іх не даюць зямельных участкаў. Каля будучага мора будаваць часовае жыллё забараняе абласны архітэктар: маўляў, тут будзе зона адпачынку. Будуйце, кажа, капітальныя дамы. Але ж на капітальныя нам сродкі не выдзелены. Вось і атрымліваецца зачараванае кола. Праўда, на цэнтральнай сядзібе ёсць інтэрнат на 36 месц і 16 зборна-чыгуначных домікаў, некалькі перасоўных вагончыкаў стаіць на паліях станах. Але ж гэта кропля ў моры. У асноўным рабочыя жывуць на прыватных кватэрах.

Мы пераканаліся, што ўпраўленне «Віліямінскводбуд», як генеральны

А. ХУДАВЕЦ, спец. кар. «Літаратуры і мастацтва». Фота Ул. КРУКА.

31 ліпеня гэтага года ў тыднёвіку «Літаратура і мастацтва» надрукаваны спіс твораў, вылучаных на атрыманне Дзяржаўных прэмій БССР у галіне літаратуры і мастацтва. У сённяшнім нумары мы пачынаем абмеркаванне гэтых твораў.

Да ўдзелу ў абмеркаванні запрашаюцца ўсе чытачы нашай газеты.

«У СПЁКІ ЧАС, НА ЎЛОННІ ДАГЕСТАНА...»

Аркадзь Куляшоў.
Пераклады з Лермантава.

Каторы ўжо раз хачу і не магу рас-
тлумачыць сабе неадчэпна-пакутлі-
вую, чараўнічую ўладу лермантаўскіх
радкоў:

В полдневный жар в долине Дагестана
С свином в груди лежал недвижим я...

Мы не ведаем, што папярэднічала
гэтаму. Можна, чалавек падарожнічаў
з казёнай паперай «по казёнай на-
добнасці»; горскія кулі рассялі не-
надзейны канвой—і вось у выніку гэ-
та:

Глубокая еще дымилась рана,
По капле кровь точилась моя.

Можна, Пячорын гуаўся за неда-
сяжым шчасцем: верны конь, высі-
ліўшыся, упаў на дарозе і сканаў, а
гаспадара яго напаккала ўсё тая ж
куля. А можна, чалавек сам падліў на
сябе руку...

А ведаем мы вось што:

Чалавек адзін ляжыць на пяску да-
ліны, сонца няшчадна паліць жоўтыя
скалы, а адначасна і яго, бо спіць ён
«мёртвым сном». Толькі «мёртвы
сон» гэты яшчэ пакуль не смерць, гэ-
та сапраўды сон.

І вось мроіцца яму, магчыма, Пе-
цярбург, гасціная, шумлівае застолле
пад залаціста-дымнымі люстрамі, і
звон бакалаў, і ліхаманкавыя, наэлек-
трызаваныя бляскам раскошы, гулі-
вай веселасцю позірк, і ён, той, хто
спіць мёртвым сном, кожнай жылкаю
свай істоты прысутнічае там, у гэ-
тай залаціста-дымнай зале. О, як яму
знаёмае ўсё тут, як ён ведае ўсё пра
іх, як ведае ўжо ўсё, нарэшце, напе-
рад і пра сябе, але ж яны... не ве-
даюць! І яму, мусіць, ад гэтага так
горка ў гэтай ягонаўжо ніколі не-
пераадольнай, але пакуль яшчэ па-
чалавечы ўсвядомленай самоце.

Яму трохі шкада сябе, але пры-
знацца ў гэтым ён здолеў бы толькі
той, што

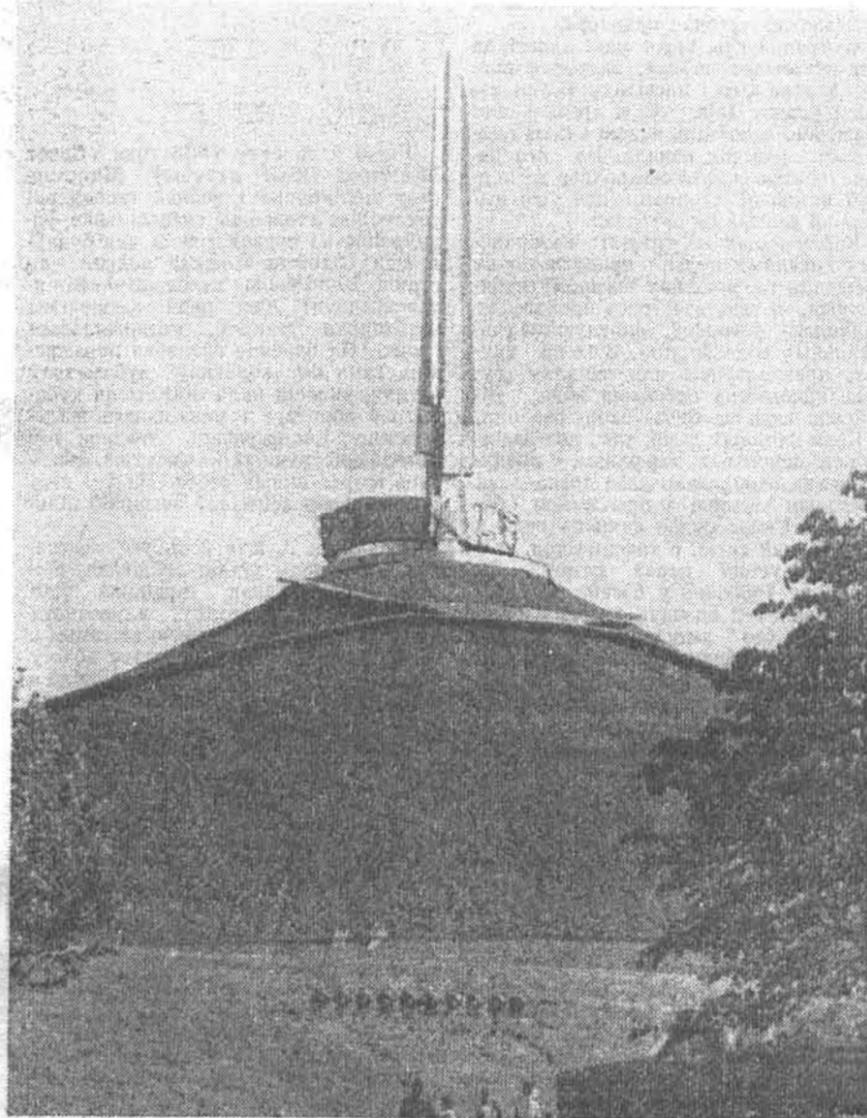
...в разговор веселый не вступаю,
Сидела там задумчиво одна,
И в грустный сон душа ее младая
Бог знает чем была погружена;

В ОПЫТНАМУ тэарэтыку рап-
там здалася, што Купалава
«Раскіданае гняздо» блізка
«да творчага вопыту Чэхава». Тэарэ-
тыка падвяла цытата з Горкага. Горкі
лічыў, што ў п'есах Чэхава «рэалізм
узвышаецца да адухоўленага... сімва-
ла». У «Раскіданым гняздзе» такса-
ма. Далей пачынае дзейнічаць чыста
фармальны сілагізм: бяроза не дуб і
яліна не дуб; значыць, бяроза і яліна
адно і тое ж. «Вішнёвы сад» — не
«традыцыйны» рэалізм, драма Купа-
лаў таксама; значыць, яны падобныя.
А дзікер уявіце сабе, каб у доме Ра-
неўскіх падвіўся Незнаёмы з вежай
альбо Сымон з крыжам...

У адным з сваіх артыкулаў Рыгор
Шкраба спасылалася на гэты, даволі
сумны факт тыповай чытацкай абе-
рацы: мастацкі твор прачытаны ў
«чужым», не ўласцівым яму святле.
Сам жа Рыгор Шкраба добра ўмее
«чытаць тэкст так, як ён напісаны»,
і вучыць гэтаму ўмельству іншых.
Іменна вучыць, быццам царлівы на-
стаўнік, які разумее, што ў праграмах
і «распрацоўках» яшчэ не ўсё і мно-
гае не так і што чытанне—актыўны
душэўны працэс, намаганне, мабіліза-
цыя разумовых і эмацыянальных сіл
чалавека.

Возьмем тое ж «Раскіданае гняздо».
Пра гэту драму Купалаў у нас
напісана нямала. І нямала справядлі-
вага, слухнага. Шкраба лепш за ін-
шых прачытаў драму менавіта ў
«ключы», у якім яна задумана і рэ-
лізавана. І гэта чужынае прачытанне
яшчэ раз «адкрыла» нам тую бяспрэч-
ную ісціну, што ў кожным сапраўд-
ным творы жыццёвая «натура»
не проста ўзнаўляецца, а трансфарму-
ецца думкай пісьменніка і што гэта
думка стварае новую вобразную рэ-
альнасць. Р. Шкрабу ўдалося нака-
заць, што ў рамантычна-ўмоўным «Ра-
скіданым гняздзе» мера гэтага пера-
ўтварэння высокая.

«Адмяжоўваючыся ад дробязей
жыцця, ад дэталей штодзённага побы-
ту, пісьменнік дасягае падзвычайнай
узбуджэнасці мастацкіх вобразаў;
якія перарастаюць значэнне мастац-
кіх дэталей»,—піша крытык. І далей

Курган славы.

КУРГАН СЛАВЫ НАРОДНОЙ

Фрагмент помніка на Кургане славы.

ТЫСЯЧЫ людзей прызджалі на
21 кіламетр Маскоўскай шашы
пад Мінскам, везлі сюды зям-
лю з усіх канцоў Беларусі, якая
паступова складала велічны кур-
ган — Курган славы. Гэта пачалося
тры гады назад. Курган павінен быў
стаць адным з самых велічных помнікаў
Беларусі. Гэтага патрабавала падзея, у
гонар якой ён быў узведзены, гэтага па-
трабавала памяць аб двух мільёнах за-
гінуўшых у час вайны беларусаў, патра-
бавалі пачуцці тысяч людзей, што кіну-
лі жменьку зямлі на месца будучага
кургана.

Многа месяцаў рос рукатворны паго-
рак. Курган рос на нашых вачах. Ён на-
раджаў свае паданні і песні, як тыя ста-
рыя курганы, якія насыпаны нашымі
продкамі.

...На адкрыццё кургана мы ехалі аў-
тобусам, і ўжо адразу за Гарадзішчамі
ўсе пачалі глядзець у вокны. Нарэшце
ўдалечыні адкрыўся велізарны пагорак
з узнятымі ў неба шыткамі і залацістай
стэлай. Тысячы людзей ішлі па сцежках
да кургана і ад яго, жывы панцуг бяс-
конца рухаўся па лясвіцы да вяршыні...

Я ўспомніў пра гэта, калі даведаўся,
што курган вылучаны на атрыманне
Дзяржаўнай прэміі БССР 1970 года. На
аўтараў работы—скульптара А. Бембеля,
архітэктара А. Стаховіча—клалася вялі-
кая адказнасць. Іх работа павінна была
быць на ўзроўні тых пачуццяў, якімі жы-
лі ўсе мы, ствараючы курган у славу
салдат і партызан, якія вызвалілі Бела-
русь.

Ці ўдаўся ансамбль Кургана славы? Ці
аб'ядналіся ў ансамблі велізарная маса
зямлі, інжынерныя разлікі і скульптура?

Курган—просты і строгі. На яго вяр-
шыні—чатыры шыткі, якія сімвалізуюць
баявое адзінства франтоў, што прынесьлі
рэспубліцы свабоду. Як задумлівае воб-
лачка, вісіць над курганам залатая стэ-
ла. Суровы малюнак барэльефа расказ-
вае пра тых, чыёй памяці прысвечаны
курган. Малюнак добра чытаецца, ла-
канічны і лёгкі. Кругавая стэла змешча-
на адносна цэнтру вяршыні і таму паміж
курганам і скульптурай, якая яго вян-
чае, прыкметна нейкая зусім не-
абходная мяжа. Шыткі і стэла ў
адзінстве з курганам гарманічна
яго завяршаюць.

Вялікае значэнне ў агульным
рашэнні помніка мае колер: залатая
бліні мазаічнай стэлы і сярэб-
раны — шытоў мякка гарманізу-
юць з зелянінай кургана, з блакі-
там неба. Скульптура здаецца
лёгкай, амаль празрыстай, яе кон-
туры таюць у паветры.

Зручная лясвіца на вяршыню і з вяр-
шыні ляжыць на кургане як своеасаблі-
вы вянок. Бетонныя прыступкі ўтвара-
юць ажурную канструкцыю, якая з'яў-
ляецца істотным элементам ансамбля і
злучае скульптуру з падножжам, завя-
вае камень-прысвячэнне з барэльефам,
з сімвалічнымі шыткамі.

Калі па гэтых прыступках падымешся
на вяршыню, быццам абыкоўдзіш барэлье-
ф па кругу. Мяняецца строй твараў
войнаў, кожны выклікае свае асацыяцыі.

Знутры стэла выкладзена мазаікай ба-
гатых чырвоных танаў. У складаным узо-
ры адчуваецца феерыя святочных са-
лютаў Перамогі. Гэта зроблена ў такт з
агульным настроем, і гэтым завяршаец-
ца сэнсавая лінія помніка. А вось надліс
на крузе стэлы, якая ўсплаўляе армію, на
мой погляд, вырашаны не лепшым чы-
нам. Ён паўтарае словамі тое, што рас-
казвае камень, што поўна выказана ба-
рэльефам і чоткім лаканізмам шытоў.
Напэўна, было б лепш, калі б на стэле
можна было прачытаць назвы воінскіх
часцей і партызанскіх атрадаў, якія
прымалі ўдзел у вызваленні,—адным
словам, тое, што канкрэтызавала б
змест падзеі, у гонар якой насыпаны
курган.

Зверху добра відаць удавал архітэк-
турная планіроўка месца, на якім стаіць
Курган славы. Яно мае форму няпра-
вільнага чатырохкутніка, з усіх бакоў
акрэслена шэрымі стужкамі шашы, за

якой пачынаюцца палі і лясы. У чаты-
рохкутніку ўздоўж Маскоўскай шашы
ідзе дарожка з бетонных пліт, а ад ін-
шых дарог да кургана вядуць сцымнікі,
зробленыя не пад шнур, а так, быццам
іх пратапталі падарожнікі. Яны ўтвара-
юць арыгінальны малюнак на зялёным
партэры. З глядзельнай пляцоўкі гэта вы-
глядае вельмі прыгожа і ўзмацняе ўра-
жанне ад кургана.

Даволі вялікі штучны вадаём ажыўляе
пляцоўку і арганічна ўключаецца ў ан-
самбль.

Усё гэта выглядае натуральна і целіч-
на.

Складаная задача, якая стаяла перад
аўтарамі, як мне здаецца, вырашана.
Несумненна, што Курган славы стане ў
лік нашых лепшых памятных манумен-
тальных ансамбляў.

Я лічу, што прысуджэнне яму Дзяр-
жаўнай прэміі БССР будзе заканамер-
ным і натуральным.

К. ТАРАСАЎ,
інжынер.

И снилась ей долина Дагестана;
Знакомый труп лежал в долине той;
В его груди дымилась чернела рана,
И кровь лилась хладящей струей.

Вось і ўсё. І названа ўсё гэта — «Сон». Чалавеку «с свинцом в груди» сніцца вечаровае баяванне «в родимой стороне», а некаму ўжо там, далёка адсюль, сніцца даліна Дагестана і знаёмы труп на ёй. Сон у сне. І ўсё гэта зноў жа заключана ў сон, бо піша ж пра ўсё гэта жывы чалавек, бо яму ўсё гэта бачыцца... у сне.

Пяць строф. Апошняя паўтарае і па-свойму ўзмацняе першую. Кола замыкаецца. Даліна Дагестана настолькі ж ілюзорная, як і гасціная ў Пецярбургу, і настолькі ж канкрэтная ў сваёй рэальнасці, як і яна.

Можа, тут уся загадка і разгадка верша.

Я мерыўся пісаць пра пераклады Аркадзя Куляшова з Лермантава і чамусьці пачаў са «Сну», з арыгінала. Спачатку напісаў васьм гэта, а пасля зазірнуў у пераклад. Мне цікава: супадзець ці разыдземся мы з перакладчыкам у разуменні верша, як, якім чынам, якімі сродкамі перадаць ён менавіта ілюзорную рэальнасць такой складанай рэчы, як «Сон», яе шматпланавасць і настраёвую шматгаласасць.

Пераклад першай строфы спачатку як бы расчараваў.

У спіні час, на ўлонні Дагестана,
Свіном смаротным быў прыкуты я;
Гамбокая яшчэ дыміла рана;
На кроплі кроў сачылася мая.

Супраць сэнсу і духу лермантаўскіх радкоў тут граха няма, усё перададзена вельмі дакладна і выразна, праўда, можа, нават залішне выразна. Што я маю на ўвазе? У першай строфе верша ў Лермантава ёсць своеасабліва аўтацятата («С свинцом в груди...»), а таксама прыглушаная, далёкая, але ўсё ж заўважная цытата з Пушкіна. «С свинцом в груди лежал недвижим я». І аўтацятата і цытата па сутнасці сумясціліся ў адным радку. Памятаеце, ў Пушкіна: «Недвижим он лежал и странен был томный мир его чела».

Зразумела, перадаць на іншай мове такую цытатнасць амаль немагчыма. Мы і не дакараем, урэшце, за гэта аўтара. Проста канстатуем: нейкіх дадатковых асацыятыўных токаў строфа ў выніку ўсё ж пазбавілася. Дарэчы, пра «ток», але толькі ў іншым значэнні. У Лермантава напісана: «По капле кровь точилась моя».

«Точилась» — ад слова «ток» (цечы). Наўрад ці парушыў бы перакладчык нормы беларускай мовы, каб пакінуў лермантаўскае «сачылася», без замены на «сачылася».

Другая строфа, на нашу думку, перакладзена добра. Трэцяя і чацвёртая — выдатна. Тут, у гэтых дзвюх строфах, перакладчык як бы скандэнсаваў усе цяжкія, якія падсперагалі яго, і ўдала, бліскуча справіўся з імі.

И родны сніў я край, і вечаровы
Баль бачыў я, і чуў мой востры слых,
Як пра мне вясёлыя размовы
Сярод жанок вяліся маладым.

Але адна, пад люстраў яркім ззяннем,
Да жартаў прычыніла не магла,
І сумным сном, трывожным прадчуваннем
Душа не ахоплена была.

Цяжкія сніў і пяць лермантаўскіх радкі:

И снилась мне сияющий огнями
Вечерний пир в родимой стороне.

Стылістычна, адэкватна метрычна гэта цяжка памяці ў адпаведна беларускай радкі. Перакладчык размяркоўвае сэнс лермантаўскай пятычнай фармулёўкі на дзве строфы пераклада. У Лермантава на першым плане «вечерний пир» і ўжо як бы мімаходзь канкрэтызавана, што гэта «пир в родимой стороне». Перакладчык пачынае: «И родны сніў я край, і вечаровы баль бачыў я, і чуў мой востры слых...» «Ёсць проста вечаровы баль, але «блiстаючыя огнями» пакуль няма (ён у чацвёртай строфе: «...пад люстраў яркім ззяннем»). Затое ёсць тройчы паўтарае «і», чаго не знаходзім у Лермантава. Чым выклікана гэта?

Пачатак трэцяй і пятай строф у Лермантава паўтараецца:

И снилась мне сияющий огнями...

И снилась ей долина Дагестана...

Перакладчык не здолеў, ці не захацеў захаваць гэтага, кампенсавалішы страту ўзмацненнем эмацыянальнага ладу ўсёй трэцяй строфы (тры побач пастаўленыя «і»).

Ці можам мы апраўдаць тут перакладчыка? Здаецца, так.

Дык васьм, дарагі чытач. За гэты час вы прывыклі ўжо да таго, як гучыць «Сон» па-беларуску? Значыць, будзем чытаць так: «У спіні час, на ўлонні Дагестана...»

Міхась СТРАЛЬЦОУ.

СТАЛЫ СВЕТАПОГЛЯД МАСТАКА

Калі чытаеш спіс кандыдатаў на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР адразу ж з'яўляецца ўпэўненасць — Леанід Рахленка варты такой ўзнагароды. Акцёр прызнаны публікай даўно, яго выступленні на сцэне заўсёды вызначае дакладны, артыстычны выкананы малюнак вобраза.

Мне давалося назіраць, як аднойчы Леанід Рыгоравіч у пастаноўцы радыёспектакля шукаў свой вобраз Э. Тэльмана — гэта была самаадданая праца актёра — аналітыка, які грунтуе ўсё на дакладных фізічных дзеяннях і ўчынках героя, ідзе ад правільнага самадчування ў прапанаваных умовах. Аднойчы К. Станіслаўскі сказаў, што артысту трэба быць трохі паліянічым, які са сваёй памяці здабывае нешта з дапамогай «вабіка», што дапамагае ў лесе залучыць птушку. «Вабік», цяжка будзе сказаць, якімі «вабікамі» карыстаецца Л. Рахленка, але яны часцей за ўсё і нараджаюць у яго правільнае адчуванне малой і вялікай праўды ў псіхалагічным і эмацыянальным раскрыцці вобраза. Унутраная сфера жыцця чалавека, якая і дыктуе тэкст ролі ў п'есе, — васьм што перш-наперш цікавіць гэтага артыста. Ад праўды самапачуцця ён рухаецца да мастацкай і грамадскай тыпізацыі героя. Таму яму і верыш, таму ён пераконвае ў лепшых сваіх ролях.

Каму давалося глядзець спектаклі «На дне» і «Апошняя ахвяра», ведаюць, што на цяперашнім этапе свайго творчага шляху Л. Рахленка дэманструе выдатнае актёрскае майстэрства якраз такога плана. Яго Бубнаў і Флор Прыбыткоў — людзі розныя. На сумленні Бубнава — злачыства, ён паглыбіўся ў самога сябе і нікога ў душу не пускае, але раптам пачуў песню, пацягнуў яе сам — і нешта

Л. Рахленка (справа) у ролі Бубнава.

чалавечы, не канчаткова забітае бліснула і ў гэтай істоце. Выразная характарыстыка, дадзеная артыстам герою па-горкаўску, не глушыць таго падтэксту, што ёсць у ролі. І гэта гучыць пераканаўча! А Прыбыткоў, той, што за свае грошы, здаецца, можа «набыць» любую песню і любога чалавека, у выкананні Л. Рахленкі выглядае «ласкавым драпежнікам», які прагне хоць на які час далучыцца да сапраўднага, не за грошы дадзенага характава чалавечай натуре. Такою ён бачыць Тугіну ў такою яе... купляе. Супярэчліваць яркага персанажа «тэатра Астроўскага» абмялявана беларускім артыстам па законах тонкага мастацкага густу, які ставіць вобраз Прыбыткова на мякку вострага сацыяльнага партрэта, пазбаўленага грубай сацыяльнай вульгарызцы.

Усёй сваёй дзейнасцю ў калектыве Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы народны артыст СССР Леанід Рахленка заваяваў павагу і прызнанне гледачоў.

Ролі апошніх гадоў сведчаць пра невычэрпныя магчымасці Рахленкі-актёра, мастака.

Іван ЛІСНЕЎСКІ,
рэжысёр Беларускага радыё.

ён прыгаврае колкім вобразаў, пераўтвораных Купалам у метафары: крыж, што Сымон «стойма трымае пры сабе», торбы, якія шые Марыля, скрыпка, якую праз усю п'есу робіць Данілка.

Толькі ў адным месцы можна было чакаць ад крытыка большай дакладнасці, ці лепш сказаць, большай узгодненасці з усёй канцэпцыяй драмы — там, дзе ён піша пра Марылю:

КРЫТЫК РАДУЕЦА, КРЫТЫК СМУТКУЕ...

Р. Шкраба. «Літаратура і мова».

«Геранія дзейнічае ў п'есе ў згодзе з абставінамі і адпаведна свайму характару. П'еса Купалы вымагае, як мне здаецца, і зусім адметнага глумачэння такіх паняццяў, як абставіны і характар, а значыць, і паводзіны персанажаў. — Герой Купалы паводзіць сябе ўсё-такі «дзіўнавата» і робіць «больш таго», што патрабуюць эмпірычны абставіны і рэальна зразумелы характар.

Ёсць у Шкрабы адно назіранне, якое найбольш поўна перадае самую сутнасць ужытых Купалам сродкаў тыпізацыі: падзеі ў п'есе «зв'язваюцца з вялікім святлом, дзе рыхтуюцца сілы для помсты, дзе людзі збіраюцца на вялікі сход...» Іменна так: падзеі, што адбываюцца ў адной хаце, у адной сям'і, самым простым і непасрэдным чынам, без пераходных ступенек і звенняў, звязаны з вялікім святлом, з агульным законам, ці правільней, з агульнай, універсальнай беззаапазнасцю. І стылістыка драмы, увесь яе лад — праваднік і носьбіты гэтай непасрэднай і вельмі трагічнай залежнасці: Тут не так, як у п'есах Чэхава, дзе «людзі абдаюць, толькі абдаюць, а ў гэты час складваецца іх ішчаце і разбіваюцца іх жыцці»; тут лю-

дзі сам-насам з разладам, з гібеллю, з катастрофай, у іх ціска і палоне, што налажыла свой выразны адбітак на стылістыку твора, на спосаб канструяваць характары і разгортваць драматычную дзею.

Як гэта ні парадаксальна, але «пераказаць» літаратурны твор найлепш удаецца таму, хто разумее, што зрабіць гэта немагчыма, бо «тым і важны добры твор мастацтва, што асноў-

ны яго змест ва ўсёй паўнаце можа быць выказаны толькі ім» (Талстой). І ўжо зусім камічна выглядаюць бездапаможнасць і глухата, калі яны «разбіраюць» кнігу па «наманентах».

Рыгор Шкраба іранізуе з аўтараў некаторых даследаванняў, «напісаных паводле такой метады, што мімаволі складаецца ўражанне, быццам Купала сам карыстаўся ілюстрацыйнымі прыёмамі: захоча, каб было больш народнаму — падсыпле стальных эпітэтаў, задумае надаць большай мудрасці сваім вершам — аздабіць яго тэкст прыказкамі і прымаўкамі». І крытык робіць правільны вывад: «Нават там, дзе прыказка ці прымаўка чытаюцца, як кажучы, няўзброеным вочам, іх сэнс прарастае такімі глыбокімі нарэннямі ў твор, што нельга вырваць іх адтуль, не пашкодзіўшы самога твора». Іменна прарастаюць, як арганічная жывая істота, і ніякія колькасныя падлікі ані нічога растлумачыць нам не могуць.

Зборнік артыкулаў Рыгора Шкрабы, пра які ідзе тут гаворка, называецца «Літаратура і мова». Праблема літаратурнай мовы, яе выразнасці і багацця цікавіць крытыка найбольш і найперш. Ён пераканаўча да-

водзіць, што сцёртасць беднасць, анемічнасць мовы — ад беднасці думкі і фантазіі, ад павярхоўнасці пачуцця і прыблізнасці бачання. І наадварот, там, дзе пісьменнік бачыць прадмет ва ўсёй непаўторнасці, ва ўсёй разнастайнасці яго жывых аб'ёмаў і фарбаў і толькі тады, калі ў пісьменніка ёсць пільная, вынашаная патрэба сказаць нешта важнае і абавязковае сваё адносна людзей і свету, толькі там і тады нараджаецца слова важнае, моцнае і жывое.

З мэтай паказаць рэальную сілу ўздзеяння такога слова Р. Шкраба ішодрэ чытуе народныя казкі, Купалу, Коласа, Чорнага, Крапіву, Брыля, Палтаран, Адамчыка, і кожная цытата вытлумачана з шырокім «заходам» на праблему, на агульна-тэарэтычныя прычыны, на пытанні, якія датычаць усёй літаратуры.

Бясспрэчным для Шкрабы застаецца адно: добрыя пісьменнікі ідуць па самай сярэдняй моўнага мора, пісьменнікі з меншымі талентам трымаюцца бліжэй да берагу». Трымаючыся берагу, пішуць васьм так: «За час прабывання ў лагеры вучні навучыліся даглядаць расліны, праводзіць механічную апрацоўку зерневых і тэхнічных культур...» Цілі і сціплы Рыгор Шкраба пачынае злавачца: «Даглядалі расліны — каноплі ці баабы?.. Што ж, нарэшце, рабілі вучні? Прагучвалі насенне, пасыпкавалі тытунь ці палолі кукурузу?»

Нарэдка бывае, гаворыць Шкраба, што «літаральнае разуменне слова... няўменне раскрыць усё багацце метафары, скрытага гумару, сарказму, іроніі» прыводзіць крытыка да грубых і аднабаковых ацэнак твора... У «Песні» Ф. Багушэвіча селянін, калі яго пытаюць: «Чаго ты ўмёр, мужычок», адказвае: «Уцякаў ад «закона». Аўтары хрэстаматыі: «У гэтым пытанні і адказе выражаецца абмежаванасць светапогляду Багушэвіча, які не бачыў выхад з бласпраўнага становішча працоўнага чалавека». Смехата!.. Не кажучы ўжо аб тым, што літаратурнаўзнаўца не зразумеў транічнага зместу радкоў, — калі мы ўжо ўвогуле кінем «здавацца» перад вялікімі

пакутнікам за народ і рабіць выгляд, што мы на іх месцы адразу б зламалі рогі любой «абмежаванасці»...

Слухаючы слова, ідуць за словам як за жыццёвай і вобразна-прадметнай рэальнасцю. Шкраба прыходзіць да вывадаў шырайшага плана і сэнсу. Ён чытуе Бялінскага: «Мастацтва перш за ўсё павінна быць мастацтвам, а потым ужо яно можа быць выяўленнем духу і напіранку грамадства ў пэўную эпоху». Вось гэтыя «перш за ўсё» і «потым ужо» мы часта ігнаруем, мяркуючы, што кніга, напісаная слоўнікам у двэсце слоў, без стылю, без думкі, без хвалявання і адкрыцця, можа прынесці грамадскую карысць, можа некага выхаваць ці натхніць. Памылка, якую часцей выдаюць за «платформу», людзі з вартым жалю творчым узроўнем! І зноў жа слушна заўважае Р. Шкраба: «Мастацтва называе жыццё народа, выхоўвае новага чалавека, служыць нашай ідэйнай зброяй. Калі твор напісаны слаба, то і зброя з яго слабая».

Мне падабаецца тая інтанацыя чалавечай шчырасці, з якой крытык піша пра адну слабую кнігу, якую вельмі хвалілі за «падэмнасць праблем і тэмы». Шкраба гэта кніга не падабаецца... «І нічога я не магу з сабою зрабіць. Я мог бы аб гэтым не гаварыць, прамаўчаць, дыпламатычна абысці гэта далікатнае пытанне. Але я не хачу самому сабе хлусіць». І не трэба. Навошта? Унікаць сумленныя погляды і ацэны ў літаратуры, значыць прыносіць ёй шкоду, а не карысць.

Рыгор Шкраба напісаў кнігу добрых, разумных і карысных для нашай літаратуры артыкулаў пра майстэрства, заклапочанае толькі тым, каб з найбольшай праўдзівасцю перадаць праўду жыцця, праўду савецкага чалавека, яго імкненняў, перажыванняў, спраў.

Р. БЯРОЗКІН.

«СОТНІКАУ» — новая апавесць Васіля Быкава аб змаганні ў тыле ворага ў гады гітлераўскай акупацыі. Як і ў папярэдніх творах аб вайне, Быкаў паказвае сваіх герояў у цяжкіх, складаных умовах, калі на вагі кладзецца кроў і сумленне чалавека.

Два партызаны, Сотнікаў і Рыбак, па заснежанай лясной дарозе ідуць на заданне. На Сотнікава абшарпаны шыбель, які слаба грэе, стаптаный буркі, апушчанае на вушы пілотка. Да таго ж Сотнікаў хворы. Ён не сказаў камандзіру аб гэтым. Сумленне не дазволіла папрасіць паслаць на заданне некага іншага. Эрэшт, якая розніца, мёрзнуць у лесе ці ў дарозе. А там, у дарозе, ёсць надзея недзе трапіць у цёплы куток і сёрбнуць лыжку гарачай стравы.

На Рыбаку — кашукі, добрыя боты, цёплая шапка. Былі старшыня, і да таго ж яшчэ вясковы хлопец, больш практычны за былога камандзіра батарэй капітана Сотнікава. Рыбак прыдаў сабе цёплае адзенне, чаго не змог зрабіць Сотнікаў.

— Што ты, шапкі якой не змог здабыць? Хіба гэта сагрэе? — папракае Сотнікава Рыбак.

— Шапкі ў лесе не растуць, — адказвае Сотнікаў.

— Затое ў вёсцы ў кожнага мужыка шапка.

Сотнікаў адказаў не адразу.

— Што ж, з мужыка здымаць?

— Не абавязкова здымаць, можна і яшчэ як...

Ужо з гэтага дыялогу на пачатку апавесці відаць, як на рознаму глядзяць на жыццё Сотнікаў і Рыбак.

Сотнікаў у сваіх стаптаных недарэчных бурках, нацягнутай на вушы пілотцы, вонкава і зусім не падобны да літаратурнага героя, кранае наша пачуццё. «Што ж, з мужыка здымаць?» Можна дапоўніць гэтую рэпліку: «А за каго я ваяю? Дзея чаро жыць, змагаюся?» Да апошняй хвіліны жыцця Сотнікаў не можа пагадзіцца з Рыбаком, «гэта прырэчыць усёй яго людской істоце, яго веры, яго маралі». А мараль яго высокая-грамадзянская.

Рыбак таксама не з неба зваліўся. Ён вырас у сялянскай сям'і. Ён быў у Чырвонай Арміі, але «як чалавек і грамадзянін не дабраў нечага». Ён адчувае, што Сотнікаў мае рацыю. Яму няёмка: «Не абавязкова здымаць, можна і яшчэ як».

Бацька Сотнікава мужна ваяваў на фронце першай імперыялістычнай вайны, а потым у радах Чырвонай Арміі на франтах грамадзянскай вайны. Сын не зганьбіў афіцэрскай годнасці. Вой артылерыстаў, якімі ён камандаваў, па-быкаўску добра апісалі ў апавесці, сведчанне гэтаму. Сям'я ваенная, афіцэрская школа, армія падрыхтавала яго да калі так можна сказаць, франтавога бою з ворагам. Яго мараль не дазваляе яму ісці на нейкую хітрасць, хай сабе яна, можа, і патрэбна. Яму лягчэй аддаць жыццё, чым пакрыўці душой. Можна, людзей такога складу, выхаваных на баявых традыцыях Савецкай Арміі, мае на ўвазе Быкаў, калі піша: «У засваенні вопыту папярэдняй вайны не толькі сіла, але, мабыць, і слабасць арміі». Сіла Сотнікава ў яго глыбокім ідэйным перакананні. А слабасць, калі можна назваць слабасцю, — яго прасталінейнасць.

Рыбак інтэлектуальна ніжэй за Сотнікава. Пяць класаў адукацыі, і, відаць, мала працятаных кніг. Для яго «галоўны сэнс барацьбы заключаецца ў тым, каб, адстойваючы ўласнае жыццё, рабіць шкоду ворагу». Спосаб, якім гэта дасягаецца, можа быць любы. Калі няма ў руках зброі — ёсць хітрасць, падман. Каб абараніць сваё жыццё і прынесці шкоду ворагу, ён здольны пайсці на паніжэнне і ганьбу сваёй годнасці.

Калі Дзёмчыха шчыра і адкрыта, не ўтойваючы сваёй нянавісці да паліцаў, кідае ім у твар тое, што яна думае, Рыбак, чуючы гэта на гарышчы, думае з прыкрасцю: «Эх, не трэба так. Навошта задзірацца?» А Дзёмчыха робіць так, як бы трымаў сябе і Сотнікаў.

Яна не здольна ні на якія кампрамісы. Яна — сумленне народа. Яна — сіла яго. Дзёмчыха інстынктыўна адчувае праўду, і хай, здаецца, нічога добрага ёй асабіста не нясе адкрытая гаворка з ворагам, яна не можа стрымання, каб не сказаць праўду разам са сваёй нянавісцю да ворага. Так трымаў сябе пасля арышту і Сотнікаў з паліцамі. Рыбак з раздражненнем думае: «Якога чорта ён задзіраецца?»

Праўда, і ў Сотнікава былі ў свой час у некаторай ступені падобныя моманты. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

Глупства? А што можна зрабіць у такой сітуацыі? Ісці пакарліва на смерць, як жывёліна на бойню? Або прасіць літасці, парадаваць гэтым ворага і ўмацаваць у ім упэўненасць у перамозе? Аўтар апавесці не пагаджаецца з гэтым і, каб абвергнуць яе, выводзіць пераканаўча вобраз раёнага лейтэнанта, Палонны лейтэнант выпягнуў з кішэні невялікі складаны сіззорык і лязо яго ўбів у рыжую шыю канвайра. У апошняю хвіліну сваім жыццём ён даў магчымасць хоць частцы па-

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

Глупства? А што можна зрабіць у такой сітуацыі? Ісці пакарліва на смерць, як жывёліна на бойню? Або прасіць літасці, парадаваць гэтым ворага і ўмацаваць у ім упэўненасць у перамозе? Аўтар апавесці не пагаджаецца з гэтым і, каб абвергнуць яе, выводзіць пераканаўча вобраз раёнага лейтэнанта, Палонны лейтэнант выпягнуў з кішэні невялікі складаны сіззорык і лязо яго ўбів у рыжую шыю канвайра. У апошняю хвіліну сваім жыццём ён даў магчымасць хоць частцы па-

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

Глупства? А што можна зрабіць у такой сітуацыі? Ісці пакарліва на смерць, як жывёліна на бойню? Або прасіць літасці, парадаваць гэтым ворага і ўмацаваць у ім упэўненасць у перамозе? Аўтар апавесці не пагаджаецца з гэтым і, каб абвергнуць яе, выводзіць пераканаўча вобраз раёнага лейтэнанта, Палонны лейтэнант выпягнуў з кішэні невялікі складаны сіззорык і лязо яго ўбів у рыжую шыю канвайра. У апошняю хвіліну сваім жыццём ён даў магчымасць хоць частцы па-

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

Глупства? А што можна зрабіць у такой сітуацыі? Ісці пакарліва на смерць, як жывёліна на бойню? Або прасіць літасці, парадаваць гэтым ворага і ўмацаваць у ім упэўненасць у перамозе? Аўтар апавесці не пагаджаецца з гэтым і, каб абвергнуць яе, выводзіць пераканаўча вобраз раёнага лейтэнанта, Палонны лейтэнант выпягнуў з кішэні невялікі складаны сіззорык і лязо яго ўбів у рыжую шыю канвайра. У апошняю хвіліну сваім жыццём ён даў магчымасць хоць частцы па-

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

Глупства? А што можна зрабіць у такой сітуацыі? Ісці пакарліва на смерць, як жывёліна на бойню? Або прасіць літасці, парадаваць гэтым ворага і ўмацаваць у ім упэўненасць у перамозе? Аўтар апавесці не пагаджаецца з гэтым і, каб абвергнуць яе, выводзіць пераканаўча вобраз раёнага лейтэнанта, Палонны лейтэнант выпягнуў з кішэні невялікі складаны сіззорык і лязо яго ўбів у рыжую шыю канвайра. У апошняю хвіліну сваім жыццём ён даў магчымасць хоць частцы па-

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

думкі. Гэта было тады, калі пасля жорсткага бою ён трапіў у палон. Вядучы палонных на расстрэл, Сярод іх і Сотнікаў. Ён чуе, як паранены лейтэнант Савецкай Арміі дамаўляецца зрабіць нешта ў гэтай безнадзейнай сітуацыі, у апошняю хвіліну адпомсціць ворагу. Рэакцыя Сотнікава: зараз зробіць глупства.

мог нічога зрабіць, а Рыбак не мог пачаць бою ў хаце, дзе поўна дзетвары.

Іх забралі траіх: Сотнікава, Рыбака і Дзёмчыху. У турме яны апынуліся разам са «старастам» Пятром Сычом і 13-гадовай дзяўчынкай Басяй. Усіх іх чакала смерць.

І вось тут выяўляецца маральная сіла фізічна разбітага Сотнікава і маральнае падзенне моцнага фізічна Рыбака. Усю дарогу аўтар накрыве раскрываў і глыбока пранікаў у іх псіхыку. Пара ўрэшце і паказаць: а цяпер паглядзіце, куды вядзе мараль Сотнікава, і куды Рыбака.

Сотнікаў на допыце не сказаў нічога. Перанёс усе катаванні, якія яму чыніў жахлівы вылюдак Будзіла. Стараста адмовіўся ад прапановы даносіць з камеры, аб чым гавораць арыштантаў. Ён у апошняю хвіліну ўстрымаўся ад здрады Дзёмчыху, якая, хочы

ў брудзе, выйсці адтуль чыстым. Ці будзе ён служыць машыне, стане Будзілам, і машына сатрэ яго ў парашок. Аўтар дае дадумаць аб гэтым чытачу.

А думаць ёсць аб чым. Над праблемай, якую ставіць аўтар, паразважаць і варта, і патрэбна. Абыходзіць яе — значыць закрываць вочы на тыя з'явы цяжкага ваеннага часу, якія мы перажылі. Больш таго — аслабляць выхавальную ролю мастацкай літаратуры.

Шлях Сотнікава — прамы, гераічны шлях. Гэта шлях мільёнаў, выхаваных нашай партыйнай людзей. Дзякуючы такім, як Сотнікаў, мы перамаглі. Перамаглі, але цаной шматлікіх ахвяр. Той, хто закрываў грудзімі амбразуры, ішоў на гарачы, — быў цягам і натхненнем у барацьбе з лютым ворагам.

Вораг быў моцны і хітры. З ім трэба было змагацца і не толькі ў адкрытым баі, дасягаць мэты трэба было любымі сродкамі. Трэба было «ілезці ў дзямро». Сумленны чалавек Пётр Сыч стаў старастам. А колькі было такіх «старастаў», такіх «паліцаў»? Праўда, яны атрымлівалі заданні. А колькі было такіх, што рабілі гэта, не атрымаўшы заданні? Уступалі ў паліцыю, армію Уласава, нібыта каб уратаваць жыццё, а пасля, узяўшы зброю ў рукі, помсцілі ворагу, выконвалі свой абавязак перад Радзімай.

Паглядзім на праўду такую, якой яна ёсць, а не на такую, якой бы мы хацелі яе бачыць. Былі людзі, якія, выканаўшы да канца свой абавязак, апошні патрон пакідалі сабе. Хвала ім. Былі людзі, якія, зрабіўшы ўсё, або не мелі таго, апошняга патрона, або ім не хапала сілы скарыстаць яго для сябе, — траплялі ў палон. Суворы некалі казаў, што гармата, якая падбіла хоць адну гармату, ужо варта таго, што яе зрабілі. Скажам, салдат, які знішчыў хоць аднаго ворага, ужо апраўдаў сваё значэнне. Можам мы ў чым-небудзь папракнуць такога салдата, які зрабіўшы ўсё, трапіў у палон? Мне здаецца, не можам, але мае права спытаць, а што ты зрабіў потым?

Мы не ведаем, што зрабіў потым Рыбак. Але тое, што ён зрабіў да гэтага часу, дае падставу яшчэ меркаваць, што ён не стаў Будзілам, зламаў яшчэ нейкі вінцік у стражэннай гітлераўскай ваеннай машыне.

У апавесці ў адзінолькавай ступені расказваецца аб Сотнікаве і аб Рыбаку, нават больш аб Рыбаку. І усё ж апавесць называецца «Сотнікаў». Сотнікаў — гэта галоўны герой. А Рыбак? Здраднікам называць яго нібы няма падстаў. Героем — таксама. Але ён быў. Ён ішоў побач з Сотнікавым і быў нядрэнным партызанам, але, нават дапускаючы, што ён інакш не мог зрабіць, мы не маем маральнага права ацаніць яго станоўча. Бо тлумачыцца, і нават пераканаўчае, здрадзе заўсёды можна адшукаць.

Мужная смерць Сотнікава пакінула глыбокі след у хлопчыка, якому ён падміргнуў з эшафота. Партызан, які папрасіў літасці за кошт здрады, таксама пакінуў след, але ганьбы і агіды да здрады. Гэта адчуў Рыбак і невыпадкова рука яго паднялася да папрукі, каб лавесціцца.

Мы ўжо мала верым, у тое, што Рыбак «вылезе з дзямро». Ён выклікае ў нас расчараванне і агіду! Але былі, на жаль, і такія. Нельга скінуць гэтага з рахунку. Былі, бясспрэчна, і ведаць аб іх трэба, але дзеля таго, каб яны не былі ў гэтым каштоўнасць апавесці. Аб яе героях крытыка яшчэ скажа сваё слова, пакажа на недахопы і пралікі мастацкага плана (яны ў апавесці ёсць), зробіць больш грунтоўны і падрабязны аналіз, на які не прэтэндуе гэтыя нататкі. Гэта толькі першае ўражанне ад апавесці ў яе часопісным варыянце.

«Сотнікаў» — другая апавесць Васіля Быкава аб партызанах. Думкі чытачоў і крытыкі аб першай апавесці «Круглянскі мост» былі розныя і супярэчлівыя, вострыя, а часам занадта вострыя. Не будзем пакуль вяртацца да гэтага. Галоўнае іншае — ші зрабіў пісьменнік сабе з крытыкі аднаведны вывад? Апавесць «Сотнікаў» дае падставу меркаваць, што зрабіў, і гэта прыемна адчуваць.

Апавесць хвалюе сваёй суровай праўдай, думкамі, якіх нельга пазбыцца і пасля прачытання апавесці. «Сотнікаў» — гэта крок наперад пісьменніка Васіля Быкава ў мастацкім даследаванні мінулай вайны.

У РЭДАКЦЫЮ ТЫДНЬВІКА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»
Паважаныя таварышы!
Прашу праз Вашу газету гарача падзякаваць усім таварышам, якія павіншавалі мяне з 60-годдзем і атрымалі вышэйшую ўзнагароду — Ганаровай граматы Вярхоўнага Савета БССР.
Хайм МАЛЬЦІНСКІ.

Леанід ПРОКША

ПРАВДА ПАРТЫЗАНА СОТНІКАВА

Чытаючы новую апавесць Васіля Быкава.

лойных, у тым ліку і Сотнікаву, пазбегнуць расстрэлу.

Абараняючы сваё жыццё, Сотнікаў працягвае звышчалавечую сілу. Карыстаючыся хвілінай замешання пасля нападу параненага лейтэнанта на канваіра, Сотнікаў ідзецца бегчы па іржышчы. За ім гоніцца гітлеравец па кані. У гітлераўца ў руцэ парабелум. Крэпасць Сотнікава — складзеныя ў бабі снапы і каменне. Быкаў па-мастацку апісаў гэты няроўны бой. Толькі вялікая прага да жыцця дапамагла Сотнікаву пасля лютай сутычкі з ворагам схавацца ў гущацы.

У канцы апавесці мы бачым, што Сотнікаў зразумеў, што лепш нешта зрабіць, чым загінучы авецкай.

Такія Сотнікаў і Рыбак. Ім па 26 гадоў. Г'вось яны з цяжкасцю прабіваюцца да хутара, дзе жыве сувязны партызанскага атрада і дзе яны змогуць адпачыць і раздабчы для атрада правізію. Іх мучыць холад, стомленасць і голод. Асабліва цяжка хвораму Сотнікаву. Рыбаку часта даводзіцца спыняцца, чакаць сябра. Яму і шкада і крыўдна на Сотнікава, бо ён замінае выкананню задання.

Рыбак выпягвае з-за пазухі брудны, як ануца, вафельны ручнік і дае Сотнікаву.

— На, абвяжы шыю, усё ж цяплей будзе.

З вялікай цяжкасцю яны дайшлі да доўгачаканага хутара. Але ад яго засталіся адны галавешкі. Вяртацца нельга з пустымі рукамі. Там, у лесе, чакаюць іх галодныя людзі.

Урэшце ім пашанцавала. Яны трапілі ў хату старасты. Са здраднікам можна не лічыцца і ўзяць, што трэба для атрада. Ні Рыбак, ні Сотнікаў не ведалі, што 68-гадовы Пятро Качан стаў старастам па просьбе сакратара райкома і старшыні райвыканкома. З канспіратыўных прычын ён не сказаў аб гэтым партызанам і цяпліва зносіў іх абразы.

Стараста, спагадлівая жанчына, сын якой на фронце, частае партызан гарачай капустай. Рыбак не гідзецца гэтым пачастункам. Сотнікаў, ці таму што хворы і яму не да ежы, ці не хоча браць страву ад здрадніка, адмаўляецца ад падсілку. Потым, калі Рыбак усуніў на плечы авецку і яны пакінулі двор Пятра, Сотнікаў папракаў Рыбака, чаму не знішчыў здрадніка.

У дарозе партызан перахапілі паліцаі. Адзін Рыбак здолеў бы ўцячы. Ён нават і ўцёк. Але пачуў страляніну — бой,

Барыс КРЭПАК

А МОЖА ВАРТА ПРЫГЛЕДЗЕЦА?..

К АЖУЦЬ, што Давід Альфара Сікейрас стварыў рэльеф, які паводле яго разлікаў, павінен добра ўспрымацца з аўтамабіля, што імчыцца з хуткасцю каля шасцідзесяці кіламетраў у гадзіну...

Можна, гэта і добра. Але чалавек не траціць і, мабыць, ніколі не страціць патрэбу пакідаць хуткі транспарт, каб бацьчы свет такім, які ён ёсць, — проста, натуральна, успрымаць не «канспект рэчаіснасці», а яе самую ва ўсёй паўнаце, адчуваць шчасце засяроджанага пранікнення ў прыгажосць.

Не, я не супраць сцвярдзення, што ў кожнай эпохі сваё непаўторнае аблічча, а мастацтва — неспасрэдна або ўскосна — выяўляе яго, скарыстоўваючы самыя разнастайныя сродкі. Але калі чуо, што наш век — гэта век інтэлектуалізму, складанага асацыятыўнага мыслення, век, які рухаецца — у прамым і пераносным сэнсе слова — на высокіх хуткасцях, а таму, маўляў, мастацтва мусіць некай дастасоўвацца да гэтых хуткасцей і да ўсяго, што з іх вынікае, — тут ёсць над чым падумаць, перш чым прымаць такія сцвярдженні за аксіёму. Па-першае, інтэлектуалізм і складанае асацыятыўнае мысленне, натуральна, прыкмета не толькі нашай эпохі. Па-другое, спектр прыкмет самога мастацтва пэўнай (у тым ліку і нашай) эпохі — абавязкова куды шырэй знешне эфектных разумовых схем. Так што на хуткасці нашай эпохі наўрад ці мэтазгодна спасылацца, сцвярджаючы або адмаўляючы тыя ці іншыя асаблівасці сённяшняга мастацтва.

Вось і экспазіцыя напісаных у розныя гады твораў трыццаці трых жывапісцаў, разгорнутая ў выставачнай зале Саюза мастакоў БССР, з усёй відэа-вочнасцю пераконвае: сэнс пошукаў сапраўдных мастакоў, іх перамогі і паражэнні, адкрыцці і «паўтарэнне пройдзенага» залежаць перш за ўсё ад ступені раскрыцця ўнутрана істотнага для сённяшняга чалавека, а не ад знешніх прыкмет стылю, якія часам спрабуюць звязаць з хуткасцямі эпохі.

Возьмем, напрыклад, пейзаж. Ён прадстаўлены шчодро. Вось ужо дзе не скаваеш меру здольнасці мастака гаварыць пра час і пра сябе — тут не спашлешся на хуткасці, тут, сам-насам з прыродай, не прыкрыеш фармальнымі хітрыкамі, адмысловым почыркам адсутнасць жывога пацуюцца і думкі. І калі ты натураліст, здольны толькі фіксаваць знешняе, тое, што можна схпіць вока ці фотааб'ектыў нават на высокіх хуткасцях, — наўрад ці вяртае выхадзіць з такім пейзажам да глядача. У пейзажы патрэбна мастакоўскае абгрунтаванне — чаму ты спыніўся перад тым ці іншым матывам прыроды, чаму прыгледзеўся да яго.

У нашым жывапісе пераважае лірычнае, камернае перажыванне прыроды. У многіх

мастакоў пейзажная творчасць зводзіцца да падкрэсленай эцюднасці. Я не супраць камерных матываў і не думаю, што лірычны пейзаж не здольны служыць задачам сучаснасці. Але навошта столькі самаабмежавання ў некаторых пейзажыстаў? Чаму так многа неэкспрэсіўных эмоцый сціпла-шэрай палітры? Хіба сённяшні пейзаж чароўны толькі немудрагелістымі матывамі нахшталт берагоў з лодкамі і без лодак, старэнькіх будынін, цэркваў, гародзікаў?..

Справа, зразумела, не ў адных знешніх прыкметах сучаснасці. Можна і праз вельмі немудрагелісты матыв выказаць істотнае, сугучнае пацуюцца сучасніка. Здолеў жа В. Цвірко ў пейзажы «Вежа» раскрыць простыя, ясныя адносіны чалавека да прыроды, да роднай зямлі, стварыць вобраз эпічны, глыбока нацыянальны!

Ды і другія здолелі знайсці для сваіх пейзажаў, як кажуць, «прапіску» не толькі ў «прасторы», але і «ў часе». Спашлюся на «Гарадок у Прыбалтыцы» Л. Дударэнікі, які шукае ў прыродзе канструктыўна-малюнічую выразнасць прадметаў і сілуэтаў. Непаўторны водар веснавой зямлі ў «Пейзажы» Ул. Мінейкі. Звонкае, чыстае аблічча горада, вымытага дажджом, у рабоце «Пасля дажджу» Л. Асядоўскага. Мяккія малюнічыя рэфлексы воднай роўнядзі — у «Яхтах» Я. Красоўскага. Трапятлівае беларускае прыроды — «Красавік. Міншчына» В. Вярсоцкага.

Дарэчы, пра настрой у прыродзе добра сказаў некалі А. Луначарскі: «Гэта тая псіхалагічная музыка, якой павявае ад пейзажа і якую мастак сам уносіць у яго ад паўнаты сваёй лірыкі, свайго перажывання. Тут жывапісец-пейзажыст выступае ў якасці паэта».

Так, сапраўды, вельмі патрэбны нам пейзажысты-паэты! Але, пагадзіцеся, трохі дзіўна, калі ледзь не ўсе паэты прытрымліваюцца толькі лірычнага ладу... І гэта ў той час, калі пейзажы эпічныя, пейзажы-карціны — скажам шыра — у нас не надта багата.

А цяпер — пра карціну тэматычную. У апошнія гады, калі нашы мастакі не слізгалі па паверхні з'яў, калі паглыблялі-

ся ў філасофскія нетры тэмы, «забываючыся» на імклівыя хуткасці веку, калі яны натаропка прыглядаліся да чалавека — свайго героя, тады (і я хачу звярнуць на гэта ўвагу!) пра сутнасць нашай сучаснасці гаварылі карціны не толькі на тэмы сённяшняга дня, але і на гісторыка-рэвалюцыйныя. Прыгадайце, колькі хвалюючых пацуюцца выклікалі ў глядача напісаныя ў апошнія гады палотны М. Савіцкага, В. Грамыкі, Л. Шчэмелева, А. Малішэўскага, М. Данцыга, Я. Зайцава, Л. Асядоўскага, П. Крохалева і многіх іншых.

Гэтая выстаўка сур'ёзна дапаўняе наша ўяўленне пра беларускі жывапіс апошніх гадоў, пра яго знаходкі і страты. Яна пераконвае, што творчыя пошукі нашых жывапісцаў — разнастайныя. Але задумваешся яшчэ і воль над чым: пры багаты і разнастайны почыркаў вельмі ж засмучае «падабенства» паміж некаторымі жывапісцамі ў павярхоўным падыходзе да тэмы, у недастатковай завершанасці работы.

Вось, напрыклад, цікавая карціна А. Казлоўскага «Мужнасць» — пра гераізм савецкіх жанчын у гады Вялікай Айчыннай вайны. Цікавая задума праіграе ад недакладнасцей кампазіцыі і недакладнасцей у жывапісе.

І зусім ужо крыўдна за халоднае, бяспаснае палатно І. Белановіча «Вяртанне», якое засталася на стадыі прапіскі. Самая высакароднай задумкі недастаткова, калі яна не ўваблена ў жывую плоць твора, у яго эмацыянальную тканіну.

Нават такі майстар, як І. Давідовіч, у цікавай карціне «Геройгі Скарына» «перачарніў» асобныя мясціны. А ад гэтага спрасцілася палітра, якая сапраўды магла б тут быць і больш вытанчанай, і больш светлай, чым цяпер. Думзю што ў выніку пацярпеў эмацыянальны лад твора.

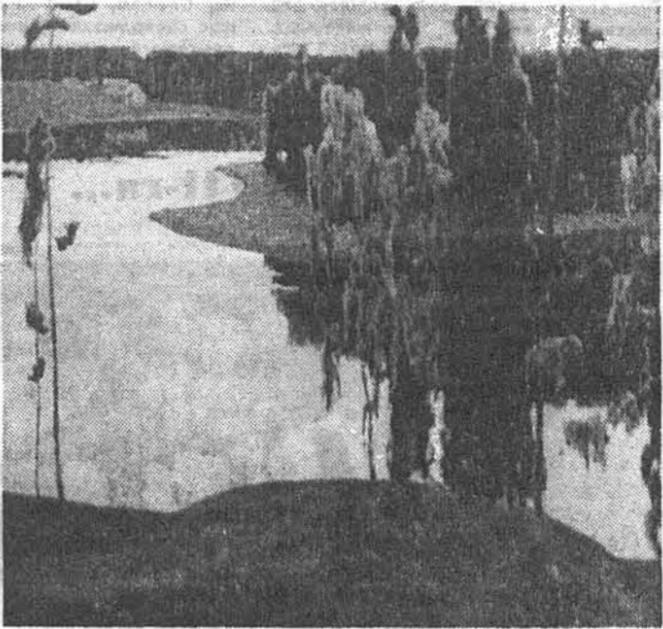
Раскрыць высокую паэзію змагання за ідэі Кастрычніка, сцвердзіць паэтычную сугучнасць нашых сённяшніх здзяйсненняў здзяйсненням нашых бацькоў меў на мэце А. Малішэўскі ў карціне «За зямлю, за волю» — пра байцоў грамадзянскай вайны. Тут жывапіс — эмацыянальны, трывожна-рамантычны. Колеры, як жывыя, вібруюць, свецяцца. Але прыглядаешся да карціны ўважлівай — і стыне, аслабляецца пацуюцца, якое ўзнікае спачатку: Можна, ад не ва ўсім прадуманай кампазіцыі. Можна, ад няўдалага «эрэзу» першапачатковых фігур. Можна, ад паспешлівасці ў жывапіснай і лінейнай абмалёўцы асобных дэталей, той паспешлівасці, якой мастак пазбегнуў, напрыклад, працуючы над карцінамі «Мы яшчэ вернемся» і «Маці».

Чым вышэй па сваіх вартасцях твор — тым больш доўга можна яго разглядаць; малазместоўная рэч вычэрпаецца роўна за столькі, колькі трэба на тое, каб проста «распазнаць» адлюстраванае. Нешта падобнае адбылося з карцінай «Лета» М. Назарчука — тут не выказана нічога істотнага, не выяўлена душа мастака.

У сапраўдным творы мастацтва — радасць пазнання свету, жывое дыханне творчасці, невідочныя напружаныя ніці ад палатна да жыцця... У свет высакародных пацуюцца сучасніка ўводзяць глядача пейзаж А. Мазалёва «Зіма», «Нацюр-моот з чыровай кветкай» Г. Вашчанкі, «Партрэт мастацтва-

П. КРОХАЛЕУ. Мое маленькія сябры

Д. АЛЕЙНИК. Вечар.

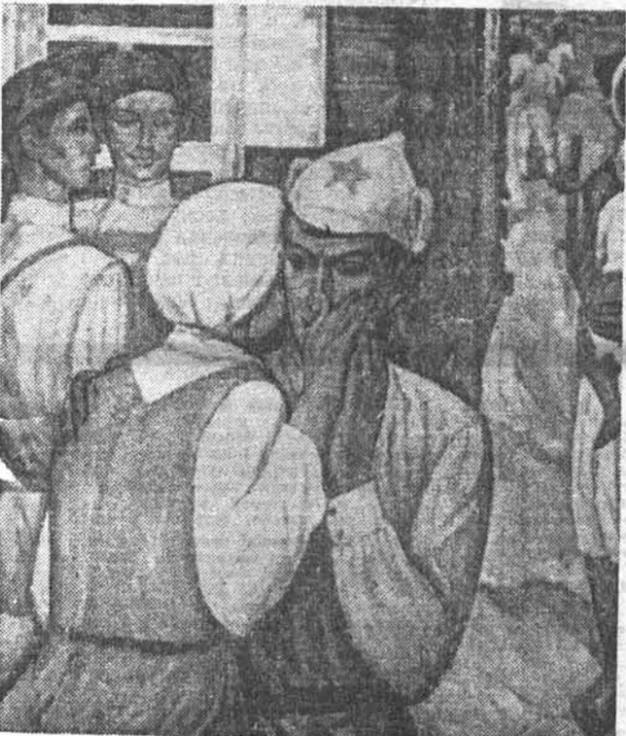
знаўцы Ф. Лейтман» І. Ахрэмыча, «Макі» М. Залознага.

Упершыню ўбачылі глядзачы карціну Л. Шчэмелева «Ля саркафага правадыра». Работа, безумоўна, мае супярэчнасці: імкнучыся ахапіць многае, мастак не дабіўся пластычнага адзінства. Дух Кастрычніка, неспяротнасць Леніна і ленінскіх ідэй, непарыўная сувязь Кастрычніцкай рэвалюцыі і нашай сучаснасці... Не проста перадаць гэта ўсё праз параўнальна нямногае. У карціне прыгожая рытміка ліній, абрысаў. Палатно шмат выйграла б, калі б мастак удалося больш пераканаўча трактаваць аблічча правадыра, больш выразна акрэсліць вядучую думку, вядучае пацуюцца.

І яшчэ спыніюся на карціне «Горад» І. Басава — мастака з ускладнёным душэўным ладам, якога часта напранаюць за тое, што яго творы даюць падставы для розных тлумачэнняў. Але ці абавязковае адназначнае разуменне твора? І Басаў адлюстроўвае халодна-лакальнае плоскае дамоў або шчыльныя кроны дрэў у таямнічых абрысах не дзеля дамоў і дрэў саміх па сабе, а каб выказаць нешта істотнае пра жыццё, у якім яму, мастаку, давалася зведзець нямала трагічнага. Халодныя трывожныя каларыт, шырокія колерныя плоскасці, адмысловыя пераклічкі

колераў — усё гэта прасякнута ў І. Басава драматызмам. Можна, часам і «залішне ўмоўнае» жыццё ў яго пейзажах, але яно — не падманнае. Ускладнёнасць асацыяцый, пацуюцца, фантазіі? Дык што ж у гэтым кепскага? Іншая справа, што В. Басаў не заўсёды дабіваецца кампазіцыйнай цэласнасці, гармоніі. Ды і жывапіснай тэхнікі, бывае, бракуе. Але ў мастака ёсць сваеасаблівы талент, якога не здольна замяніць ніякае самае дасканалое валоданне тэхналогіяй жывапісу. У яго ёсць адметны ўнутраны свет, які ён і імкнецца выказаць на сваіх палотнах. Свет, у які не так проста ўвайсці, калі не прасякнута жаданнем зразумець мастака. І мы павінны пра яго творы меркаваць, як некалі казаў Бялінскі, паводле тых законаў, паводле якіх яны створаны.

Тое, што мы ўбачылі на выстаўцы, красамоўна сведчыць: беларускі жывапіс набірае сілу, ён справядліва атрымлівае ўсеагульнае прызнанне. Жыццё душы савецкага чалавека — складанае, змястоўнае, высакароднае. І спасцігнуць гэтае жыццё, думаецца, мала памогучь разважанні пра хуткасці нашага веку, вельмі істотныя для дакладных навук і куды менш істотныя для мастацтва, чым гэта здаецца на першы погляд.

А. МАЛІШЭУСКІ. За зямлю, за волю.

Аркадзь МАЎЗОН

ЮБІЛЯРУ АД ШЧЫРАГА СЭРЦА

Гордасці нашай, тэатру імя Янкі Купалы—пяцьдзесят гадоў. І радасна ўсведамляць, што ўсе гэтыя гады ён—правафланговы беларускага сцэнічнага мастацтва. Радасна гэта! Тэатр—першынец, крыху маладзейшы за рэспубліку, плён клопату партыі аб развіцці беларускай культуры. І, прызнаючыся тэатру ў любові, не можаш не сказаць дзякуй усім, хто ствараў, пеціў, захаваў і захоўвае яго для нашчадкаў.

Прынята юбіляру гаварыць толькі прыемнае, лашчыць яго слых кампліментамі. Палічым, што я так і зрабіў. Дазволю сабе шчыра падзяліцца і тым, што мяне крыху засмучае, выкажу гэта адкрыта, па-сяброўску, па законе самай вялікай дружбы і павагі, каб на дабро і толькі на дабро было!

Пяцьдзесят гадоў—дата вялікая, але складаецца яна ўсё ж з маленькіх. Было тэатру ў свой час і дзесяць, і пятнаццаць, і... Мне чамусьці ўспомніўся сёння далёкі той час, калі тэатру было пятнаццаць. Ён не называўся акадэміч-

ным, быў проста БДТ-1. Слава яго ўжо была прызнанай далёка за межамі рэспублікі. Пра яго гаварылі і пісалі з пашанай. Ужо былі вядомы яго акцёры, рэжысёры, мастакі. З радасцю віталі БДТ-1 у Маскве, Ленінградзе, Кіеве, Адэсе, іншых гарадах краіны. У самых глухіх кутках рэспублікі ён быў жаданым госцем. Не было ў тэатры тады народных, быў адзін заслужаны, праўда, затое—Уладзімір Крыловіч! Кожны новы спектакль гучаў новым словам у мастацтве і найчасцей быў падзеяй у культурным жыцці рэспублікі.

Тэатр жыў на дзіва змястоўным творчым жыццём. Ды іначай і не мог жыць. Ён быў увесь ва ўладзе часу. А час быў поўны бурных дыскусій, творчых спрэчак, няспынных пошукаў у імя далейшага росквіту мастацтва тэатра, удасканалення яго майстэрства. То быў цудоўны час станаўлення і росквіту тэатра. Хаця я добра разумею—нішто не стаіць на адным месцы, усё мяняецца, развіаецца, расце, але ўсё ж... Эх, добра б, калі б для тэатра час імчаўся не так імкліва! Можна тады і акцёры не так лёгка забывалі б тое трапяткое пачуццё, што ў маладосці так жывіла мастацтва Першага БДТ. І тады мы, магчыма, і сёння адчулі б радасць, якую давалі глядачам класічная «Бацькаўшчына», «Канец дружбы» і многія іншыя спектаклі, этапныя для тэатра і кожнага з выканаўцаў. Успомнім Уладзіміра Уладзімірскага ў ролі Леапольда Гушкі. Які характар! Якая палітра фарбаў! Які згустак чалавечых пачуццяў! І ўсё па-акцёрску пераканаўча, па-грамадзянску мэтанакіравана. А Крыловіч у ролі Карнейчыка ў спектаклі «Канец дружбы»! Або Сцяпан Бірыла—Лютынскі ў гэтым жа спектаклі... Тэатр сцвярджаў прынцыпы савецкай маралі.

І зноў у мяне не зусім юбілейная думка. Скажам, чаму сёння ў тэатры пафас сцвярдзэння ўсяго самага лепшага, прыгожага і высакароднага саступіў месца пафасу выкрывальнаму? Куды знік прыгожы чалавек! Герой. Рабочы. Рэвалюцыянер у лепшым сэнсе гэтага слова...

Чаму гэтыя героі так рэдка з'яўляюцца на сцэне! Рэпертуар—клопат калектыву, за яго адказвае ўвесь тэатр.

Чаму!... Але—стоп! Напісаў я столькі «чаму», паставіў столькі пытанняў, а сам падумаў: ці маеш ты сам права на гэта! Сёння сьвята. Ва ўсіх радасны настрой, а ты лезеш з лыжкай дзэгцю.

Падумаў так, і самому сабе адказаваю: а от жа маю права! Маю.

Я люблю гэты тэатр. Гэта—мой дом. Наш дом. І я вельмі хачу, каб ён быў заўсёды ўтульны, гасцінны. Каб у ім было чыста, каб кожны, хто завітае ў дом, пайшоў з яго ўзбагачаным. Панёс з сабою нешта новае, карыснае для сябе. І яшчэ хачу, каб на вярхах гаспадароў дома не большага маршчына ад тургі і няўдач. А былі б маршчынікі—след радасных усмешак, вялікіх радасных удач. Хачу, каб у дом гэты з радасцю, без страху ішлі і ішлі пісьменнікі, нават не з п'есамі, а з задумамі, з трывогамі на сэрцы. Няхай трывогі гэтыя ўвасабляюцца ў п'есы, і кожнага аўтара радасна віталі б на перазе, шырока адкрывалі перад ім дзверы, каб потым адкрылі і заслоны пастаўленай п'есе. Хачу, каб у гэтым дзівосным доме зусім знікла «гульня інтарэсаў», а вызваленая энергія накіроўвалася на стварэнне ўсё новых і новых мастацкіх каштоўнасцей. І яшчэ хачу, каб кожны дзень [праўдзівей, вечар] глядач, асноўны і самы пачэсны госць дома гэтага, пакідаў яго з ачышчанаю душой, у добрым настроі, з радасным сэрцам, гатовым на новыя высакародныя справы.

Глыбока веру, што наша тэатральная «акадэмія» яшчэ пакажа, на што здольна. І яшчэ не адзін раз глядзельная зала ўзравецца апладысманамі, шчырай падзякай за тое Вялікае, Добрае, Чыстае і Узнёслае, што і павінен несці тэатр Чалавеку. Купалаўцы гэта ўмеюць, яны ведаюць, што поспех прыходзіць да тых, хто крочыць па шляху няспынных пошукаў, цудоўных здабыткаў. Гэтага мы ўсе і зычым тэатру-юбіляру.

У АДНЫМ месцы рамана «Людзі на балоце» Іван Мележ знаёміць чытача з супярэчлівым і трывожным роздумам Яўхіма Гудзіна пра Ганіну Чарнушку. І ў іх ёсць нешта ад «эсерня» вобраза: «Було б аб чым думаць, па чым сохнуць! Дзеўка була б якая асабліва. А то грудзі як грудзі, ногі як ногі... Грудзі — нават дробныя, як яблукі. І ногі танкаватыя, квольныя... І так сабой не асабліва відная — драбната. Паглядзець няма на што. І твар худы, косткі на шыках выпінаюць... Толькі і красы, што язык як брытва!».

«Але колькі ні абгаварваў яе сам сабе, колькі ні хаяў, не памагала, усё ж нібы апоены зеллем, думаў і думаў пра яе, сачыў за ёй неспакойным позіркам».

Гэтых радкоў няма ў тэкстне сцэнічнага варыянта рамана, што стаў спектаклем «Людзі на балоце». Але іх змест адчуваецца ў «падтэкст» ролі, якую так ярка выконвае артыст Барыс Уладзімірскі. Усімі пагодзінамі яго Яўхім абрунтоўвае аўтарскую характарыстыку вобраза, яго жыццёвыя «ідэалы» і чалавечыя, правільныя казачы, «жывёльныя» аблічча куліцакага выкармыша, раскрывае яго псіхалогію, «этэчыны» прычыны.

Артыст не карыстаецца плакатна-спрошчаным раскрыццём Яўхіма, а працягвае рэалістычную шматграннасць складанай істоты.

Яўхім як быццам і звычайны жанак. Растрывожаны жаночым характарам, ён прагне блізкасці з Ганяй, імянецца авалодаць непакорлівай натурай. Праўда, артыст адразу насцярожвае нас — герой Б. Уладзімірскага прыцэньваецца да Ганіны, нібы купіць ў гаспадарку. Здаецца, у яго няма ніякага інтарэсу да чалавечай прывабнасці будучай жонкі. Але такая патрэба яму — і яна будзе яго. І мы прадчуваем, што Ганя, хоць і стане жонкай фарсістага, чубатага вяскована донжуана, сэрцам да яго не прынішч. Чаму? Калі чуеш, як артыст вымаўляе словы, беруць самыя дакладныя фарбы з інтанацыйнай палітры, здагадаваешся, што перад табой не такі «просты» чалавек:

— Гарачая ты, ей-бо! Наравістая! Слова табе не скажы супраць! Каба на камень наішла! Я і сам як жарабец неабезджаны. Мне — каб хто прарэчыў? Ды яшчэ дзеўка! Ну, — і акрамя таго: не магу ж я на лютых, што перад дзеўкай... уцяміла? (Хацеў абняць Ганіну, але яна адмахвалася). Ну і дзеўка — ляршак!

Артыст акцэнтуюе нахабную самаўпэўненасць Яўхіма. «Кавалер» ён агідны, хоць з сябе відны хлопец. У яго захапленні «першаком» ёсць і свая, Яўхімава радасць: калі ўжо ён пакахаў, дык прагна! І акцёр тут малое вобраз сакавітасці, «фламандскімі» фарбамі...

Акцёр звычайна не думае, што гэтая роля будзе ў яго рэпертуары этапнай, — ён працуе над кожнай прафесіянальна добрасумленна, а калі яна цікавая, то і з захапленнем. Барыс Уладзімірскі, на маю думку, ішоў да свайго Яўхіма даволі паслядоўна. Ён браў у рэжысёры ўсё, што магло ўзбагаціць яго творчы арсенал, іграючы то «благітных» хлопаў, то сталых мужчын; то характарыны персанажы з завостраным малюнкам. Мабыць, у «скарбонку» эмацыянальнай памяці ён адкладаў нешта і «на заўтра», калі працаваў з Л. Літвінавым («Запрацаваны хлеб», «Рамею і Джульета»), з К. Саннікавым («Губернатар правінцы», «Канстанцін Заслонаў», «Людзі і д'яблы», «Смерць ваяводы»), з Л. Рахленкам («У ціхім завулку», «Салавей»), з Л. Мазалеўскай («У добры час»), з Б. Эрным («Даван»). Хай сабе ў адных выпадках артыст быў пераважна носьбітам пэўных рысаў характару, а ў іншых выступав, раскрываючы неадназначнасць чалавечай асобы, нават тады, калі здаецца, што ніякай складанасці ва ўчынках і пачуццях гэтай асобы няма, працэс наапаўнення быў

Адэса. Чэрвень 1941-га...

Гэта быў чэрвень 1941 года. Гітлераўскія бамбардзіроўшчыкі запыраліся для налётаў на нашы гарады, штабныя афіцэры вермахта наносілі на карты маршруты ўдараў на прыгранічныя вёскі, праз граніцу «завіралі» ў біноклі тыя, хто лічыў сябе носьбітам «новага парадку». Першы БДТ быў на гастролях у Адэсе, у горадзе, што ў гады вайны стаў горадам-героём.

Сярод сяброў акцёраў былі і дзеці ў піянерскіх галыштках — іх таксама чакалі цяжкія выпрабаванні.

Архіўнае фото той пары. Сустрача беларускіх артыстаў з адэскімі піянерамі ў Палацы піянераў. Злева направа (сядзяць) В. Галіна, З. Браварская, У. Уладзімірскі, І. Ждановіч, Я. Рамановіч, Л. Ярмаціна, (стаяць) К. Саннікаў і І. Шчасновіч.

ЧАС ЛЕТНІХ ЭКСПЕДЫЦЫЙ

Мы паведамлялі ўжо пра летнія экспедыцыі навуковых супрацоўнікаў Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР. Плён гэтых паездак на Беларусь даволі значны, і рэдакцыя вырашыла больш падрабязна пазнаёміць сваіх чытачоў з вынікамі сёлетніх летніх экспедыцый беларускіх вучоных.

К АЛІ ўваходзілі ў гэты вялікі светлы павой, увагу прыцягваюць старадаўні жытні і драўляная скульптура. Здаецца, што трапіў у музей, які знаёміць з мастацтвам нашых продкаў.

Але гэта не музей. На дзвярах пакой вісін сціплай шыльда: «Сектар Зводу помнікаў гісторыі і культуры». Створаны ён у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР. Аджанія задачы закліканы вырашыць яго навуковыя супрацоўнікі: падрыхтаваць да друку і выдаць самітомны Звод помнікаў гісторыі і культуры нашай рэспублікі. Кожны том прысвячаецца адной вобласці, а сёмы—расказа пра помнікі гісторыі і культуры Мінска. Выданне будзе багата ілюстравана. У першым томе, напрыклад, які расказа пра помнікі гісторыі і культуры Брэсцкай вобласці, з сарак друканых аркушаў палова зоймуды ілюстрацыі—каляровыя і чорна-белыя.

Вядома вярнуліся з летніх экспедыцый навуковыя супрацоўнікі гэтага сектара. Экспе-

дыцыі былі комплексныя. У іх прымалі ўдзел таксама супрацоўнікі Інстытута будаўніцтва і архітэктуры Дзяржбуду БССР, студэнты і выкладчыкі Брэсцкага інжынерна-будаўнічага Інстытута, супрацоўнікі сектара выяўленчага мастацтва і сектара тэатра Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. Адначасова па тэматыцы Зводу помнікаў працавалі вучоны сектара археалогіі Інстытута гісторыі АН БССР. У экспедыцыі прынялі ўдзел аматары мастацтва—малаяды фізікі і матэматыкі, якія перш чым паехаць у экспедыцыю, праслухалі цыкл лекцый па мастацтве і архітэктуры.

Вучоны сакратар сектара Зводу помнікаў кандыдат мастацтвазнаўства В. Церашчатапа расказае:

— Нашы экспедыцыі мелі ўсё неабходнае для работы. Былі добра забеспячаны тэхнічна. А тое, што ў кожнай групе меліся спецыялісты—архітэктары, мастакі, гісторыкі, мастацтвазнаўцы, фатографы, лабаранты—дапамагала паспяхова весці даследаванні.

Работа праведзена значная. Паводле пярэднях дадзеных дэталёва абследавана ў Брэсцкай вобласці больш як 350 помнікаў гісторыі (давежнага і паслявежнага часу), 300 помнікаў архітэктуры (касяцым, цэрквам, грамадзянскіх аб'ектах, садова-паркавымі ансамблямі) і каля 700 твораў жывапісу, драўлянай скульптуры, малянікі, старадаўніх кніг.

Экспедыцыі выявілі намала пікавага і малавядомага, нават унікальнага. Нам удалося адшукаць некалькі старадаўніх твораў жывапісу, асабліва абразы XVI стагоддзя, але большасць з іх адносіцца да XVII, XVIII і XIX стагоддзяў. Пільнай увагі заслугоўвае майстэрства разьбіроў па дрэве. Драўляныя культурныя скульптуры сведчаць пра высокі густ і майстэрства беларускіх умельцаў XVI—XIX стагоддзяў. Сабраныя ў час экспедыцый матэрыялы дадуць магчымасць стварыць пры нашым сектары навуковы фонд.

Вялікую цікавасць уяўляе партызанскі могілнік на ўрочышчы Гута Міхаліч Іванавічскага раёна. Тут сярод лесу на сонечнай палачцы ўзведзены помнікі—трохфігурныя скульптуры

Мікола КУСЯНКОЎ

ЛІНІЯ

Будоўлі скрозь —
Таёжныя, цалінныя...
Такая ўжо,
Як кажуць,
Наша лінія.

Лячу высока
Над былой пустыняю —
Канал унізе —
Чым
Не наша лінія?

Убачу ў думках
Тундру на хвіліну я —
А там лягла чыгункай
Наша лінія.

Мы хочам дружбы,
Міру, —
Вось адзіная,
Галоўная
Краіны нашай
Лінія.

СТАРОМУ СВЕТУ

О свет стары,
Цябе мне ўцешыць нечым,
Не ўцешыць і гісторыя сама!
Твой дзень мінуў —
І ўжо настаў твой вечар,
А заўтрашняга дня ў цябе
Няма.

І хутка ўжо
Табе не сеяць згубы.
Палае ўсюды чырванню прасцяжы,
Яе ж, як воўк, байшас ты —
І з Кубы

Бяжыш,
Бо і над ёй чырвоны сцяг.
Законам джунгляў
Твой закон

Павінны
Мы заць,
Але ж
Ці не страшнейшы ён?
Ты ў джунглі
Сам

Нясеш закон звярыны —
І не прымаюць джунглі
Твой закон.
Таму прабач —
Цябе мне ўцешыць нечым

За наш,
За новы свет, мы змагары,
І ты дарэмна
Шкураю авечай
Не прыкрывайся лепей,
Свет стары!

Зіма!
О як мне любы першыя
Яе марозныя дзянькі...
Люблю на лыжах,
Як з дэпешаю,
Да лесу бегчы нацянькі.

З галін звісаюць тогі белыя.
І разгараюцца ў мароз
Блакiтным ззяннем
Зайнелыя
Ствалы неонавых бяроз.

А з лесу
Уздоўж электралініі —
Да тых над хатамі дымоў,
Што выраслі як дрэвы сінія,
Лыжня мяне вядзе дамоў.

Спынюся
Сцішаны, заснежаны —
І чую: ток

пад цёплы дах
Бяжыць, марозікам прыспешаны,
Па зайнелых правадах.

— Таксама — кавалера знайшла!
Дзятлік...

— Дарма крычыце, кажу, позна
ўжо! Перамерылі яны ўсё наша...

— Пападзіся цяпер, удод! Запарну
дзе-небудзь...
(«Людзі на балоце», Б. Уладзімірскі—Яўхім).

М. МОДЭЛЬ

3 ДЫНАСТЫІ УЛАДАМІРСКІХ

няспынны. Карацей кажучы, Б. Уладзімірскі іграў ролі і вучыўся не спяшацца з канчатковым прысудам персанажу.

Таму і яго Яўхім — фігура ясная да сутнасці, але багатая ў праявах сваёй душэўнай надуранасці, нечаканая ў раскрыцці нават самых зразумелых нам матываў паводзін. Нібы акцёр на нашых вачах сам пастаў асэнсоўвае жыццё і запрашае нас падумаць, як фарміруецца і потым сцвярджае сябе такі Карч. Я не скажу бы, што выканаўца шукае ў «злым» нешта «добрае», але светацэнтр у яго ёсць і вельмі выразны. Гэта той выпадак, калі матэрыял літаратурнай першакрыніцы сустраў індывідуальна і незалежна ад яе выдатна падрыхтаванага інтэрпрэтатара-мастака: крэмень аб крэмень і — ў новым асвятленні нарадзіўся арыгінальны сцэнічны партрэт.

Прыемная асаблівасць таленту і тэмпераменту Б. Уладзімірскага ў тым, што яго творчы «почырк» выразны і пазбаўлены рамесніцкай аб'якавасці, халоднай сузіральнасці, сухой дыдактыкі. У акцёрскай «дынастыі» Уладзімірскіх (сын Барыса Аляксандра таксама закахвае гэтральна-мастацкі інстытут) выканаўца ролі Яўхіма — дастойны наследнік выдатнага мастака народнага артыста СССР У. Уладзімірскага. Вобраз Яўхіма паказвае, што традыцыі купалаўскага тэатра, адным з таленавітых стваральнікаў якіх з'яўляецца старэйшы на акцёрскага цэха (цяпер персанальны пенсіянер), ільёна развіваюцца сынам майстра.

Барыс Уладзімірскі паглыблена арганічна жыў у вобразе Карча. У «любонных» сцэнах з Ганнай, у сустрэчах з Хадоскай ён перадае дакладна кожны душэўны рух і разнастайныя эмоцыянальныя нюансы перажыванняў сцэнічнага героя. Няма недамоўленасці, нволасці. Усё бярэцца буйна, фарбы праменяць на ўсю моц. Акцёр гаворыць на поўны голас, адпаведна стылю творца і псіхалагічнай асаблівасці Яўхіма. Ён палітык, але не гарапанінік, не працэўнік, які мазалімі здабываў кавалак хлеба, а раз'юшаны і нават захоплены прагны гаспадар.

А які малюўнічы акцёр у сцэнах з Міканорам! Калі ў першых дзелягах з Ганнай Яўхім кірыў маскіру сваю нянавісць да чалавека наогул, дык тут

бандыцкая ваяўнічасць і злосная непрымымасць Карчоў да новага ладу раскрываюцца з асаблівай сілай. Глушакі і ўсе, хто належыць да іх класа, добраахвотна не складуць ваеннай і ідэйнай зброі. Барацьба за камуністычную праўду, якую прынёс Ленін працоўным людзям, будзе з такім воерам нялёгкай, упартай.

Гнеўна вядзе Яўхім Уладзімірскага дыялог з сельскім актывістам Міканорам, які, выконваючы план нарыхтоўкі хлеба, з'явіўся ў сям'ю Карчоў за падаткамі. Акцёр афарбоўвае рэплікі сакавіта, ад стрыманага гневу да выбуху яго.

ЯЎХІМ. Ето ты распарадзіўся? От паглядзі.

МІКАНОР. Улада распарадзілася.

ЯЎХІМ. Ты знаеш, с-сколькі ў мяне будзе?

МІКАНОР. Знаем.

ЯЎХІМ. Знаем! Дак калі я ўсё, што змалачу, аддам вам! Сабе не аставіўшы! Не хваціць на налог вам жа.

МІКАНОР. Хваціць.

ЯЎХІМ. Хваціць! Ты знаеш усё!.. Волі багата ўзяў на сябе! Дык хай яно гніе! Усё адно!

МІКАНОР. От як ты загаварыў, кулацкая душа! Хай гніе. А ты знаеш, што за злосны зрыў дзяржаўных нарыхтовак!..

ЯЎХІМ. Знаю! І ты знай: не астатні раз бачымся! Мо яшчэ пабачымся калі! Так што і ў мяне сіла будзе!..

«Зерне» гэтай сцэны: «кулацкая душа» Яўхіма, якім яго іграе Б. Уладзімірскі, паранена і растрывожана прадчуваннем скорай пагібелі, хуткага канца. Пагроза Міканору, што і ў яго, Карча, «сіла будзе», — амаль істэртычны крык чалавека, чыя справа бесперспектыўная.

Артyst разумна знітоўвае ўсе рысы героя ў манументальны сцэнічны партрэт. Несумягальнасць спустошанай душы Яўхіма са зчырай чалавечнасцю адчуваецца і ў сцэне вясселя, і ў эпізодзе на могілках, дзе пахавана дзіця Яўхіма і Ганны.

Замест ласкі да маладой жонкі, чулага, цёплага слова да яе — мы бачым нянавісць Яўхіма да ўсяго светлага. Не паспела яшчэ маладуха «пагрэцца» ў хаце Глушакі, куды яе прывёў няшчасны лёс, як адчула, што ўсё ёй тут варожэе. Нават у «маўклівых» эпізодах Б. Уладзімірскі пад-

крэслівае, што Яўхіму патрэбна толькі сляная пакарлівасць жонкі.

Ва ўзаемаадносінях Карча з Васілём у спектаклі падкрэслена тая ж цыннічная нахабнасць. І тут ён прызнае толькі ўладу грошай, багацця, грэбуе Дзятлікам, хоць і бедным, пакарлівым лёсу, але высакародным, з чыстым сумленнем і гарачым сэрцам. Яўхім з нейкай злой асалодай зважае чалавечую годнасць варгага прэ-тэндэнта на руку Ганны.

— А хітра прыладзіўся, Дзятлік! Так нібы варона, а як да дзеўкі — не промахі!..

Гэта — пагроза. Гэта — выклік. І мы адчуваем маральнага забойцу ў гэтых інтанацыях «усмешлівага» Яўхіма.

Нельга не сказаць аб тым, што акцёрская задача ў спектаклі ўскладнялася няроўнасцю інцэніроўкі. Лінія ўзаемаадносін Яўхіма з Ганнай дадзена ў ёй больш псіхалагічна пера-канаўча, чым мастацкае асвятленне яго грамадска-тэмагічнай назішчы. Тут ёсць элементы схематызму і прасталінейнай дэкларацыйнасці.

Аднак Б. Уладзімірскі і яго партнёры зрабілі ўсё магчымае для паглыблення вобразаў з дапамогай «падтэксту», яны ігралі не толькі напісанае аўтарамі п'есы, але ідэі і думкі выдатнага рамана. У гэтым адна з галоўных крыніц творчай перамогі артыстаў і рэжысуры Барыса Эрына. Істотны ідэйна-мастацкі акцэнт робіць у спектаклі Барыс Уладзімірскі — яркая індывідуальнасць, акцёр шырокага мастацкага дыяпазону з добрым эстэтычным густам.

Ён быў падкрэслена прыгожы і гарачы ў Раме — герой, які і народжаны, каб хапаць і быць каханым.

Ён быў самаахварным і па-юнацку бескампрамісным Іжэнем Аксанічам, слесарам дэпо Орша («Канстанцін Заслонаў»).

Ён быў пакрыўджаны і горды ў «Эзопе», і гэтая гордасць перамагала крыўду.

Мо таму такі гранічна акрэслены і такі рухома жывы атрымліваецца ў артыста Яўхім Глушак: выканаўца папярэдне авалодаў майстэрствам «выкрыцця» светлага пачатку ў людзях, яму дасцка цяпер і глыбока матываванае «выкрыццё» цемры душы.

У спектаклі «Людзі на балоце», дзякуючы высокай таленавітасці ўдзельнікаў (Л. Давідовіч — Ганна, Г. Гарбук — Васіль, Б. Уладзімірскі — Яўхім), стварыўся не толькі традыцыйны сюжэтны «троххвіліннік», але і своеасаблівае «канцэртнае трыо». Яно паэтычнае, інтэлектуальнае, музычнае і гучыць з хвалюючым драматызмам. Лёс чалавека ў віхурах падзей вялікага грамадскага значэння раскрыты ў вялікай мастацкай праўдзе. І Барыс Уладзімірскі ў ролі Яўхіма — дастойны саліст выдатнага ансамбля.

ная група, а вакол — каля ста абеліскаў партызанам, якія загінулі ў барацьбе з фашысцкімі акупантамі. Шчыры і мемарыяльны комплекс у лесе нападзіў ад вёскі Старое Сало Жабікаўскага раёна. Тут і па сённяшні дзень захоўваюцца партызанскія будынкі, зямлянкі і інш.

У Малах Сехнавічах Жабікаўскага раёна выяўлена асаблівасць культуры і гні, звязаная з іменем Таццяны Касцюкі. На могілкі-ку ля вёскі Охава Пінскага раёна знойдзены дзве мармуровыя пліты, пад якімі пахаваны дзве вядомыя польскага раманіста XVIII стагоддзя Юзафа Ігнацы Крашэўскага.

З іншых помнікаў варта нагадаць цікава пабудаваны калодзеж, які мы выявілі ў вёсцы Берэзно Кобрынскага раёна. Калодзеж ўжо, вядомы, галоў дзвесце, але ён і сёння служыць людзям.

Экспедыцыі па брастчыне дэталёва абследавалі помнікі культуры архітэктурны. Шчырасць уяўляюць драўляная царква з капіцай, якая была пабудавана ў 1430 годзе ў вёсцы Здытаня Жабікаўскага раёна, драўляная царква са званіцай у вёсцы Чарыякова Барозьскага раё-

на (1725 г.), драўляная капіца ў Высокім (барока, XVII ст.), брама XVIII ст. у вёсцы Старыя Пескі Віроўскага раёна і інш. Кожны з гэтых архітэктурных помнікаў — значная каштоўнасць, іх варта ўзяць пад дзяржаўную ахову.

Зараз чыновныя супрацоўнікі сектара Зводу помнікаў гісторыі і культуры заняты працоўнай матэрыялаў, прывезеных з экспедыцый. На кожны помнік запавуюцца спецыяльныя пашпарты, рытууюцца чарцяжы, маляўнікі, фотаздымкі. Усе гэтыя матэрыялы ўводзіць у першы том Зводу помнікаў гісторыі і культуры, які трэба адань у друк у 1971 годзе.

У летніх экспедыцыях пабывалі этнографы і фалькларысты інстытута. Этнографы сёння вивучалі матэрыяльную культуру Мінскай, Гродзенскай і Брэсцкай абласцей. Збіраліся матэрыялы па жыллі, адзенні, вывучаліся новыя з'явы ў побыце сельскага насельніцтва Беларусі.

Супрацоўнікі сектара музыкі збіралі матэрыялы па традыцыйных жанрах народнай музыкі, запісвалі тэксты і мелодыі народных песень. За час экспедыцыі зроблена многа запісаў,

зamalёвак, фатаграфій. Яны будуць уключаны ў «Гісторыка-этнографічны атлас Беларусі».

Навуковыя работнікі сектара фальклору летам пабывалі ў экспедыцыі на Гродзеншчыне. Даследаваліся Астравецкі і Ашмянскі раёны Беларусі і суседнія з нашай рэспублікай раёны Літвы. Запісана каля 1400 песень, казак, прыпевак, прыказак, балад, анекдотаў. Цікавае ўяўляюць творы абрадавай паэзіі, а таксама сатырычныя і гумарыстычныя песні. У вёсцы Дубнікі Астравецкага раёна кандыдат філалагічных навук А. Фядосік запісаў каля двух дзсяткаў казак і анекдотаў ад 75-гадовага калгасніка-пенсіянера Міхала Кармазі. У яго рэпертуары найбольш чарадзейныя і авантурныя казкі, але ведае стары таксама і казкі-былічкі і сатырычныя творы. У гэтай жа вёсцы жыве пенсіянерка Фяліцыя Францаўна Міхайлаўская. Бабулі ўжо 93 гады. Але памяць у яе яшчэ добрая, і расказала яна шмат цікавага пра хрэсьбіны, нагадала німала сямейна-абрадавых песень. Такіх сустрач у час экспедыцыі было нямала.

Новыя запісы ўвойдуць у 30-томны збор беларускага фальклору.

Зноў ЛіМа

«ХОЧАЦА З ВАМІ СУСТРЭЦЦА...»

Дарагая рэдакцыя!
Толькі што прачытала артыкул Уладзіміра Юрэвіча «Хаўрус з зямлэй» («Літаратура і мастацтва», 31 ліпеня г. г.) Вельмі хораша напісана, праўдзіва, хвалююча.

Хлеб... Столькі можна сказаць пра яго! Хлеб пяклі — гэта свята ў хаце. Калі незнакомкам крошка хлеба ўпадзе долу, то яе з пашанай падымалі. Хлебам-салю сустракалі і праводзілі да шлюбу маладых. І няхай цяпер на талерку пакладуць які самы мудрагелісты торт, усё роўна ён не дасць столькі радасці для душы, як акрайчын свайго хлеба.

Уладзімір Юрэвіч вельмі трапна сказаў, што нашы пісьменнікі слаба ведаюць цяперашніх вясковых людзей. Часам пішуць і не ведаюць, чым жыве герой іхні, што хвалюе яго. Таму і кніжкі іх часам чужыя, чытаць не здолееш.

І яшчэ. Мне вельмі хочацца сустрэцца з Вамі, таварыш Юрэвіч, пагаварыць. Жыву я ў вёсцы ўжо 49 гадоў. Шмат чаго зведала і пабачыла. У гэтым месяцы мяне прасілі музыкантаў, каб я прыехала ў Мінск наспяваць народныя песні. І я напэўна прыеду. Напішыце, калі ласка, дзе Вас знайсці.

Таццяна МІСЕВІЧ.
Шчучынскі раён.

АБЫЯКАВАСЦЬ

Нядаўна ў нас у Нясвіжы адкрылася перасоўная выстаўка Беларускай графікі. Сярод яе ўдзельнікаў — А. Паслядовіч, У. Садзін, наш зямляк М. Сяўрук.

Але вось што здзіўна: за той час, што працуе выстаўка, людзей на ёй пабывала столькі, што, як кажуць, на пальцах пералічыш...

Чаму? Можна не любяць, не разумеюць у Нясвіжскім краі мастацтва? Можна такія нецікавыя, чэрствыя жывуць тут людзі?

Ды не! Проста амаль ніхто ў Нясвіжскім раёне ды і ў самім Нясвіжы не ведае пра выстаўку. Да яе адкрыцця ў горадзе не павесілі ніводнай аб'явы. Раённая газета і радыё таксама нічога не заўважылі.

Дзіўна. Калгасы і прадпрыемствы вязуць людзей у Мінск, у музеі. А тут сама выстаўка прыехала — і нікога няма!

А між тым можна было б і арганізаваць гледча, і кваліфікаванага экскурсавода знайсці, які расказаў бы пра графіку, пра яе сакрэты. Ну хіба М. Сяўрук, удзельнік гэтай выстаўкі, не згадзіўся б сустрэцца з гледчамі, выступіць у ролі экскурсавода?..

Выстаўка да Нясвіжа пабывала ў многіх гарадах Беларусі. І вось што хацелася б мне спытаць праз вашу газету: наўжо і ў другіх гарадах яе сустракалі гэтак жа?

М. ДУБРАВІН.

ПАТРЭБЕН БЕЛАРУСКІ КАЛЯНДАР

Пішу пра гэта не першы раз. Пытанне аб неабходнасці выдаць, нарэшце, беларускі календар колькі разоў падымалі, абмяркоўвалі і... забывалі. І я пісаў пра гэта ў выдавецтва «Беларусь». Мне паведамілі, адтуль, што для выдання календара ў нас... няма паліграфічных магчымасцей. Не магу паверыць!

Нядаўна ў вёсцы, у аднаго селяніна выпадкова ўбачыў лісток з календара 1913 года выдання. Польскі. Але карыстацца ім маглі не адны палякі, бо ён на некалькіх мовах, у тым ліку і на рускай. Дык наўжо ў 1913 годзе паліграфічная база была больш магутная, чым цяпер? Думаецца, што аднаго настольнага перакіднога календара, некалькіх выданняў на беларускай мове, мала для беларусаў, высокаразвітай сацыялістычнай культуры якіх сёння ганарыцца ўся краіна.

Ул. ЗЯНЬКО.

г. Маладзечна.

За РАМОНКАВЫМ

Выганам

(З ВЯСКОВАГА СШЫТКА)

— Венцыры твае, кум, я не хаджу. А вось паднімаць іх — падняў, але там, пшыра табе скажу, хаця б адна — плотачка была.

— Гэта ж трэба, суседзе, лёг я ўчора пад яблынькай — старажыць. Ды і не ўгадаў, як заснуў. Хлоп вачыма перад раницай — пад носам груда яблык. Зірнуў на яблыню — голая. І запіска: «Хто рана ўстае, таму і бог дае».

— Ты, Маня, замуж не выходзь, — гаворыць Аўдоця дачцы. — З кім жа я тады буду гаманіць. Мне і пасварыцца не будзе з кім. Хіба з сынам? Ды ён на той трактар бяжыць і бяжыць, няма калі яму ўсё. Не выходзь, Маня, замуж.

Гаспадар Аўдоці загінуў на вайне, а калі да гэтага быў на фінскай, пісаў пісьмы дамоў у вершач:

Здрастуй, мілая Аўдоця,
Здрастуй, Сабін дарагой.
Скура я вайну закончу,
Возрачусь к себе домой.

Гэтыя вершы ведае ўся вёска. Пры выпадку дэкламуець. Але я ніколі не чуў іх з вуснаў самой Аўдоці. Знацьчы. Ёсць нешта такое ў чалавека, што ляжыць глыбока ў душы.

Ёй жа належыць выраз: «Устаць да радзіва».

Гаспадар другой жанчыны — Дар'я, ідучы на тую ж фінскую вайну, сказаў ёй не «пранчай», а «брашчалъ, Дар'я». З таго часу і пайшло: Брашчалёва Дар'я.

Стары Мацвей сядзіць на калгасным двары, пасмоктвае цыгарку і, пускаючы дым у бараду, гаворыць трактарысту:

— Ты ходзіш каля свайго трактара з вядром, як я колісь ля каня. Адно што не ржэ ён у цябе.

— Духу чаюе глыбакадумна:
— Духу няма ў гэтай жалязцы.

— Зноў сунешся, нячыстая, каб на цябе маланка. Зноў паўзеш, чорная, каб на цябе гора найшло, — гаварыў стары Нічышар на хмару.

Тое лета было вельмі дажджлівае і на яго сотках вымакла ўся бульба.

Цяпер дзядзька Мікалай працуе радавым калгаснікам. Але зарабляе разы ў тры больш, чым раней. Грошы яго, з пункту гледжання маёй маці, зусім сапсавалі. «Бо вот жа — чалавек, — гаварыла яна мне, — прыехаў да яго сын у адпачынак (інжынерам працуе пад Рыгай, мой школьнік сябра), дык Мікалай, не пагаварыўшы з ім і пяці мінут, вілы за плечы — і на калгасны двор. «Вечарам дагамонім», — сказаў. На наступны дзень — тая ж гісторыя. Нешта праз тыдзень, задоўга да сканчэння водпуску, сын пакінуў бацькаву хату».

— Распушта, — жаліўся пасля дзядзька Мікалай маёй маці. — Кожны з гонарам, што ты сабе думаеш. — І заключыў:

— Менш трэба было вучыць.

Памёр стары Мельнік. За ўсё сваё доўгае жыццё, ён ні з кім не тое, што набіўся — не пасварыўся нават як след. Хавалі яго ў надзелью — у цёплую і ясную пагоду. Амаль кожная гаспадыня, міма якой праязджала падвода і праходзіла пахавальная працэсія на ўскрай вёскі, зрывала ці то ў агародзе, ці проста ля сваіх вокан кветкі і несла іх старому Мельніку. Здавалася, што ехаў воз не з нябожчыкам, а з кветкамі. Працэсія ішла павольна і ціха. Адзін толькі конік раз-пораз натужваўся, і глуха рыпелі на ім хамут і гужы, калі колы ўз'язджалі на глыбокі пясок. Відаць, і ён сваім жывёльным розумам адчуваў, што вьязе асаблівага чалавека, які быў надзвычай добры і паважлівы да людзей.

Модна кранулі мяне словы сухой і згорбленай бабулькі Мар'і, якая ішла лобач з падводай і нібы гаварыла са старым Мельнікам: «Ты заўсёды быў такім, Адамко. Не замінаў нікому. І выбіраешся ў час, калі мы свабодныя. Не на рабоце. Царства нябеснае тваёй душы». І перахрысцілася.

Сяргей Кузьміч працуе брыгадзірам у нашай вёсцы. Жыве на цэнтральнай сялібе — у мястэчку. Ездзіць да нас на матацыкле. Кінуўшы яго на калгасным двары, па вёсцы і палатках ходзіць пешкі. Я пацікавіўся, чаму не на матацыкле. «Так хутчэй» — адказаў ён. Жартуе, падумалася.

Папазтраўшы за ім некалькі дзён, зразумеў, што ён сапраўды вырашае хутчэй такім чынам шматлікія свае справы.

— Дзе брыгадзір?
— Ды вунь жа, да гумна пайшоў.
— Не бачыў Кузьміча?
— Здаецца, на Пагноі...

І заўсёды каля яго абавязкова хто-небудзь ды будзе. А то глядзіш — ужо едзе на трактары, а то — на аўтамашыне...

Дзядзька Дарафей, пажылы чалавек, звекаваў у начальстве. Аказваецца, у вёсцы таксама ёсць свая наменклатура. Апошнія гады ён загадвае жывёлагадоўчай фермай.

Аднаго разу іду з магазіна, узяўшы ў ім тое-сёе да вячэры. Сустракаю дзядзьку Дарафея. То мо зойдзем, кажу яму, да нас. Пасядзім за сталом. Адмаўляецца, «Толькі павяча-

раў». — гаворыць. Пацікавіўся, хто ёсць у мяне. Кузьміч, кажу, ды брат мой, ды я.

Ажыўлена: «Яно, канечне, не грэх. Бачу ж, нешта прыхапіў у лаўцы. — І цікаўна: — А чаго завітаў да вас Сяргей Кузьміч?» Ды не Сяргей, тлумачу, а Міхал Кузьміч, дзядзька мой, што трактарыстам працуе. «А, вунь яно што. — І ўжо тарпка: — Не, дзякуй, нябож. Пэўне, хай у другі раз. Трэба тэрмінова мне на ферму». І крута павярнуўся ад мяне.

Адуць з'явіўся ў нашай вёсцы Балціка, ніхто не ведае. Сам ён атэставаў сябе так: «Нарадзіўся ў Гарадзішчах, першы раз ажаніўся ў Перабітай Гары, зашыбаў рублі на рыбалоўных промыслах Каспя, а цяпер вырашыў кінуць якар у вас. Бо вельмі мне падабаецца туташняя прырода і мая Еўга». (У Еўгі да Балцікі было ўжо двое дзетак).

Бадай, няма ніводнага чалавека ў вёсцы, які б паверыў хоць у адно яго слова, але не знойдзеш ніводнага чалавека, які б не слухаў.

— Хлусіш, чалавеча, — сжака яму які-небудзь дзядзька ў вочы. А ён хоць бы пакрыўдзіўся.

— Іншы раз я і сам не ўпэўнены ў тым, што расказваю. А далей прывыкаю. І ўжо сам не магу адрозніць, дзе зманіў, а дзе сказаў праўду. — І тут жа: — Верыш, дзядзька, ці не — учора мяне ўкусіў чмель, а я якраз выпіць хацеў. І што ты думаеш — адразу ахвоту збіла.

— Цьфу ты! — бярэцца за бокі дзядзька. Вось жа ілгун.

А выпіць Балціка і праўда мастак. Але і тут у яго свой падыход. Звычайна ён падахвочваецца дапамагчы ўдовам дрывы секцы. І тыя, вядома ж, ідуць у лаўку.

Ды і як яму не дагадзіць. Сустрэне, бывае, удаву на вуліцы (а ў кішэні яго якая-небудзь забавка ёсць: то яблык, то семачка, а то нават і цукерка).

— Вазмі, дзянно, — гаворыць ёй, — нешта еў-еў, а адолец усё-ткі не змог.

І ведаюць жа, што мо адзін гэты яблык ці цукерка і была ў яго, а бяруць. І смяюцца, і ўздыхаюць. А ён, задаволены, крочыць далей у сваёй занашанай цяльняшцы, якая выглядае з-пад парваннага піжачка.

Старога Боцька часцей за ўсё звалі Боцманам або абразліва — Жлукто.

Ён і сапраўды вельмі любіў паесці і галоўнае — многа. Таўсцяк. Непаваротлівы, але да работы — кідкі. Здаецца, больш з-за недастачы, чым па любові прыйшоў ён у нашу вёску ў свае 72 гады да кумы Фанеты.

Спачатку людзі насміхаліся — вось пара. Фанета гадоў на 25 маладзей за яго. Потым неяк звыкліся.

Ужо год, як Боцька стаў забывацца. Прапаў і былы апетыт. Увесь час збіраецца дадому. Калі напразткі — кіламетраў 17. Звычайна даходзіць да дубняку і доўга глядзіць у той бок, дзе яго родная вёска. Аж покуль не прыйдзе Фанета, не возьме яго за руку, не павядзе ў хату. У такія моманты на яго вейках блішчыць буйная сляза, потым паўзе па густой рыжэй барадзе і падае на зямлю.

Устанаўлівалі ў сваім двары мы тэлевізійную антэну. Падышоў да нас на падмогу Васіль Бужан — здаровы, высокі мужчына.

Калі селі адпачыць і закурылі, ён і гаворыць:

— Гэтыя тэлевізары — рэч добрая, але ж яны вельмі людзей псуюць. Са швагерам ужо не гавару.

— Уздыхнуўшы. — На пачатку неяк прыйду да яго, дык ён хоць і скажа нешта, і пакурым разам, глядзячы пастаноўку якую ці канцэрт. А то, як той вожык, стаў насупіцца, сядзіць і адно толькі — у нос сапе. Потым, як яму не ўпадабаецца што, падыдзе да тэлевізара, націсне на клавіш і моўчкі — на хучню. А мне і няёмка ўжо сядзець. Іду дамоў.

Счакаўшы крыку: — Не, раздзяляе ўсё ж гэта каробка людзей. От жа,

калі раней кіно ў хаце старога Салаўя паказвалі, дык неяк і пагамонім і пасміемся разам. А то, як у тым горадзе: зашыцца кожны ў свой куток і сядзіць. Хіба што назаўтра на нарадзе хто-небудзь абзавецца цікавую перадачу паказвалі, або — добра карціна была.

Ідучы дадому, выказаў надзею.
— Мо цяпер у вашай маці будзем збірацца. Усё ж адна. Сумнавата ёй.

Стары Арцём па прозвішчы Салавей за сваё жыццё мо разоў сем удавеў. Нешта не шанцавала яму на жані. То памрэ каторая, то не ўжывецца з ім.

Па суседстве заўдавала Мар'я — вострая на язык баба. «Вось бы і пабрацца вам», — раіць ёй людзі. «Адкрыю вам сакрат, мае добрыя, — пытаўся ўжо. Толькі я пайшла на прыцып. Калі сохла па ім, чарнабровым д'ябле — вокам не глянуў. А цяпер, калі верабі з рота ляцяць (старога Арцёма ў апошні час мучыла адшышка, і ён часта і доўга адхарквалася), спатрабілася. А як жа!».

Іронія лёсу — іх магільні побач.

Дзіўныя ў сваёй шчырасці і адкрытасці людзі — мае аднавяскоўцы. Хата Васіля Зовала — пажылога, рослага, сутулага дзядзькі, стаіць метраў за сто ад нашай. Нейка сустракае маю маму на вуліцы і гаворыць:

— Ты, Адамаўна, скажы мне, што гэта такое. Вось іду і думаю: сустрэну цябе, і сустрэў. Чаму, скажам, я не мог сустрэць Мікалая Макарава, ці Фядору — а вось іменна цябе. Або наадварот, іду і думаю: абавязкова зараз убачу Кушнерыка. Так і ёсць.

— Мо гэта, Васіль, у цябе тэлепатыя, — смеецца маці. І дадае: — А мо ты вядзьмар?

— А каб табе хлопцы грошы прысылалі, а каб тваё жыта красавала, а каб ты гора не ведала — ідзе і кляне так.

Ён жа аднойчы прыходзіць да маці і гаворыць сур'ёзна:

— Ты ведаеш, Адамаўна, які сёння дзень у мяне?

— Не.

— Сёння дзень майго нараджэння.

— То і добра, Васіль.

— Але ж ты пачастуй мяне гарэлкай — як ні кажы, а гэта ж мае свята.

І маці лезе ў шафу, дастае тую «божую слязу», што беражэ для сваіх хлопцаў (хутка ж прыедуць!) і налівае Васілю Зовалу — «ведзьмару» і «тэлепату».

Бэдавы Васіль Бок нешта ўзлаваўся на сваю жонку і прыклаў руку. Ды, відаць, моцна. Тая зняла пабой — і ў суд. Падала і на развод.

Паўбескі падпісалася за Васіля: што дапакла яго, што так ён добры — муху не пакрыўдзіць.

Засудзілі Васіля на адзін год.

На расстанне родзічы і суседзі зрабілі вечар.

Ля аўтобусагна прыпынку Васіль усім паціснуў руку, а жонку, моцна абняўшы, пацалаваў.

— Вось жа дурань, — сарамліва адвіль вочы многія. А ён, нейка горка ўсміхнуўшыся, прамовіў:

— Дык я ж люблю яе, халеру.

Раней наш сусед Мікалай працаваў бригадзірам і быў важнай асобай. Аднаго разу, напіўшыся, вяртаўся ён на лодцы з мястэчка і пасварыўся з настаўнікам Васілём Пракопавічам, які таксама ехаў на лодцы дамоў. У пагрозлівай лаянцы Мікалай пасаўкнуўся і бултыхнуў у ваду.

— Шкада, — крычыць, — што я ўтапіўся, а то ты б у мяне ведаў. — І выпусціў з рук вяско.

Настаўнік тады ледзьве выратаваў яго.

— Ну і душа ў цябе, чалавеча, «чудзесная», — гаворыць дзядзька Васілю Пракопавічу, калі выйце і сустрэне яго на вуліцы. А больш так:

— Калі б я быў дабро, адразу пайшоў бы на дно, на паверхні, вядома ж, што трымаецца.

Знішчальная самакрытыка!

Малюнк В. ТАРАСАВА.

БЕЛАРУСКАЕ тэлебачанне нядаўна за прасіла сваіх гледачоў на прэм'еру фільма-спектакля «Збянтэжаны Саўка». Гэта — тэлевізійная інтэрпрэтацыя «жарта ў адной дзеі», як вызначыў жанр свайго твора Л. Родзевіч. У галоўных ролях выступілі цудоўныя артысты — Павел Малчанаў і Галіна Макарава. Сустрэча талентаў!

Але перш чым пачаць размову аб новай рабоце студый тэлебачання, хочацца зрабіць адно адступленне, і не лірычнае, а гістарычнае, ці дакладней — літаратурнае. Бадай, няма ў нас на Беларусі чалавека, які б не ведаў вадзвіля «Збянтэжаны Саўка». Няхітрая гісторыя пра тое, як

тыст, — характар глыбока нацыянальны, падгледжаны ў самім жыцці. З такімі трохкі нехлямяжымі, вясёлымі і дасціпнымі дзядзькамі сустракаем мы на старонках твораў Коласа і Чорнага, Бядулі і Дуніна-Марцінкевіча, Купалы і Галубка...

З першых жа кадраў, з першага з'яўлення мы пранікаемся цёплай, трохкі іранічнай сімпатыяй да героя Малчанава, да яго цяжкаватай постаці, якая ёмка пагодваецца ў такт бегу даволі-такі рабрыстай, няўкормленай кабылы, да яго дабрадушнага твару з невялікімі хітраватымі вочкамі пад бялісьмі лавейкамі і даўно няголенай шчыцю на шчоках. Не, Саўка чалавек незласлівы, а лаянка,

мужык гаспадарлівы, свайго з рук выпусціць не любіць. Гэта відаць па тым, з якой рашучасцю бароніць ён саля ад захадаў жабрака, як бурна шкадуе раструшчаны гладыш, ды і самая вялікая Саўкава ганьба — сядзенне на яйках, вынік гэтага караннага, моцнага, мужычэга. Такі цікавы, поўны выразных, яркіх фарбаў партрэт намаляваў буйны майстар менш як за паўгадзіны экраннага часу.

Вартым партнёрам Паўла Малчанава выступае Галіна Макарава. Яе Магрэта — жанчына баявая, спрытная на язык і добрая душой. Яна любіць свайго шумлівага чалавека і шкадуе яго, а на

сядзіць пад кустом і каштуе крадзея сала. Нашто спатрабілася гэтая сцена? Каб растлумачыць, што Магрэта адабрала ў злодзея свой побытак? А ці не лепш гэта зроблена ў аўтара, калі ў фінале Магрэта тлумачыць Саўку, як сала зноў трапіла дадому. Наогул Л. Родзевіч упарта супраціўляецца ўсякім даліскам і дапаўненням. Зусім не патрэбен на наш погляд, дапісаны сцэнарыстам глухі дзед. Ён з'яўляецца, бадай, для таго, каб «разбавіць» маналог Саўкі, але маналог астаецца маналогам, і з'яўленне антуражнага персанажа толькі адцягвае ўвагу гледача ад зыходу падзеі. Такая ўжо прырода добрай драматургіі. Песня Родзевіча напісана ў

НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ

І САЎКА МАЕ ГОЛАС

Прэм'ера фільма-спектакля

П. Малчанаў у ролі Саўкі.

Саўка пакаштаваў горкага жаночага хлеба, пагаспадарыў у хаце некалькі гадзін, а потым здаў свае пазіцыі грознага, незадаволенага ўсім мужа, напісана Л. Родзевічам весела, дасціпна. Ужо не адзін дзясцік гадоў ідзе гэты вадзвіль на самадзейнай сцэне, а спектакль пастаўлены на радыё паўтарыцца па просьбе слухачоў таксама вельмі часта. Праўда, не ўсе ведаюць, што Л. Родзевіч, аўтар вадзвіля — прафесіянальны рэвалюцыянер, адзін з кіраўнікоў кампартыі Заходняй Беларусі, вядомы ў партыйных колах пад прозвішчам А. Сталевіч.

Работа падпольшчыка-камуніста, безумоўна, амаль не пакідала часу на літаратурную дзейнасць. Напісаў Родзевіч не так ужо і многа. Творы яго ў асноўным распынаны па нелегальных выданнях і падпісаны па зусім зразумелых прычынах рознымі псеўданімамі. Не ўсё раўназначна ў спадчыне Родзевіча, але тое, што некаторыя яго вершы сталі народнымі песнямі, а папулярнасць «Збянтэжанага Саўкі» не слабне з гадамі, гаворыць за тое, што творчасць гэтага пісьменніка цікавая і для выканаўцаў, і для даследчыкаў літаратуры.

А тое, што папулярнасць «Збянтэжанага Саўкі» надзвычай шырокая, сведчыць паток пісьмаў на тэлебачанне. Студыя тэлебачання зрабіла добрую справу — ушанавала памяць пісьменніка-камуніста Л. Родзевіча, і дала магчымасць тысячам людзей убачыць на экраннах сваіх тэлевізараў любімы твор у выкананні майстроў беларускай сцэны.

Малчанаў у ролі Саўкі — з'ява адметная і ў агульнай плыні тэлабачання нашых беларускіх артыстаў (тэма, дарэчы, цікавая для асобай гаворкі, бо на блакітным экране многія нашы артысты стварылі вобразы значныя, раскрываючы нечаканыя грані свайго даравання), і ў творчай біяграфіі самога мастака. Саўка, якім яго малюе ар-

кая па ахажку сыплецца з рота адразу ж, як ён убачыў жонку, гэта — для блізіру. Бо так было спрадвечу, што чалавек лаяў сваю бабу, інакш і быць не можа, а то не толькі людзі, а і цюцка на двары засмяе такога гаспадара. Пагрэзлівыя тыраны проста акт самаабароны, бо Саўка трохкі пабойваецца сваёй мажонь жонкі ды і моцна любіць яе. Іменна любіць. Па аўтары Саўка ацаніў жонку ў выніку «цяжкі» выпрабаванняў, якія і складаюць аснову сюжэта вадзвіля. Пачынаецца ж дзея з рэзка антаганістычных адносін гэтай пары. Так у аўтара. Малчанаў жа паказаў нам Саўку, які ў выніку падзей толькі больш ацаніў, больш палюбіў сваю Магрэту. Вось чаму ласкавыя ноткі прарываюцца ў трыўлівым маналогі аб няясным норава непакорлівай жонкі. І словы аб тым, што «мэбцы на цэлым свеце няма такой бабы, як мая Магрэта, — днём з агнём шукай — не знойдзеш ні сярод жывых, ні сярод памершых, да раней яе прылажы, дык рана загойцца», гучаць як лірычнае прызнанне. Саўка ж зараз сам-насам і няма перад кім губляць «прэстыж», ды і ў такіх абставінах не да прэстыжу. Але апошняе — прычына другарадна.

Майстар, які дакладна і тонка адчувае прыроду народнага гумару, Малчанаў з сапраўдным бляскам праводзіць цэнтральныя, ударныя сцэны вадзвіля. Дарагога варты, напрыклад, кароткія кадры, дзе разгублены, збянтэжаны Саўка пад'ядае са стала хлебныя крошкі, і, пераконваючы сябе ў тым, што «збоку глядзячы, дык можна падумаць, што з голаду крошкі падбіраю, а я проста так, як добры гаспадар, каб не марнавалася», або сцэна выседжвання як. Тут кожны рух, кожная інтанацыя дакладна выверана. Тонкае пачуццё меры павярае артысту іграць даволі-такі рызыкуючую сітуацыю свабодна, натуральна і сапраўднаму смешна.

Саўка Малчанава — прадукт свайго часу, свайго сацыяльнага асяроддзя. Ён

эзекуцыю пайшла толькі дзеля яго ж карысці. Якую маляўнічую гаму пачуццяў іграе актрыса ў сцэне, калі, вярнуўшыся з поля, Магрэта застае Саўку ў жаночай вопратцы на кошыку з яйкамі! Тут і жах, што Саўка звар'яцеў, і шкадаванне, і раскаянне і вялікая радасць, калі высвятляецца, што ўсё абышлося добра. Роляў, падобных Магрэце, на акцёрскім вяку Макаравай давялося сыграць шмат, яны як кажуць, «кладуцца» на яе акцёрскую індывідуальнасць. Гэта правільна. Але ці не занадта часта эксплуатауюць толькі гэтую граць таленту актрысы? Пагроза штампу адчуваецца і ў гэтай рабоце: знаёмая рух, чутыя інтанацыі. Думаецца, што настала пара даручыць Г. Макаравай ролю зусім нязвычайную, нечаканую, процілеглую таму, да чаго мы прывыклі ўжо.

Зусім на кароткі час паяўляецца ў кадры артыст С. Міліцын. Наогул, цікава сачыць за працай гэтага артыста на тэлеэкране. Амаль заўсёды (калі не лічыць вялікіх ролі ў «Качах» па Гаўпмане) ён з'яўляецца ў эпізадычных ролях, але запамінаецца надоўга. Так і ў гэтым фільме.

...Амаль на ўвесь экран худы, змучаны твар, благасная міна, салодкі голас. Але вось ён зразумеў, што на двары нікога няма, што тут можна тым-сім пажывіцца. І расплюшчваецца «слэпая» вочы, цяпер яны хцівыя, хітрыя, злосныя. Борздзенька культга ён да сала, што «дрэнна ляжыць». Дварты штрыхі — і партрэт гатовы.

У Л. Родзевіча для жабрака напісана адна сцена, і гэтую сцэну, паўтараю, Міліцын іграе дакладна і цікава. Але рэжысёр Ю. Сурыкаў пашырае рамкі дзеяння гэтага персанажа і... ставіць яго ў абставіны ненатуральныя, бяздзейныя. Праз даволі вялікі прамежак часу мы зноў бачым жабрака, які

традыцыі народнага лубка. А жанр, як вядома, вымагае і адпаведнай формы вырашэння, адпаведнага рэжысёрскага ключа.

Аўтар прапануе нам умовы гульні — адкрыта гратэскавыя, неверагодныя, нават парадаксальныя сітуацыі, і таму ўпартае імкненне рэжысёра перавесці гратэск у плён бытавой камедыі помсціць за сябе. Празмерная ўвага да другарадных дэталей запавольвае рытм, жаданне, каб усё было «дакладна па жыцці» робіць зусім не смешным ярка выпісаная аўтарам сцэны, калі Саўка завяваецца ў хаце, а потым ганяецца за курыцай, якая легкадумна пакінула свой пост на кошыку з яйкамі.

Па той самай прычыне здаецца неарганічнай у спектаклі фінальная сцена, дзе Саўка і Магрэта спяваюць куплеты. Без яе проста немагчыма было б абыйсціся, каб рэжысёр прыняў тыя ўмовы відовішча, якія прапанаваны яму аўтар. Можна таму і камера А. Бычкоўскага часта бывае не вельмі выразнай, матэрыял жа дае вялікія магчымасці для фантазіі апэратара.

...Прэм'ера адбылася. Ёсць у гэтай рабоце, як і ў кожнай значнай рабоце, і здабыткі і страты. Радасна, што перамог больш. Радасна і тое, што літаратурна-драматычная рэдакцыя тэлебачання з добрай увагай ставіцца да цікавай спадчыны, якую пакінулі нам таленавітыя майстры беларускай камедыяграфіі. Будзем спадзявацца, што на блакітных экранах ажывуць вадзвілі Дуніна-Марцінкевіча, Каганца, Галубка і іншых. І зноў пойдучы па адрасе: Мінск, Камуністычная, 6 — удзячныя пісьмы ад гледачоў з усіх куткоў Беларусі.

Тамара АБАКУМОУСКАЯ.

ЛІТАТУРНАЕ аб'яднанне пры газеце... Гэта стала ўжо звыклым, амаль будзённым. А тым часам з яе, газеты, як з гасцінай страхі, адчуўшы моц сваіх крылаў, выпраўляецца ў літаратурны вырай маладая змена.

Сёння (і мяркуючы надалей рабіць гэта) мы змяшчаем на старонках тыднёвіка некаторыя творы членаў аб'яднання пры газеце «Мінская праўда».

Высокага ўзлёту вам, сябры!

Антон КРЫВІЦКІ

Як грэбень пёўня —
паўстае зара,
Нізіны цэдзяць туманоў настой.
Пайду, у царства летніх спелых траў, —
І запяе каса мая струной.
Лаўлю я луга сцішаныя гукі,
Што ні адною нотаў не грашаць.
Травой прапахнуць, сонцам мае рукі
І дабрыней напоўніцца душа.
Я скарбам гэтым мушу ганарыцца,
Як летапісец памяццю сваёй.
...Ўзіму касу, нібы ўзіму дзяніцу,
А ранак спее сонцам, чысціней.

Леў МАРОЗ

МАЦІ ПАЛІЦЬ У ПЕЧЫ

Вядром на кухні раптам прагрукоча,
То вілкамі па чыгунах шкрабне...
Ды не ад ляску адкрываю вочы —
Ад асалоды, што прыйшла ка мне.
Малым рабляюся ў бацькоўскай хаце,
Хоць трыццаць з хвосцікам ужо мне ёсць.
Мне, як малому, дагаджае маці:
Каб выпайся, каб добра еў сын-госць.
Вось і цяпер не кліча на падмогу,
Хаця вады ў вядры ўжо нестася.

Што, сын шчэ спіць? Няхай!
І дзякуй богу.
Ну, колькі трэба ёй вады тае!
І соладка ад матчынай турботы,
Ад гэтай старадаўняй пекнаты...
Ды час бяжыць, бяжыць, і без ахвоты
Ізноў становішся дарослым ты.

Ніна ГАЛІНОЎСКАЯ

ЛІСА І ЗАЯЦ

— Што майструеш, шарачок?
— Я з кары раблю бачок.
— А чаму агонь гарыць?
— Буду фарбу я варыць.
— Фарбу? Значыць, ты мастак.
Намалой партрэт, шарак.
— Не малюю я партрэты.
Не мастак я, Лісавета.
Хутка будзе ўжо зіма.
Футра белага няма.
Пабялю сваё ў рамонках,
Прасушу яго ў сасонках
І на белым снезе ўзімку,
Буду я, як невідзімка.

ВОСЕНЬ

Неба цёмнае і злое.
Пэўна, сонца выхадное.
Дзе ж яно адпачывае,
Можа, ў лесе дзе гуляе?
Можа, збілася з дарогі
І чакае дапамогі?
Крыкні, сонейка, а-а-у-у!
Я табе дапамагу.

ДАЎНО я не быў на муроўных лугах маленства. Не чуў, як пад раніцу пакаюць у садах першыя вінныя яблык, як уздымае ад іх зямля; не бачыў, як пад хатаю і садам выпявае маладзік, як празубліваюцца ў сутонлівай смуге далёкія вясчэрнія зоры... Калі хваля ўспамінаў захліствае мяне, у думках я вяртаюся ў сваё маленства. Блакіт росных, зіхотных ранкаў, высокае чыстае неба, вёска Палядкі на хат сорок і вуліца, — шумлівая, неўтаймаваная ранкам, з бясконца раз-

Алесь РАМАНЕНКА

АПАВЯДАННЕ

літай, маладой песняй, якая шырока кацілася на разлегласць палаткаў, аціхала, забытвалася ў павуцінна-сіняй смуге прасторы. І чамусьці заўсёды згадваецца Ганна, з тужлівай, няўціхнай песняй, з адзіным увечары раскасістым голасам.

Помніцца: быў малы. І такіх нас было шмат у вёсцы, як і тых высаджаных каля кожнай хаты пышных, зеляніковых бяроз з салодкім — не адравацца — мядовым сокам. Бярозы хутка шуганулі ўгару, акрылілі шумлівым веццем стрэхі, — і вёска здалёку нагадала зялёны востраў. Дык вось, пад навясью гэтай бярозавай зялёны, аж пад самы Кібірскі лес, на той канец вёскі ў свае стрыечнай сястры Агапы жыла яна, Ганна — увішняя і вясёлая ў маладосці дзяўчына. Сястра яе неўзабаве выйшла замуж, абнідалася, абсыпалася дзецьмі — і ні ў людзі, ні за людзі... Затое Ганна не ведала вольнай часіны. Пеклася ўвесь дзень. А вечарам, калі сунімецца, аціхае вецер і на вясковых дарогах ападае падняты

коламі пыл, яна птушкай ляцела да свае любай сяброўкі Параскінай Ліды. Прыхарошвалася перад невялікім, купленым Лідаю ў мястэчку, люстэркам з адным неўтаймаваным жадааннем: пайсці, пабегчы на танцы аж за тры кіламетры ў вёску Горкі. Там уцеха!.. Там надзея, радасць!.. Хтосьці падыдзе і яе, як самую гаманкую, вясёлую, запрасіць на цікі і павольны вальс або на імкліваю — не згледзець — увішнюю польку. Закахасца ў яе, палядкоўскую прыгажуню. Будзе праводзіць вёскаю, абуджаную пегушынымі галасамі. А потым будзе песня. Шчаслівая, нястрымная пад бляклымі зорамі раніцы!.. От, дзе яна, дзявочая радасць і захваленне!..

Наша хата стаяла побач з Параскінай, і я часта лётаў туды, бо ў мяне быў самы найлепшы і блізкі сябар, смелы, адважны Андрэйка. Мы часта цікавалі, як дзяўчаты хораша прыбіраліся перад тымі неведомымі нам танцамі, на якія таксама карцела нам злётаць. Але дзяўчаты нас не пускалі і пацяшаліся:

— Жаніхі!.. Закакаліся іх нявесты!
Андрэйка бычыўся і рашуча заяўляў:

— Не пусціце — самі прыбяжым!
— Я табе прыбегу! — ківала на яго пальцам Ліда. — Толькі ўздумай. Танцор!.. Успееш яшчэ!..

Можа і праўду тады яны гварылі, што ўспеем яшчэ, але мы не суніма-ліся, і вечарамі, хаваючыся за кустамі калючага агрэсту, з вялікай зайздрасцю праводзілі дзяўчат вачыма. Як нам хацелася тады патрапіць на гэтыя танцы!.. А дзяўчаты, як бы нам на злосць, кацілі полем бясконца вясёлыя, імпатныя песні. А то часта ўначы, ледзь не пад самы світалыны, з яшчэ зярністымі зорамі ранак, я чуў праз сон іх прыхопленыя хрыпам і зморай запозненыя галасы. А назаўтра, не спазніўшыся, заўсёды шустрыя і дзябелыя, як усё роўна не было тых заліхваціх да самай раніцы-танцаў, яны ў гурбе з дзяўчатамі беглі на поле...

Але вось адзін выпадак глыбока жапаў у маю дзіцячую памяць...

Надыходзіла пара, калі ад лагоднае цеплыні падсыхаў на агародзе леташні бульбоўнік. Мы, малыя, скідавалі яго віламі ў кучу і палілі. Пахла дымам, смажанай, перамерзлай бульбаю, пахла вясною... Сонца перад сунішам, каб схавалася за ўзгорак, цікаўна глядзелася на востраў нашай зялёнай вёскі і пеціла нас сваімі халаднаватымі, але лагоднымі промянімі. І вось у гэтую пару я ўпершыню глыбока, па-асабліваму ўчуў Ганнін голас. Яна вярталася з поля і спявала тады яшчэ новую, мала каму вядомую, з трохі прыгоным смуткам, але раздольную і шырокую, як само мора, матроскую песню:

«Прощай, любимый город!..»

«НЕ ХАДЗІЦЕ, ДЗЕЦІ, У АФРЫКУ ГУЛЯЦЬ...»

- БЕГЕМОТ У ІРЖАВАЙ СКРЫНІ. АСЦЯРОЖНА, ДЗЕЦІ!
 ДА ЖЫВЁЛЫ — НЕ ПА-ЛЮДСКУ. ТОЛЬКІ ДЛЯ ДАХОДУ.
 А МІНЧАНЕ ЧАКАЮЦЬ...

вельмі ўражлівы, народ, які тонка ўсё адчувае і хутка пераймае як добрае, так і, на жаль, дрэннае.

Не ведаю, ці пачэрпнуць школьнікі якія-небудзь веды з гэтага «жывога падручніка» (у зварынец яны экскурсывода, усё звесткі — на шылдачцы, якая паведамляе, што, скажам, белы мядзведзь жыве на поўначы), але што тут яны не навукача беражліва, ласкава, спагадліва ставіцца да жывой прыроды — ясна.

На вачах публікі, а гэта, паўтараю, у асноўным дзеці, звароў б'юць, на іх крычаць. Калі мы гутарым з намеснікам дырэктара, яна, зірнуўшы ў акно, раптам успочыла і закрывала: «Ах, нягоднік, я яму... зноў б'е дзікабраза. Днямі да крыві збіў, а цяпер зноў...» Я зірнуў у акно — нейкі чалавек, акружаны дзятвай, заўзята шураваў кіем у клетцы, у якой мітусіліся два зваркі.

— Гэта супрацоўнік зварынца?
— А то ж. П'яны, — каменціравала Л. Фралова, дадаўшы некалькі сакіравітых эпітэтаў.

Я пацкавіўся, што за людзі працуюць у зварынца? Лідзія Яўгенаўна махнула рукой:

— Каго адусюль выгналі, да нас ідзе. Абібок, п'яныцы. Вуль зарплату выдавалі тры дні назад, а і сёння яшчэ не прасохлі. Звольніш, дык цябе лаюць, чаму цякучка кадраў...

Намеснік дырэктара не перабольшвала. Па тэрыторыі зварынца сап-

раўды бадзяліся падазроныя з выгляду асобы з апухлымі тварамі, у брудным пакамячаным адзенні. Спачатку я думаў, што яны сюды заблудзілі з вуліцы — побач Камавоўскі рынак — аказалася — служыцелі зварынца. Бедныя звары.

У некаторых краінах існуюць таварыствы аховы жывёлы. Чамусьці ў нас пра іх пішучы з іроніяй. Дарэмна. Такое таварыства — а яно мае пэўныя правы і паўнамоцтвы — мабыць, хутка б спыніла такі здзек з жывёлы. Зноў паўтараю, зварынец, як кожнае відовішча, нясе пэўны выхавальчы зарад. І я не ўпэўнены, што хлапчаны, вярнуўшыся дадому, не пачне лупіцца сабаку, што дагэтуле адіраўся ў двары, або не разбурыць птушынае гняздо.

Гэта ўсё не так бяскрыўдна, як здаецца ў першы момант. Жорсткасць, яна вельмі хутка прыліпае. Не заўважыш, як стане рысай характару.

Не ўцяплю, нагадаю адну жудасную гісторыю. Два гады назад мне давялося пісаць пра збойства групай падлеткаў таксіста. Я пазнаёміўся з сем'яй, дзе жылі і выхаваліся збойцы, з іх суседзямі, аднакласнікамі. Пра завадатара злачынцаў — Каранеўскага, які спакойна стрэліў вадзіцелю ў галаву, расказаўлі, што ён наводзіў жах на ўсю вуліцу сваімі экзекуцыямі над кошамі. Зловіць кошку і тут жа на вачах ва ўсіх дупіць варочнай пятай.

Выпадак, вядома, выключны. Але не пастолькі, каб яго зусім выцінуць з

памяці. Я не веру, што з дзіцяці, якое здзекуецца з жывёлы, вырасце харошы, гуманны чалавек.

Але вернемся зноў у злашчасны зварынец. Бяда яшчэ і ў тым, што ён не выключэнне з правіла. Тое ж самае, ці амаль тое самае было і ў тых перасоўных зварынцах, што прызджалі ў Мінск і іншыя гарады рэспублікі раней. Такіх зварынцаў, або як іх гучна называюць у дакументах — «заалагічных цыркаў» у краіне трынаццаць. Яны вандруюць з горада ў горад па складзеных Галоўным упраўленнем цыркаў маршрутах.

«Наш», напрыклад, зімаваў у Фрунзе, а ў Мінск перабраўся з Віцебска. Не ведаю, якая была пачатковая задума, мо гэтыя зварынцы арганізаваліся і з самымі добрымі намерамі, але факт, што цяпер яны ператварыліся проста ў сродак выкачкі грошай. Уваходны білет — 40 капеек для дарослага, 20 — для дзіцяці — даражэйшы, чым у стацыянарных заапарках. Невыпадкава Л. Фралова пахвалілася, што іх зварынец летася даў 230 тысяч рублёў чыстага даходу.

Можа скласціся ўражанне, што аўтар нататкаў наогул супраць зварынцаў. Не, ён супраць калтурных зварынцаў. У гэтай сувязі хочацца нагадаць пра пытанне, якое «Літаратура і мастацтва» ўзімала два гады назад — настаў час мець у Мінску свой стацыянарны заапарк. Мінск амаль адзіная сталіца саюзнай рэспублікі, дзе такога заапарка няма.

У двух словах гісторыя пытанія такая: 30 чэрвеня 1966 года рашэннем Мінскага гарвыканкома была прынята пастанова за № 157 аб будаўніцтве заапарка. Праз год планавалася заданне разам з загазам на падрыхтоўку праектна-каштарыснай да-

«Па вуліцы слана вадзілі...» Няўжо вандруюныя, або як іх цяпер называюць перасоўныя зварынцы маюць такую даўнюю гісторыю? Л. Фралова, намеснік дырэктара зварынца, які цяпер у Мінску, прымае жарт: «Мо і так». А пасля ўжо сур'ёзна гаворыць, што зварынец — вельмі карысная рэч. Хаця б, як дапаможнік для школьнікаў. Скажам, раней Юра, Пеця бачылі слана ці бегемота толькі намалёванага, ведалі пра іх з расказаў настаўніцы, а зараз, калі ласка, прыходзіць і глядзі, які гэты бегемот жывы...

Праз ацонца канторы бачу, як чародка школьнікаў з засяроджанымі тварамі рухаецца ўздоўж клетак. Вось яны падыйшлі да вальвера, дзе ў іржавай жалезнай скрыні, напоўненай цэлай вадай, відна чорная спіна бегемота. Як па камандзе дзеці заціскаюць цапы...

Скажам адразу, нічога, акрамя прыкрасці, цяжкага асаду на сэрцы пасля наведвання гэтага зварынца не застаецца. Усё тут, пачынаючы ад традыцыйнай глухой агароджы, аздобленай экзатычнымі «скарцінкамі» з жыцця звароў — плёнам фантазіі не вельмі дасведчанага ў геаграфіі і эвалюцыі малюваў — і канчаючы абшарпанымі, выпцывымі тлумачальнымі шылдачкамі на іржавых, брудных клетках, у якіх марнуецца звары, вылікае ўнутраны пратэст.

Тут усё ад старога балагана, дзе галоўны клопат быў — заманіць публіку. А там як выйдзе...

Нас не можа не турбаваць гэта, бо галоўным «спажывцом» у дадзеным выпадку з'яўляюцца дзеці — народ

ХАЧУ БЫЦЬ ДЫРЭКТАРАМ...

«Паважаная рэдакцыя!»

Вельмі прашу дапамагчы мне разабрацца вось у чым. На маю думку, работнікі Мінскага абласнога ўпраўлення культуры парушаюць прынцыпы падбору і расстаноўкі кадраў. Яны рэкамендуюць на пасаду інструктара-масавіка Дома культуры В. Пацыенку, чалавека, які не карыстаецца аўтарытэтам сярод моладзі горада...

М. БАРАШ,
дырэктар Маладзечанскага гарадскога Дома культуры.

рычна адмовіўся і тут жа тэлеграма ў Маскву: «Памаім пісьме нічога не зроблена».

Адтуль пішуць: «Не будзеце вы супраць, таварыш Пацыенка, калі мы ваш пісьмо накіруем ў Мінскі аблвыканком? — «Згодзен», — тэлеграфуе Пацыенка. У аблвыканком ідзе пісьмо-прасьба з рэдакцыі памагчы чалавеку. З аблвыканкома — строгая дырэктыва: у п'ятніцу тэрмін даць Пацыенку работу.

Загадыкам гарадскога аддзела культуры ў Маладзечна ўжо працавала Т. Сяргеева. Выклікала яна Пацыенку і кажа:

— Вось вам тры месцы работы — выбірайце...

— Не, гэта мне не падыходзіць.

Абласное ўпраўленне культуры прапанавала Пацыенку пасаду рэжысёра народнага тэатра ў Слуцку або ў Старых Дарогах. Адмовіўся.

Не хочам ехаць з Маладзечна. Тут бацькі. Тут уласны дом, агарод... Хачу працаваць у ДOME культуры...

Спраўды, чаму не ўзяць чалавека? Гэта ж проста знаходка! І ў ансамблі запявала, і ў народным тэатры вядучы акцёр. Гэта меркаванне я выказаў кіраўніку Маладзечанскага народнага ансамбля песні і танца Іосіфу Сушко:

— Не зусім так. Я, напрыклад, не ўпэўнены, што Пацыенка, працуючы ў ДOME культуры, будзе хадзіць на рэпетыцыі, выступаць у канцэртах. Ён можа сказаць: «Я інструктар-масавік, ансамбль і тэатр не мая справа...» Нейкі прыехаў у Мінск на канцэрт. Перад гэтым Пацыенка прапусціў некалькі рэпетыцый, таму запяваць я паставіў другога чалавека. «Ах так, я выступаць зусім не буду» — Пацыенка дэманстрацыйна зняў сцэнічны касцюм і пайшоў у залу.

— Ён можа адмачыць і не такое, — уступае ў гаворку старэйшы ўдзельнік народнага тэатра, паважаны ў горадзе чалавек Андрэй Барысавіч Караткевіч. — Летась мы рыхтавалі спектакль па п'есе Штэйна «Паміж ліўнямі». Пацыенка ўзяўся выконваць адну з галоўных роляў. І атрымлівалася добра. Звольні чалавек, нічога не скажаш. Яму нават плацілі нейкія грошы, каб ён толькі хадзіў. А калі трэба было здаваць спектакль, літаральна перад генеральнай рэпетыцыяй ён узбрыкнуў: «Не буду, давайце штатную пасаду». Усе прасілі — не пайшоў, упёрся, як бык. Давялося рэжысёру самому выконваць гэтую ролю. Вядома, артысты нашы разлаваліся: «Каб нагі яго больш не было ў тэатры!»

І пасля гэтага Пацыенка ўсё-такі настойліва імкнуўся ў Дом культуры.

— На заводзе цяжка кіраваць мастацкай самадзейнасцю. Там зрабі ды пакажы, інакш грошай не заплацяць. А ў ДOME культуры вальней, — выціраючы хусцінкай слёзы, раскажвала Тамара Пацыенка. — Валянцін такі здольны чалавек, і ніхто яго не хоча зразумець. Вось вы пагаворыце з

ім і самі пераканаецеся...

Такая размова з ім адбылася на другі дзень, але пра яе потым.

Мяне заінтрыгавала адна дэталі: кіраваць калектывам цяжка. Там — зрабі ды пакажы. А што, цікава, зрабіў, што паказаў Пацыенка? Ён жа працаваў у многіх месцах. Вось як адказалі на гэтае пытанне:

В. Андрухін, дырэктар млынакамбіната:

— Пацыенка? Ніяк сябе не праявіў. Мы і людзей самі збіралі на рэпетыцыі. Усе роўна нічога не атрымалася. Вымушаны былі адмовіцца ад яго паслуг.

А. Нядзелька, намеснік дырэктара гарадскога прафесійнальна-тэхнічнага вучылішча:

— Нічога добрага пра яго сказаць не магу. Блукаў з кутка ў кутка. Паміж іншым, добра ведае Кодэкс законаў аб працы. Патрабуе немагчымага, каб нічога не рабіць і атрымліваць грошы.

Дык вось чаму не захацелі ўзяць Пацыенку ні ў раённы, ні ў гарадскі дамы культуры!

А зараз пра размову з самім Валянцінам. У пакой увайшоў высокі, здаровы мужчына, як кажучы, у самым саку. Пацыенку трыццаць пяць гадоў. Узрост сталасці. Самы час чалавеку працаваць з поўнай аддачай усіх сіл — маральных і фізічных.

— Я зараз дзетак выходваю. Працую ў піянерскім лагеры. Гэта да восені. А потым, не ведаю, што буду рабіць... Вось ужо год пішам з жонкай скаргі. І ніхто не хоча памагчы. У мяне во такая тоўстая, як гэты альбом, кіпа папер. Відаць, трэба сабраць іх ды і паслаць у Міністэрства.

Доўга гаварыў Пацыенка. Выслушаў я яго ды і кажу, што, пэўна, ён кепска сябе зарэкамендаваў. І тут Пацыенка і яго жонка (яна неўзабаве прыйшла ўслед за ім) рынуліся ў атаку:

— Вы гаварылі толькі з тымі, каго параілі ў аддзеле культуры, а вы спытайце ў кааператывым тэхнікуме, дзе я працаваў апошнюю зіму, там мяне ведаюць добра.

Званю ў тэхнікум. Яго дырэктар В. Малянковіч адказвае: «Пацыенка можа працаваць, здольнасці ў яго ёсць. Нейкі праваў у нас цікавы вечар. Але ўвогуле зрабіў вельмі мала. І шчыра кажучы, чалавек ён гультаяваты. І дужа ганарысты».

Вось што ўяўляе сабой Пацыенка — прэтэндэнт на пасаду дырэктара гарадскога Дома культуры. Мабыць, моў рацыю Бараш, калі адмовіўся прыняць яго на работу. Але Барашу трэба было паехаць у абласное ўпраўленне, даказаць, што загад на Пацыенку памылковы, яго трэба адмяніць.

— Я разнерваваўся, не паехаў. Самі палічыце: прызначылі дырэктарам, а праз два месяцы я раптам стаў выконваючым абавязкі. Дзе ж логіка? І тут новы загад—звольніць...

Праўда, Бараш яшчэ працуе, хоць загад аб яго звальненні падпісаны месяц назад.

— Я лічу, што Бараш яшчэ не дарос да такой пасады. Таксама, як і Пацыенка, — выказаў сваё меркаванне начальнік Мінскага абласнога ўпраўлення культуры В. Васільеў. — Бараш гарачы, нявытрыманы таварыш.

Магчыма, гэта так. Але, калі ўжо Бараш паставілі дырэктарам, дык дайце час паказаць сябе. Ён працаваў, па сутнасці, адзін месяц. Потым быў на сесіі ў інстытуце, а калі прыехаў, то ледзь паспяваў чытаць загады. Ну, няхай Бараш не выканаў аднаго распараджэння. Дык пацікаўцеся ж, разбярэцеся — чаму? А потым карайце.

Загад ад 15 ліпеня быў не толькі паспешлівы, але і юрыдычна не зусім правільны. Калі абласное ўпраўленне культуры прызначае чалавека на пасаду дырэктара, дык ён ужо ёсць дырэктар, а не выконваючы абавязкі. Што гэта так, пацвердзіў начальнік ўпраўлення кадраў Міністэрства культуры БССР А. Дамасевіч. Далей. Загад у нейкай ступені крыўдзіў і кіраўніка гарадскога аддзела культуры Т. Сяргееву: не паспела яна паехаць у адпачынак, як без яе ведаму здымаюць дырэктара Дома культуры і тэрмінова шукаюць новага. Мякка кажучы, гэта не зусім тактоўна.

Маладзечна — горад багатых культурных традыцый. Там шмат калектываў мастацкай самадзейнасці, слава некаторых з іх гучыць на ўсю краіну. На плечы дырэктара гарадскога Дома культуры кладзецца вялікая адказнасць. І таму на гэтай пасадзе павінен быць высокакваліфікаваны спецыяліст, арганізатар, сапраўдны энтузіяст культуры. Мы не бярэмся катэгарычна сцвярджаць, што Бараш адпавядае сёння ўжо ўсім гэтым якасцям. Мне даводзілася чуць у Маладзечна тэля меркаванні: Бараш не кепскі спецыяліст, скончыў Магілёўскае культасветвучылішча, сем гадоў працуе ва ўстановах культуры, вучыцца завочна. Гаварылі і пра тое, што чалавек ён гарачы, нявытрыманы. Што ж, кадры трэба расціць, выходваць. Але не толькі загадамі аб звальненні.

Не ведае Бараш, колькі пратрымаецца ў такой сітуацыі. Хоць ён ужо сапраўды «выконваючы абавязкі», але стараецца, працуе. Ездзіць з агітбрыгадай па раёне, гуртуе сілы ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці.

А Пацыенка? Піша. Не паспеў я вярнуцца з камандзіроўкі, як рэдакцыя атрымала скаргу:

«Разбор майго пісьма карэспандэнт зрабіў не зусім аб'ектыўна. Ён пачаў збіраць матэрыял у тых, на каго мы пісалі, а потым ужо гаварыў са мной».

Яму нават і не ў галаве, што я ездзіў разбіраць пісьмы Бараша, а не Пацыенкі. Так распусіўся, што ўжо не памятае, куды разаспаў свае «творы».

Уся гэта гісторыя не вельмі прыгожая, але павучальная. У ёй няма яшчэ эпілога, і мы спадзяёмся, што яго дапішуць тыя, хто павінен клапаціцца аб росквіце культуры ў Маладзечна.

Л. ЛЯВОНАУ,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».

КРАТКА пра сутнасць гісторыі, 14 мая гэтага года Мінскае абласное ўпраўленне культуры прызначыла на пасаду дырэктара Маладзечанскага гарадскога Дома культуры Мікалая Бараша, які раней працаваў метадыстам ў Маладзечанскім міжраённым ДOME народнай творчасці. Месяцы праз паўтара ўпраўленне культуры рэкамендавала Барашу прыняць на пасаду інструктара-масавіка Валянціна Пацыенку. Бараш з гэтым не згадзіўся.

Пятнаццатага ліпеня на свет з'явіўся такі загад абласнога ўпраўлення культуры: «выконваючага абавязкі дырэктара Маладзечанскага гарадскога Дома культуры Бараша на пасадзе дырэктара не зацвярджаць. Выконваючай — абавязкі загадчыка Маладзечанскага гарадскога аддзела культуры т. Лукіной унесці ў абласное ўпраўленне прапанову аб дырэктары ГДК».

Неўзабаве з'явіўся новы загад: за невыкананне распараджэння абласнога ўпраўлення культуры звольніць Бараша з работы. А Пацыенка напісаў заяву: прашу прызначыць дырэктарам Маладзечанскага ГДК.

Заўважым адну дэталі: Бараш і Пацыенка некалі сябравалі, завочна займаюцца ў Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце, нават у адной групе. І раптам такі паварот.

— Не мог я прыняць Пацыенку на работу ў Дом культуры. Чалавек ён здольны, але... Усе ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці супраць. Як буду глядзець ім у вочы?

Чаму ж Пацыенку так настойліва рэкамендуюць на работу ў Дом культуры, а ён сам асмеляў да таго, што калі не ўзялі інструктара, дык захацеў стаць дырэктарам?

Гісторыя гэта пачалася на многа раней. З леташняй восені Пацыенка і яго жонка Тамара пачалі пісаць скаргі. Яны засыпалі імі абласныя арганізацыі, рэдакцыі мінскіх і нават цэнтральных газет. І вось ужо год у Маладзечна ездзяць прадстаўнікі, цэлыя камісіі. А муж і жонка ўсё пішуць. Бо пасады, якія прапануюць Валянціну, яму не па душы. Кажучы, што ён дзейнічае па прычыне: патрабуў немагчымага, атрымаеш максімум. І ён патрабуе.

Перада мной копія скаргі, напісаная ад імя жонкі. Вось што пісала Тамара: «Мая прафесія далёкая ад культуры, я медыцынская сястра, але мастацкай самадзейнасцю захапляюся з дзяцінства. Праўда, вось ужо год не хаджу на рэпетыцыі ансамбля і не таму, што перастала любіць песню. Не, мяне вельмі цягне на рэпетыцыі, і калі іду з работы міма Дома культуры, сустракаю ўдзельнікаў ансамбля, становіцца крыўдна. Крыўдна таму, што мяне не могуць і не хочуць зразумець, не хочуць памагчы. Мой муж — актыўны ўдзельнік ансамбля. Увесь час быў салістам, а ў спектаклях народнага тэатра выконваў галоўныя ролі. Але ён без работы. Мы часта звярталіся да загадчыка гарадскога аддзела культуры т. Сурліна. Ён абяцаў, але на работу так і не прыняў...»

Каго не кране такое пісьмо? Гэта ж недарэчнасць! Звяртаюць талентаў чалавек, не даюць разгарнуцца. Да скаргаў Пацыенкі ўсюды аднесліся з вялікай чужасцю. На абласное ўпраўленне культуры напіралі з усіх бакоў. Аб гэтым сведчыць пераліск Пацыенкі з адной цэнтральнай газетай. З рэдакцыі скаргу пераслалі ў абласное ўпраўленне культуры з просьбай памагчы Пацыенку. Яму адразу прапанавалі ўзначаліць тэатральны калектыў на адным з заводаў. Ён катэга-

што мяне гады ўзварушыла, абудзіла, і я сам не ведаю. Аднак гэтал песня і той далёкі вясёры голас выпраменьвалі з майго сэрца нейкія дзівосныя, поўныя шчырасці, цеплыні, паучыці. Я нейкі па-новаму зірнуў на свет, на сваё маленства, на яе, ганіну, спелую маладосць. І было дзіва — я ўбачыў тое, чаго раней не заўважыў. Хоць Ганна была першая на танцах, але, як прыкмеціў я, шчасце яе абыходзіла. Сяброўка яе даўно сустраля хлопца, і цяпер яны абое ў маладым захапленні праводзілі вечары. А Ганна пазірала на іх і зайздросціла. Пільнавалася тое ніяк не прывыклай цяпер для яе прымаўкі: «Дзе двое — там грэці лішні». Аднак яна не расставалася з думкаю: яшчэ пахадзіць на танцы з Лідаю. Ганна ведала, што расставанне з сяброўкай — расставанне з маладосцю, і таму яшчэ спрабавала ўгаварыць Ліду, каб тая пачакала і не спыталася выходзіць замуж, пакуль яна, Ганна, таксама не знойдзе сваё шчасце. Ды Ліда яе зашмунцала:

— Хопіць гуляць, Ганначка!.. Пайра!

І сапраўды наставала пара... Праходзіла маладосць. І Ганна гэта адчувала. Яна ўжо больш не турбавала сваю сяброўку і адна хадзіла на танцы ў тыя няблізкія Горкі. Хто вінаваты, што яе абмінула шчасце! Хто вінаваты, што яна засталася адна!..

На сяброўчым вяселлі Ганна была шчыра ў танцы, задумлывая ў песнях. Не мінала ніводнага вальса. Пад вясковы галасісты гармонік, пад звонкі, вясёлы бубен — аж любя паглядзець — выбывала чачотку. Здавалася, у гэтых нястрымна вясельных танцах яна назаўсёды хацела ўтаніць свой горкі дзівочы роздум па колішній, нядаўна выгулянай і так хутка — аж не верыцца — выспелай маладосці.

Пасля таго шумлівага і пакутлівага для яе вяселля, Ганна яшчэ спрабавала хадзіць на танцы...

І дзіўна, ніхто не мог пакапіцца на яе вясёлую, няўрымсліваю маладосць...

А гады ішлі...

Неўзабаве некуды ў свет выехала яе сяброўка, а потым і мы падраслі і, як тыя птушаняты, выпырхнулі з роднага гнязда.

Мінула шмат год.

...Даўно я не быў на росных сцежках маленства, не чуў, як бухаюць аб дол вінныя яблыкі... Але, калі ў думках вяртаюся ў сваё незабыўнае маленства, я найперш чамусьці чую звонкі і чысты, як сляза, голас, і мне ўсё яшчэ здаецца, што Ганна і цяпер спывае тую самую далёкую, як бы назаўсёды адплытую ад берагоў яе маладосці, матроскую песню: «Прощай, любімы горад!»

кументыцы было перададзена Інстытуту «Мінспраект». Л. Пагарэлаў, кіраўнік архітэктурна-канструктарскай майстэрні № 2, калектыву якой было даручана праектаванне зааада, выязджаў у ГДР, дзе пабыў у трох буйнейшых заапарках, зрабіў мноства накідаў, фотаздымкаў, якія б маглі дапамагчы ў рабоце над будучым праектам.

Пачатак будаўніцтва быў прызначаны на 1968 год, потым адсунуты ўжо на 1970.

Два дні таму я пацікавіўся, як абстаць справы. Адзін з аўтараў праекта Л. Соскін паведаміў, што праекціровачныя работы закансерваваны з-за адсутнасці сродкаў:

— А шкада, — з сумам сказаў Леў Аляксандравіч, — мы знайшлі цэлы шэраг унікальных рашэнняў тэмы. Праект распрацоўваўся так, што будаўніцтва заапарка не патрабавала б адразу вялікіх капіталаўкладанняў. Яго можна было адкрыць пры самых мінімальным затратах, а пасля, з цягам часу, з улікам наяўных сродкаў, дабудоваць чэргамі, каб праз пэўны час давесці заапарк да ўзроўню сучаснага класа.

Значыць, з заапаркам, як бацьце, прыйдзеца пачакаць. А пакуль будзем задавальвацца вандруўным? Не. Як гэта ў Карнея Чукоўскага: «Не хадзіце, дзеці, у Афрыку гуляць...»? Асабліва, пакуль «куточак Афрыкі» ля Камароўскага рынку ў такіх руках, пакуль там такі парадзі. Ніякай радасці ад гэтай блізкасці з жывой прыродай дзеці не атрымаюць. І любіць жывёлу яны там таксама не навучацца. А такая любоў — з ліку пачуццяў, якія робяць чалавека моцным і высакародным.

М. ЗАМСКІ.

Савось АВОСЬ

ДЗЕ ПЕГАС ПАСЕЦА?

Рэпартаж з Алімпа спецыяльна для «ЛіМа».

ХІБА Ж ДРЭМЛЮЦЬ КАНСУЛЬТАНТЫ?

(Праца — не гульня ў фанты)

Пенсійныя дзяды
Успамінай шлюць пуды.
Хай пуды —
Такой бяды!
Шлюць дзяды
Гады — ў — рады.
Прачытайшы два абзацы,
Можна ў момант развязацца.
«Не спроцьне чалавецтва —
Адаміце ў выдавецтва!»
Адказаць зайжды не позна.
Там, дзе прозна,
Не завозна.
Трэба пісьмы інтарэс
Прачыць да паэтэс!
Драматургаў тут не лаюць —
У тэатры адсмляюць.

Пішаш пра дзяцей, пра школку, —
Есць «Бярозкі»,
Есць «Вясёлкі»!

Прайда, клопаты,
Калі
Юбілей Махтум-Кулі
Ці Прыходзіць — пяцьдзсят
(Рад ацэнку ўчыць сабрата!).

Думаюць,
Не спяць у шанку.
Пішучь тэкст,
Кладуць у папку.

Кансультанты не лютуюць,
Кансультанты кансультуюць.

Аўтар малады,
Ды ранні,
Сам
Рэдакцыя тараніць!

Працяг. Пачатак у мінулым нумары.

У СВЕЦЕ МУЗ

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

У ПЕРАПЫНКУ на семінары пачынаючых літаратараў ён падышоў да мяне і па-сяброўску спытаў:
— Ты не «хварэш» футболам?
— Ды як табе сказаць. Каб занадзіць...
— Ну і добра, — рашыў ён. — Вось табе рубель і дваццаць капеек, вазьмі мне білеткі на стадыён.
— Але ж ты таксама можаш купіць.
— Для сябе — так, але ў мяне, саумееш, дзяўчына... А даюць толькі адзін.
— Ну, добра, — згадзіўся я.

У мяне не было дзяўчыны, дык чаму б хлопца не вырчыць. Праўда, да гэтага я яго ўжо вырчыў аднойчы. З-за гэтай самай дзяўчыны ён у першы дзень семінара пачынаючых выдаткаваў усе камандзіровачныя. Папрасіў заплаціць за яго ў сталойцы за абед і ў дадатак пазычыў яшчэ пару рублёў на вярчу і кіно з той самай дзяўчынай.

У сем гадзін вечара ўсе балельшчыкі пайшлі на стадыён. У горадзе рабілася нешта неверагоднае. Трамвай, аўтобусы, метро былі забіты балельшчыкамі. На кожным кроку пыталіся:
— У вас няма лішняга?..

Мне было прыемна, што я ў такую цяжкую хвіліну вырчыў хлопца. Недзе цяпер ён ужо сядзіць на стадыёне з дзяўчынай, і яму не трэба бегачы і пытаць: «У вас няма лішняга?»
Я пагуляў з гадзіну па го-

радзе. Вечар быў цудоўны. Надыхаўся свежым паветрам, захацелася есці.

Заходжу ў рэстаран. І што бачу: за столікам сядзіць мой прыяцель-пачынаючы з дзяўчынай. На стале выпіўка, закуск.

Адно крэсла ля стала не занятае. Падыходжу.

— Ты не на футболе?
Пачынаючы цісне мне чаравікам нагу і міргае —

падышоў хлопец.

— Дазвольце? — запрасіў ён Лілю.

Ліля глянула на майго сябра-пачынаючага. Той важна кінуў:

— Бадай, патанцуй. Мы пагаворым аб пісьменніцкіх справах.

Як толькі адкрытыя плечы Лілі папылілі ад стала, мой сябар-пачынаючы, заікаючыся, папрасіў мяне:

маўляў, маўчы.

Маўчу. Сядоу. Бачу, мой прыяцель-пачынаючы збянтэжаны

— Пазнаёмся, Ліля. Дзядзька яе працуе ў буйным часопісе, — знаёміць ён мяне з дзяўчынай і дадае, кінуўшы ў мой бок. — Таксама пісьменнік...

Я хацеў запытаць, — які я там пісьменнік, змясціў пару апавяданняў у раённай газеце! Але ў гэты момант адчуў на сваёй назе нагу прыяцеля-пачынаючага.

На шчасце майго сябра зайграла музыка. Да стала

— Коля...

— Мяне клічуць Барысам.

— Ах, прабач, Барыс... Прашу цябе, не выдавай. Ведаеш, я крыху прыхлусіў. Дзядзятка, саумееш, надта ж падабаюцца пісьменнікі. Яны гатовы аддаць усё...

— Ну, хай сабе. Толькі мяне не ўзводзь у ранг пісьменніка.

— Кінь, Коля...

— Барыс.

— Прабач, Барыс. Сёе-тое ты ж надрапаў. Навошта гэта сціпласць?

Я глянуў на застаўлены стол.

— Гэта яна цябе так частуе як пісьменніка?

— Чаму, у мяне ёсць свае грошы.

— Адкуль?

— Ён усміхнуўся:

— Эх, ты, а яшчэ пачынаючы... Я, саумееш, загнаў білеты на футбол. Ганарарчык, павінен табе сказаць, большы, чым у райгазете. Толькі маўчы. Па 15 рублікаў за білет. З рук вырвалі. І ўжо калі табе шчыра сказаць, мне яшчэ сёй-той з пачынаючых уступіў білет. Словам, вырчылі. Так што мы можам пасядзець.

— Навошта ты гэта зрабіў? — абурўся я. — Ты ж ведаеш, з якімі цяжкасцямі для ўдзельнікаў нашага семінара дасталі білеты. Гэта агідна.

Мой прыяцель-пачынаючы адразу ж працверзіўся:

— Пачакай, пачакай, не лезь у бутэльку, — пачаў апраўдвацца ён. — Справа ж у тым, што я хачу напісаць апавяданне «Балельшчыкі», у двухкості. Саумееш, мне самому хацелася адчуць гэту, як ты кажаш, агіднасць. Вось як такі спекулянт губляе сумленне і нажывае грошы, каб пагуляць... Жыццё, жыццё, саумееш, трэба ведаць... І апавяданне будзе — во!

— Ну, ведаеш, — сказаў я, устаючы з-за стала. — Не з гэтага ты пачынаеш.

— Ну і валяй, — разлаваўся мой прыяцель-пачынаючы. — А я яшчэ адракаментаваў цябе Лілі як пісьменніка...

Марцін КОЎЗКІ

ФРАЗЫ

- Бывае, указальны палец выглядае з дулі.
- Бачыў трывожны сон: пакуль я пляваў у стол, нехта мяне пераплюнуў.
- Пустое месца — гэта свабоднае крэсла... ці нехта ў ім.
- Каб выкапаць яму другому, трэба мець глебу пад нагамі.
- Поле зроку: краем вока кончык носа.
- Толькі тады бачыш сябе чужымі вачыма, калі не бачыш сябе ў чужых вачах.

М. РУДКОЎСКІ

ПАРНАСКІЯ ПЛЁТКІ

- Калі выйшла яго першая кніжка, паэт пакінуў пісаць: не было часу. Ён выступаў на літаратурных вечарах, даваў аўтографы і думаў пра бясмерце.
- Аднойчы, будучы ў гуморы, пісьменнік прызнаўся, што ў вадзе сваіх твораў ён мог бы ўтапіць усіх сваіх крытыкаў.
- Пачынаючы аўтар меў намер кончыць жыццё самагубствам. Ён быў перакананы, што слава да вялікіх пісьменнікаў прыходзіць толькі пасля іх смерці.

Анатоль КУДРАВЕЦ

ВЫБРАНАЕ

ТОМ ПЕРШЫ

ЛЮБЛЮ ДАУГАРУКУЮ

І гэтую даўгарукою Кацю я люблю больш, чым добрую Зіну. Можна таму, што Зіна ў нас заўсёды была вельмі прывільная. Яна рабіла толькі тое, што трэба было, і ўсе ведалі, што з ёй нічога благага не можа здарыцца.

Гэта ж Каця, а не Зіна, шамнула залетася у праломку.

...А на неаб'езджаную жаробку хто сеў? Яна.

(«У нас вяселле», стар. 17-18).

ДОБРАЯ ЛЫСІНА

У Алёшы шырокія цёплыя далоні, а на галаве свіціцца лысіна. Мне чамусці адразу падумалася, што чалавек, у якога хутка будзе добрая лысіна, не можа быць дрэнным. І гэта праўда. У кожным пісьме Зіна ліша, што жывуць яны добра, мірна.

(«У нас вяселле», стар. 18).

ГОЛЫ — НА ВЯСЕЛЛІ

У садзе адразу становіцца няўгульна і страшна. Я адчуваю, як на спіне ў мяне прабягаюць калючыя дрыжкі.

— Коля, дзе ты? Коля! — даносіцца з ганка мамін годас. Яна бачыла, што я голы выскачыў на двор, і цяпер непакоіцца. Я чакаю, пакуль бразне клямка ў сенцах, потым ступаю на двор. Трэба ісці: у нас жа вяселле.

(«У нас вяселле», стар. 27-28).

УСЁ ПАЙШЛО

— Цётка Марута, пагляньце, я не дробна крышу?

Марута бярэ рукі на прыпол, заглядае ў таз.

— А добра, Зіначка, як пакрышыш, так і добра. Гэта ж каўбух, не каўбасы... Усё пойдзе — і дробна, і буйна...

(«Марута і Зіна», стар. 32).

Падрыхтаваў да выдання ізданне зборніка апавяданняў «На зялёнай дарозе»

Рыгор БОХАН

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісьматвораў ВССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.
Друкарня выдвецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захар'яна, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24 61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25 25 адзнака санрагара — 33-44 04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24 62, аддзела вышэйшага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24 62, аддзела культуры — 33-21 53, выдавецтва — 32-22 19, бухгалтэрыі — 32-15 87.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.